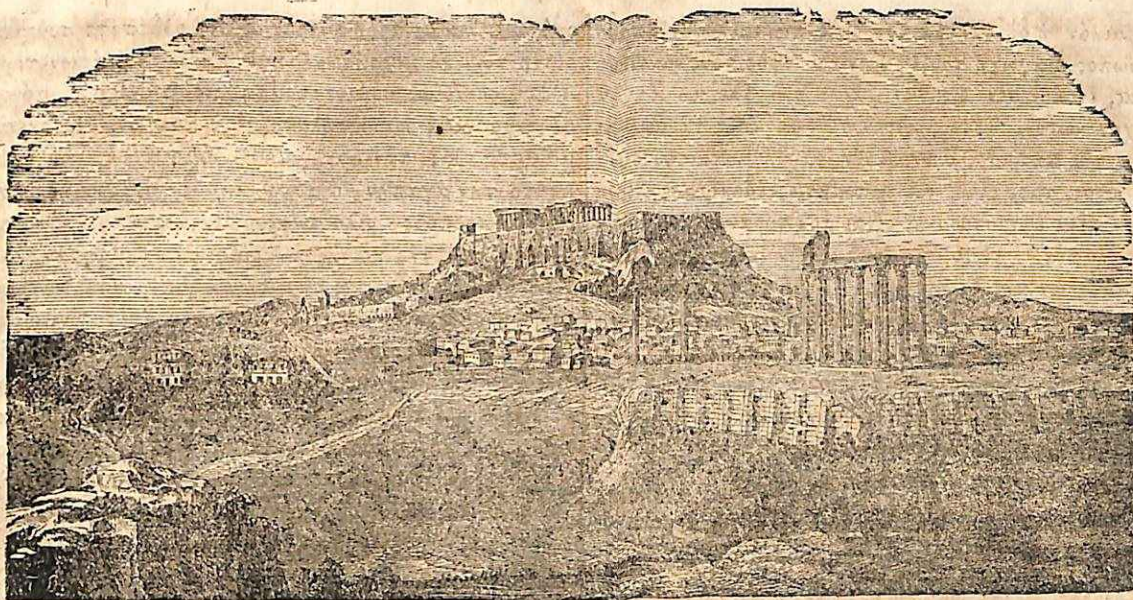

ΠΑΝΔΩΡΑ

1 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1860.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 239.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ.

—ooo—

Α'.

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΚΤΗΣΙΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Συνέχ. "Ορα φυλλάδ. 238.)

Τὸ πρόσωπον τοῦ Καλλέργου εἰσέχθη μόνον ἐν παρόδῳ εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον.

Οἱ χρονογράφοι παρεσιώπησαν τοὺς ὅρους, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ εὐγενὴς οὗτος τῆς Κρήτης, τὴν ἐπανάστασιν ἀποδοκιμάσας τῶν Χορτατσῶν, συνετέθη τοῖς Ἑνετοῖς. Ἐκ πολλῶν ὁμῶς σημείων ἐξάγεται, ὅτι, τὴν ἑαυτοῦ σύμπραξιν ὑποσχθεὶς πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἀνταρσίας, πρῶτον μὲν ἀπήτησε προνομίας μεγάλας ὑπὲρ τοῦ οἴκου του καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν ἰθαγενῶν συναρχόντων, προνομίας ἱπποτικές, ἀσυνδοσίας τε καὶ ἐγγυήσεις προωρισμένας εἰς εἰσαγωγὴν τῆς ἰσονομίας μεταξὺ Λατίνων καὶ Βυζαντινῶν εὐπατριδῶν· ὅρον δὲ δεύτερον ἐπέβαλε τῷ Δουκὶ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ μετριοφροσύνην μετὰ τὴν νίκην. Ὑπηγόρευον τὸν ὅρον τοῦτον τὰ προηγούμενα δεινοπαθήματα· ὁ δὲ Καλλέργης, εἰ καὶ πρὸς τὴν φιλίαν τῶν Ἰταλῶν ἐπιρρέπης, εἰ καὶ φιλοδέ-

σποτος τὸ τε ἦθος καὶ τὰς ἑξέεις, ὅμως ἦτο Κρῆς τὴν πατρίδα, καὶ εἰς Κρήτην μετὰ Κρητῶν ὤφειλε νὰ διανύσῃ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου.

Μεταξὺ τῶν προταχθέντων ἐν τῇ συμφωνίᾳ κεφαλαίων ἦσαν ἀξιώσεις τινές, τὸς ὁποίας μόνος ὁ ἐν χερσὶ κίνδυνος ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλῃ τοῖς Ἑνετοῖς. Ἐζήτησε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ στρατηγὸς ἐλευθέρων τὸν γάμον ἀναμέσον Λατίνων καὶ ὀρθοδόξων· ἀπαίτησις αὕτη σκοπὸν λαβοῦσα νὰ καταστρέψῃ διὰ τῆς ἐπιμιξίας τὸν παρεισαχθέντα Ἑνετικὸν ἀποικισμόν. Ἐζήτησε περιπλέον τὴν διάκρισιν καὶ ἐξακριβώσιν τῶν δικαιωμάτων ἐκάστης τάξεως κοινωνικῆς· τοῦτο δὲ ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἐξιῶσαι διὰ Δουκικοῦ ψήφισματος τὸ αὐτόχθον ἀρχοντολόγιον πρὸς τὸ ἐτερόχθον. Τὸ δὲ δεινότερον, ἀπήτησε διατάξεις τινὰς οἰκονομικὰς περὶ Ἐπισκοπῶν καὶ Μοναστηρίων, ὠρισμένας βαθμῆδον νὰ προκαλέσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐγχωρίου Ἑκκλησίας. Ταῦτα, καὶ ἄλλα ἄλλα κεφάλαια σπουδαῖα, ἐχρῆζον βέβαια παρὰ τοῦ δυνάστου προφυλάξεως οὐ τῆς τυχοῦσης· ἐπειδὴ ἐν αὐτοῖς ὁ Καλλέργης προέτεινεν ἐπιτακτικῶς ὅτι σήμερον ἠθέλομεν καλεῖσαι *Χάρτην ἢ Σύνταγμα*. Ἀλλὰ πρὸς τὸν κινδυνεύοντα δυνάστην εὐκολώτερον ἦτο νὰ δώσῃ, ἢ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν. Πολλὰκις τὸ *Fides Venetorum inviolabilis* ἀπερνεῖ τὸν τύπος ἀπρακτος ἐν τῷ χάρτῃ. "*Ἀπιστοι*", κατὰ Δημοσθένην, ἢ *τιραννίς*.

Ἢ μετὰ τὴν νίκην ἀθέτησις τῶν συμφωνηθέντων ὅρων προήγαγεν εἰς ἀγανάκτησιν πάντα καθόλου

Γραικόν· ἡ δὲ σκληρὰ καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον ἀπάνθρωπος διαγωγή τοῦ Γραδινίκου πρὸς τοὺς νικηθέντας, ἐνεπαύσατο εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀλεξίου ὀργὴν ἀχαλίνωτον. Τότε πρῶτον ὁ συνεργήσας τῇ δουλίᾳ τῆς πατρίδος συνησθάνθη τὰ δῆγματα τοῦ συνειδότης, τότε εἶδε, καὶ ἐμπράκτως ἐδοκίμασε, πόσον ἄξια ἐμπιστοσύνης εἶναι τοῦ τυράννου τὰ ὁμολογήματα. «Τί τὸ ὄρελος ἐκ τῶν συγχαρητηρίων ἐπιστολῶν τῆς Γερουσίας; Ἡ πρὸς τί τὰ παρὰ ταύτης ληρθέντα περὶ ἀσυνδοσίας προσωπικά προνόμια; Σὺς σαρκόβόρος κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα του, αἷμα ἀθῶων γυναικοπαίδων ἐξέβρεεν ἐκ τῶν χειρῶν του. Μῖσος κατὰ τῶν ἑνετῶν εἰσέφρησεν εἰς τὴν καρδίαν του· τότε πρῶτον ἐκοινωνήσε καὶ μετέσχε τῆς ἀντιπαθείας τῶν συμπολιτῶν του.

Ὁ Ἀλέξιος, ἀκαίῳς ἐπὶ τὴν ἡλικίαν, ἕως πεντηκοντούτης, καὶ τὸ σχῆμα εὐειδές, κατήγετο ἐκ τῶν Καλλεργῶν ἐκείνων, οὓς συνετάξαμεν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν κατάλογον τῶν Δώδεκα Ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου. Ἀνέκαθεν ἔχοντες οὗτοι πατρίδα τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀπὸ τινος φρικτῶς ἔλκοντες καὶ τὸ γένος καὶ τὸ ἐπώνυμον, (διότι λέγεται ὅτι παρὰ τῶν ἑνετῶν ὕστερον ὡς τῶν καλῶν ἐργάται Καλλιέργαι ἐπωνομάσθησαν), ἦλθον εἰς Κρήτην ἐξ ἀποστολῆς τοῦ αυτοκράτορος Ἀλεξίου, συνεκπέμφαντος καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰσαάκιον (1172), ἵνα δοκιμάσῃ τοὺς ἀποστάτας· καθ' ἣν περίστασιν ὁ Ἰωάννης Καλλέργης, ὡς κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας, συναπέλαβε μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῆς μελῶν Γεωργίου, Ἰακώβου, Ἀνδρέου, Ἀλεξίου, Νικηφόρου, Μιχαὴλ καὶ Βάρδα κτήματα ἐν τῇ νήσῳ εὐρυχωρότατα (1).

Γόνος τοιαύτης ἱστορικῆς οἰκογενείας ὣν ὁ ἡμέτερος Ἀλέξιος, ἠκολούθησε τὰ ἔχνη τῶν πατέρων πιστῶς, ἄχρις οὗ, ὑπὸ τῶν Δουρικῶν δολοπλοκῶν παγιδευθείς, καὶ ἰσοπολιτείας ἀρχοντικῆς ὄνειρα διώξας, ἀπετάξατο τοῖς πατριωτικοῖς καθήκοσι, καὶ ἐβάδισε τῆς ἀδελφομαχίας τὴν ὁδόν. Νεώτερός τις συγγραφεὺς Ἰταλὸς εἰκονίζει τεχνικῶς τὸν χαρακτήρα του. Ἐκ τῆς ἐξῆς περιγραφῆς ὁ ἀναγνώστης θέλει καταλάβει τὴν εὐνοϊκὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας διάθεσιν τῶν συγχρόνων ἱστοριογράφων τῆς ἑνετίας, εἰς ἀντιπαράθεσιν τῆς δυσμενείας, ἣν αἱ σελίδες τῶν προγενεστέρων χρονολογῶν ἀποπέμνουν κατὰ τοῦ γένους μας.

«Ὁ Ἀλέξιος Καλλέργης, κατὰ τὸν Κ. Καπελέτην (2), ἀπῆλθε τῆς γενικῆς ὑπολήψεως τοῦ ἔθνους του. Ὡς εὐγενὴς, πλούσιος καὶ ἰσχυρὸς ὑπὲρ πάντα ἄλλον Κρήτην, παιδιόθεν ἀνεπέμπασε τὸν ἀρμόδιον τρόπον τοῦ καθοδηγεῖσθαι εἰς αἷτιον τέμαχος προσδοκίας τῶν συμπολιτῶν του. Ἐμίσει τοὺς ἑνετοὺς ἐκ βάθους ψυχῆς, τὸ μὲν ὡς φίλων διαπύρως τὴν πατρίδα, τὸ δὲ ὅτι καπηλικῶς ἐγένοντο οὗτοι κύριοι αὐτῆς. Ἄν δ' ἔσπερξέ ποτε νὰ προσεν-

εχθῇ φιλικῶς πρὸς αὐτοὺς, ὅμως οὐδέποτε συνεμείσθη τῶν καταχρήσεων καὶ κακούργηματων των. Ὄθεν, σπανίως συναναστράφη πρὸς ἑνετοὺς, μόνον δὲ παροδικῶς προσέπελασε τινὰ τούτων. Πρὸς αὐτοὺς μάλιστα εἰς τὴν ὁμιλίαν τῶν ὁμογενῶν, ὧν ἐκέκτητο τὴν ἀγάπην διὰ προσήκους περιφορᾶς, καὶ μεγαλοπρεποῦς φιλοξενίας. Ἰκταίρεν ἐν τῇ συνοδίᾳ τούτων τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν συμφορὰν, καὶ ζωηρῶς ἐξέφραζε τὰς εὐχὰς του ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως. Τοσαύτην δ' εἶχεν ὁ λόγος του διάτασιν, ὥστε ἐκ νεότητος κατέστη μόνος κύριος, μόνος ἀληθινὸς ἡγεμὼν τῆς καρδίας τῶν ὁμογενῶν του. »

Πόθεν ὁ πολυμαθὴς ἱστορικὸς ἠρύσθη τὰς βαφρὰς τῆς εἰκόνος του; Ἄρα σχεδιάζει πιστῶς καὶ κατὰ φύσιν τὸν περίφημον δημαγωγόν, ἢ, ἀναγνόντες τὰ χρονικά τῶν νεοελληνικῶν ἀγώνων, συνθέτει ἐκ φαντασίας τὸ ὁμοίωμα ἐνὸς Βενάκου, ἐνὸς Ὑψηλάντου, ἐνὸς Καποδιστρίου;

Τὸ καθ' ἡμᾶς, λόγους ἱκανοὺς δὲν ἔχομεν πρὸς ἀνκρίσεις τινῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω σχεδιαζομένων προτερημάτων. Ἀλλὰ, χάριν ἀληθείας, ὀφείλομεν νὰ προσεπιφέρωμεν, ὅτι εἰς τὴν ἡθικὴν κράσιν τοῦ ἀνδρός, ὡς εἰς τὸ ἦθος τῶν πλείστων εὐγενῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἐμπεριείχετο ἡ διψα τῆς φιλοπρωτείας, ὁ ἐγωϊσμὸς τῆς εὐγενείας, ὁ διὰ πλούτου καὶ μοναδικῶν προνομίων πόθος τῆς ὑπεροχῆς· ζιζάνια ταῦτα βλαβερά, τὴν παράφυτον ἀρετὴν ἐπὶ τὸ πλεῖστον δηλητηριάζοντα. Ἡ ῥομφαία τοῦ Μωάμεθ δὲν εἶχεν εἰσέτι κόψει τὸ νῆμα τῆς βυζαντινῆς δοξοκοπίας. Ἡ τομὴ συνέβη μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὅτε εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν λάκκον συγχρόνως ἐνεταφιάσθησαν καὶ τ' ἀξιώματα τῆς Γραικορωμαϊκῆς Αὐλῆς, καὶ τὰ παρὰ Λατίνων ἐμψυτευθέντα φεουδαλικά προνόμια. Δύο λοιπὸν ἀνισότητος ἀρχαὶ ἐμύαινον τότε συνήθως τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος εὐπατρίδου· πρώτη ἡ ἀνατολική, κράμα ἀσιατικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς φθορᾶς· δευτέρα δὲ καὶ κινδυνωδεστέρα, ἡ δυτικὴ, προῖον τῆς παρεξάτου ἑνετογαλλικῆς θεσμοθεσίας. Ὁ τότε Ἀρχων, ἢ Ἀρχοντόπουλος ἦτο μὲν Ἕλλην καὶ φιλογενὴς, χάριν τοῦ κοινῶ συμβόλου τῆς Πίστews, ἦτο ὅμως ἐνταυτῷ καὶ φιλοδέσποτος, χάριν τῶν τιμαριωτικῶν του διπλωμάτων. Ἄν διὰ τῆς καταγωγῆς, τῆς γλώσσης, τῆς ἑκκλησιαστικῆς προσέφυτο τῷ ὁμογενεῖ λαῷ, διὰ τῶν προνομίων του ὅμως, ὑπὸ τοῦ Λατίνου δεσπότη ἐκ διαιμμάτων ἐπικυρουμένων, προσεφύετο ὡσαύτως πρὸς τὸν τύραννον. Τὸ φύραμα τοῦτο τοῦ ἀρχοντικοῦ χαρακτήρος κατὰ τὸν μεσαιῶνα εἶσεν ἔχνη ἐν τῇ κοινωνίᾳ μας, ἅπερ ὁ χρόνος εἰσέτι δὲν ἐξήλειψεν ὀλοτελῶς. Ὁ δὲ ἥρωας τοῦ κεφαλαίου τούτου τῆς ἱστορίας μας, ὁ Ἀλέξιος Καλλέργης, ἀρχων intus et in eute τῆς ἐποχῆς του, ἀπέχει πολὺ καὶ τῶν Πλουταρχείων εἰκονογραφημάτων, καὶ τῶν αὐτοσχεδίων χαρακτήρων τοῦ νεοελληνικοῦ ἀγώνος μας. Ἐπιτόπιον θρέμμα τοῦ αἰῶνος του, γέννημα τάξεως νεοθουμένης ὑπὸ δύο ἐπαλλήλων κατακτήσεων, εἰς αὐτὴν μὲν καρδίαν Ἕλληνα, τοὺς δὲ τρόπους βυζαντινὸς, τὸ δὲ συμφέρον ἑνετός. Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις

ὁ ἀνὴρ. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ἀπαικονίσματος λέγομεν αὐτὸν ἀνδρείον καὶ πολεμικόν, ἀλλὰ σπουδάρην εἰς ἄκρον καὶ κρυφίον· γενναῖον ἄχρις ἀσυνδοσίας ἀμα καὶ φιλοχρήματον· ἐξυθιμὸν δὲ, ὑπερφύλακτον, καὶ εἰς τὰς ἡδονὰς ἐπιρρέπτη. Ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις χαρακτηρίσμασιν ἰχνογραφούμεν τοῦ Κρητικοῦ ιδιώματος τὸν τύπον.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Καλλεργῶν, ὡς ἔφημεν, κατεῖχεν ἀπέραντα κτήματα ἐν τῇ νήσῳ, μάλιστα ὁ κλάδος τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις, πλὴν τῶν βυζαντινῶν χορηγημάτων, εἶχε καὶ τιμάρια ἐκ παροχῆς ἑνετικῆς. Ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς μεγάλης περιουσίας του, ὁ Ἀλέξιος διήγεν εἰς Χάνδακα, ἐνθα ἠναγκασμένος ἦτο κατὰ νόμον νὰ διακμήν, βίον πολυτελέστατον, ἡγεμονικὸν σχεδόν. Ὁ οἶκός του, ἀνεωγμένος καὶ πρὸς Γραικοὺς καὶ πρὸς Λατίνους, πρὸς τε τὸν εὐγενὴ καὶ τὸν χυδαῖον, δαψιλεύων τοῖς μὲν ξένοις εὐπρεπεστάτην ὑποδοχὴν, τοῖς δὲ πένησιν ἄρτον καὶ χρηματικὰ βοηθήματα, παρίστανε καθ' ἐκάστην τὴν εἰκόνα μικρᾶς αὐλῆς. Ἡ διακεκριμένη αὐτῇ μεγαλοπρέπεια ἀνύψωσε ταχέως τὸν οἰκοδεσπότην ὑπεράνω τῶν ἄλλων συναδέλφων του ἐν εὐγενείᾳ, Λατίνων τε καὶ Γραικῶν. Κατὰ διάκρισιν τῶν λοιπῶν εὐπατρίδων, ὁ Ἀλέξιος ἄλλως ἐν τῇ κοινῇ συνήθειᾳ δὲν ὠνομάζετο, ἢ Μέγας Ἀρχων, ὡς ἂν τις εἴποι γαλλιστὶ Le grand baron. Περιώδευε πάντοτε συνοδευόμενος ὑπὸ στίφους ἀκολούθων, κλητῶν, σωματοφυλάκων· ὁσάκις δὲ διήρχετο τὴν ἀγορὰν, τὸ μὲν πλῆθος εὐλαβῶς ἀδικοτομεῖτο κατὰ τὴν διάβασίν του, οἱ δὲ τυχόντες ἐφιπποῖ, καὶ οἱ κληρικοὶ αὐτοί, ὥφειλον νὰ πεζεύσωσι, καὶ ἐδαφιαίως νὰ τὸν προσκυνήσωσι, κατὰ τὴν βυζαντινὴν συνήθειαν. Οὐδ' ὀλιγώτερον ἐσεβάζοντο αὐτὸν οἱ τῆς ἑνετικῆς μερίδος ἀξιωματικοί. Ἡ ἰσχὺς τοῦ Ἀλεξίου παρὰ τοῖς προστάσι καὶ παρὰ τῷ λαῷ τῆς νήσου, ἰσχὺς τὴν δημαγωγίαν πλησιάζουσα, ἔσωσε πολλάκις τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ κινδύνων σοβαρῶν, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα καὶ τὸ παλληκαρικὸν ριψοκίνδυνόν του κατέστησαν αὐτὸν πρὸς τοὺς ἀρμοστας οὐ μόνον χρήσιμον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπιφθον. Ὁ Καλλέργης, ἄλλως τε, ἀπελθὼν εἰς ἑνετίαν ἐπανειλημμένως, εἶχεν ἐλεῖ κτήσει φίλους πολλοὺς καὶ δυνατοὺς ἐν τῇ τάξει τῶν ἀρχόντων, φίλους, ὧν τὴν προστατευτικὴν εὐμενίαν περιέβαλλεν ἐπιμελῶς διὰ δώρων συνεχῶν καὶ περιποιήσεων. Ταῦτα πάντα καθίστανον τὸν Ἀλέξιον πρὸς μὲν τοὺς ὁμογενεῖς περίβλεπτον, παρὰ δὲ τοῖς ἐπιδημοῦσι Λατίνοις τὰ πάντα δυνάμενον. Δι' ἀπέβη εἰς τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, ἐξόχως μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Χορτατσῶν, ὁ μόνος κρίκος, ὅστις συνέδεεν ἔτι τὸ δεσποτικὸν πρὸς τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον.

Ἡ ἐλευθέρη τῆς νήσου κατάστασις, καὶ τινὰ ὑποπτα συμπτώματα δυσαρρεστήσεως, ὑπὸ τοῦ τότε Προεσπετοῦ καταμνησθέντα, ἐπανεκάλεσαν τῷ 1282 τὸν Μαρτῖνον Γραδινίκον εἰς Κρήτην, ἐνθα Σκύλον ὑποκώφως ἡ δημώδης φωνὴ προσωνόμαζεν αὐτόν. Ἀλλὰ, σπουδῇ τῶν Συμβούλων καὶ ἀξιωματικῶν,

οὐχ ἥττον ἐτελέσθησαν ἐπιδεικτικὰ τ' ἀποδατήρια τοῦ Δουκὸς εἰς Χάνδακα. Προϋπήντησαν αὐτὸν οἱ Λατινεπίσκοποι, ταπεινῶς ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων παρακολουθούμενοι, ἐνῶ ἡ συνοδία τῶν ἀρχόντων προσεφώνει αὐτὸν χαμαιπετῶς. Οὐδ' ἔλειψαν, κατὰ τὸ ἦθος, προσεπτῶν ἐπιτροπῶν, καὶ χωρικών πρεσβύτερων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα τυπικὰ ἐπιδείγματα εἰς ὑποδοχὴν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Δημοκρατίας, πατούντος πάλιν τὸ ἐδαφὸς τῆς δόξης του. Παρὰ τὴν αἰμόφυρτον αὐτὴν πλατείαν, Piazza Ducal, ὅπου ὁ Γραδινίκος ὑπερέβη εἰς ὠμότητα καὶ αὐτοὺς τοὺς δημίους, ὄχλος μεμισθωμένος ἐκράυγασε μακροφώνως· «Ζήτω ὁ κύριος ἡμῶν Δούξ, εὐεργέτης τῆς πατρίδος!»

Ἐλείπειν εἰς μόνος εἰς τὴν πομπήν. Ἡ τούτου ἀπουσία, ἕως ἐκ τῆς ἀποβάσεως σημειωθείσα, ἐθόλωσεν ὁπωσοῦν τοῦ Δουκικοῦ προσώπου τὴν εὐδίαν. Ἦν δ' οὗτος ὁ μέγας καὶ πολὺς Ἀλέξιος.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Γραδινίκος, ὑποκαλύπτων τοὺς συλληφθέντας ἐνδοικισμοὺς, ἐπισκέπτεται κατ' οἶκον τὸν Καλλέργην, προσποιήθεται ἀρρώστιαν. «Ὁἱμοί, περιπόθητε, τί ἐπαθεῖς, τί σοι κακὸν συνέβη;» ἠρώτησεν ὁ Δούξ τεταραγμένος, ἰδὼν τὸν φίλον καὶ συστρατιώτην αὐτοῦ μελαινιμονοῦντα, σκυθρωπὸν, καὶ ἄκαρτον τὴν γενειάδα εἰς σημείον πένθους ἀφίσαντα. — «Δὲν πενήθηρῶ μόνος ἐγώ, ἀπῆντησε τραχέως ὁ Ἀλέξιος, πενήθει μετ' ἐμοῦ ἡ νῆσος ὅλη.» — «Ἐνδέχεται,» ὑπέλαθεν ὁ Δούξ, μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον συνταρκτητόμενος· «ἀλλ' οὐδεὶς κάλλιον σοῦ γινώσκει, ὅτι αἰτία τοῦ ὑποτιθεμένου τοῦτου πένθους ἐγένετο οἶκτον ἡ νῆσος αὐτή.» — «Ὅχι, ὄχι,» μυριάκις ὄχι! ἐξεβόησεν ὁ Καλλέργης, τότε μετ' ὀργῆς, καὶ ἐκ τῆς κλίνης ἀναστρεφόμενος, αἰτίοι τοῦ πένθους δὲν εἶναι αἱ χῆραι καὶ τὰ ἄρφανά τῶν ἀπείρων θυμάτων σου, οὐδὲ αἱ τοσαῦται ἐγκαταλειμμένα οἰκογένεια, τὰς ὁποίας σὺ μὲ τὸν ἄρτον μου ἐγώ. Αἷτιος σὺ αὐτὸς, ὁ δι' ἐκθέσεως διεστραμμένων ἀπατήσας τὴν Γερουσίαν, καὶ εἰς ὁδὸν ἀπιστίας ἀγαγὼν αὐτήν! Σὺ, ὁ περσότης τῆς νίκης ἀλυστελῆ, καὶ ἀναπόφευκτον συμβουλεύσας τὴν λειτουργίαν τοῦ ξίφους καὶ τῆς ἀγρόνης, ὅπως ἀξιώθῃς σωτήρος ὄνομα! Ἀλλ' ἐρχέσθαι καὶ ἡμέρα κρίσεως. Ἠγεμὼν τοὺς ὄρνους παρὰ τῆς ἀνάξιας ἀποβαίνει τῆς ἡγεμονίας· κυβερνήτης τὰς ὑποσχέσεις ἀθετοῦσα, ἐμπαίζει καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν! — Ἡ συνέντευξις διεκόπη, ὁ δὲ Δούξ ἀπῆλθεν ἐμβρόντητος. Καὶ αὐθήμερον γράψας πρὸς τὴν Γερουσίαν, ἀνέφερε τὰ τοῦ Καλλέργου, καὶ τὴν ἀποστασίαν ὑπέδειξεν ἐπικειμένην.

Ὀλίγον ἔπειτα ὁ Γραδινίκος ἀπέβη διὰ θανάτου μὴ ἐξαίρουτος πάσαν ὑπόψιν. Ὁ δὲ τούτου διάδοχος Ἰάκωβος Δάνδολος (ΔΔ.) ἔσπευσε νὰ διαγείλῃ τῇ ἑνετικῇ Συγκλήτῳ, ὅτι ὁ πολλὰ δυνάμενος Ἀλέξιος, αὐτὸς δὲ ἡ Δημοκρατία τοσοῦτον ἐτιμήσε καὶ ἐπλουτοδότησε, περιήρχετο τὴν χώραν παρακινῶν τοὺς κατοίκους εἰς ἀνταρσίαν. «Κατὰ σῆς τὸν δόλιον ἀπροόπτως καὶ ἀμέσως,» ἀπεκρίνατο ἡ Σύγκλητος, «ἀπόστειλον δὲ αὐτὸν ἐνταῦθα,

(1) Μουστοξύδου Ἑλληνομνήμων, σελ. 322.

(2) Giuseppe Cappellelli, St. Venez. T. 2. p. 290.

ὅπως λάβῃ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς κουρότητός του. Σὺλ-
λαβε δὲ συγχρόνως καὶ πάντας ὅσους νομίσει ἐταί-
ρους καὶ συνωμότας του. Ὁ Ἐπιτακτικὸν μὲν ἦτο τὸ
πρόσταγμα, δυσκοινοῦμενον ὁμῶς. Ἄν ὁ Δούξ ἐνέ-
ργει αὐτὸ διὰ μίαν, δὲν ἐγένετο πάλιν ἀνάστασις ἢ
νῆσις; Ὁ εὐμήχανος Καλλέργης εἶχε διοργανώσει
καὶ προετοιμάσει τὰ πάντα εἰς ἐπανάστασιν, ὥστε
ἡ κατάσχεσις τοῦ ἀνίσχυρος ἤθελεν ἀποβῆ πρὸς ἀ-
ναχαίτισιν τῆς ἐκρήξεως. Ἀμπεταλάντευθη λοιπὸν
ὁ Δούξ. Ἐν τούτῳ, εἰδοποιηθεὶς ὁ Καλλέργης παρὰ
τινος θεοραπίνης περὶ τοῦ διατάγματος, ἀποδι-
δράσκει νύκτωρ μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Χορτάτσου, συγ-
γενοῦς τῶν περικλεῶν ἐξορίστων, καὶ μετὰ τριῶν
ἐτέρων συνωμοτῶν· μεταβάς δὲ εἰς Κνωσσὸν, ἐρ-
χεται εἰς Λασιθίον, ὅπου μετὰ μικρὸν συντυγχά-
νουσιν ἐξ ἄλλων ὁδῶν πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογε-
νείας του, συνοδευόμενα ὑπὸ πολλῶν συμφρόνων ὁ-
πλαρχηγῶν. Ἐκεῖ, πολέμιος τῶν φίλων του κηρυτ-
τόμενος, αἶρει τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν
ἀπεριγράπτῳ τοῦ πλήθους ἐνθουσιασμῷ, ἐν μέσῳ
ἐπευφημιῶν καὶ χαρισισμῶν, εἰς τὰς πέριξ κο-
λάδας θορυβῶδως ἀντικροτούντων. Μυρίαι ρωναὶ
νύφημισαν τὸν Μέγαρον ἀρχόντα, ἀναβοήσαντα· «Εὐ-
λογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου!»

Τίς δὲ ἡ σημαία αὕτη τοῦ Καλλέργου; Ἦτο
τάχα ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀετὸς τῶν Χορτατσῶν, οὗ
χάριν καὶ τις ἀνεψιὸς τούτων συνεξήρχετο εἰς τὸν
ἀγῶνα, ἡ ἢ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Τίτου, πάτρωνος τῆς
νῆσου, εἰκὼν αἰνιττομένη τὴν αὐτόνομον Κρητικὴν
πολιτείαν; Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐδίδωκεν ὁ Καλλέργης
τὴν μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἐνωσιν τῆς πατρίδος
του, καὶ λοιπὸν ἀδιαλλάκτως ἀντεμάχετο τὴν Ἑνε-
τικὴν Δημοκρατίαν, ἡ ἀπλῶς ἀντεπόλετο πρὸς
τοὺς Δούκας τοῦ Χάνδακος, πρόθυμος εἰς συμφιλίω-
σιν, ἅμα ὡς ἤθελε λάβει τὴν ἀποχρώσαν ἱκανοποίη-
σιν;— Ἀδελὰ ταῦτα. Οὐδὲν ἀκριβὲς περὶ τούτου
μαρτυροῦσιν οἱ χρονολογῶντες· ἀλλ' ὅσον οὖτω τὰ
πράγματα θέλουσιν ἐξηγηθῆ ἀφ' ἐαυτῶν.

Ἐν τούτοις ὁ Χάνδαξ διέκειτο εἰς ἄκραν κίνησιν.

πολίται, τὰς ἐπικειμένους φοβούμενοι περιπλοκάς,
καὶ προβλέποντες ἄρκετον τὴν μνησικακίαν τῶν
Ἑνετῶν, ἐδραπέτευον ὡς ἡδύναντο πνυνοικεῖ, οἱ μὲν
εἰς τὰ πορρότερα τῆς νήσου μέρη, οἱ δὲ πρὸς τὴν
γεινιχάζουσαν Πελοπόννησον. Προέτρεπον αὐτοὺς
εἰς τὴν ἐσχάτην ταύτην ἀνάγκην φήμι ἀπαίσιαι
περὶ σφαγῆς ἀθρόων τῶν ἀπίστων Γραικῶν· ἦν δὲ
πραγματικῶς ὁ αἰὼν ἐκεῖνος ἡ ἐποχὴ τῶν Σικελι-
κῶν ἐσπερινῶν. Ὅθεν, οἱ περὶ τὴν φυγὴν καθυστε-
ρήσαντες ἀντὶ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων ἡγό-
ρασαν τὴν ἄδειαν τῆς ἀποδημίας παρ' αὐτῶν
τῶν διαδοσάντων τοιαύτας φήμας ἀξιοματικῶν.
Μετ' ὀλίγον ὁ πληθυσμὸς τοῦ Χάνδακος οὕτως ἡ-
ραιώθη, ὥστε, πλὴν ὀλίγων ἰθαγενῶν, φανερώς προ-
κεκολλημένων τοῖς Ἑνετοῖς, καὶ διὰ τοῦτο φοβο-
μένων τὴν τῶν ὁμογενῶν δυσμένειαν, ἡ πόλις κα-
τακράτος ἐξεκινώθη. Εὐάριθμοι αἱ καπνίζουσαι κα-
μιννοὶ, αἱ θύραι περραγμέναι, αἱ ἐκκλησίαι κεκλει-
σμέναι, ὁ δὲ βηματισμὸς τῶν περιπόλων ἀντήχησε
κατὰ τὰς ἡρημώμενας ὁδοὺς, ὡς εἰς πόλιν ἐκ λειπο-
θυμίας νεκρωμένην.

Ἀντενέργει ὁ Καλλέργης ἐν τῷ μεταξύ, καὶ
ἀντενέργει δραστηριώτατα. Ἀπὸ Λασιθίου μεταβάς
εἰς τὴν Μεσσαρῶν, κατέλαβε τὰς ὀχυρωτέρας θέσεις
τοῦ τόπου, καὶ διωργάνωσε σώματα στρατιωτικὰ,
ἀσυγκρίτως τῶν προτέρων τακτικώτερα, ἐξ ὧν τὰ
μὲν ἀπέστειλεν εἰς τὰ κύρια στενὰ τῆς νήσου πρὸς
ἀποκλεισμὸν τοῦ ἐχθροῦ, τὰ δὲ ἐξήσκει διὰ τὰς
ἐνδεχομένας πολιορκίας. Πρὸς δὲ τὴν στρατηγικὴν
ἐμπειρίαν συνδυάσας καὶ τὴν ἐν τῷ ποιεῖν ταχύ-
τητα, ἐξέπεμψεν ἀποστόλους ἀπανταχοῦ τῆς νήσου,
προσεχῇ τὴν ἀπελευθέρωσιν προαγγέλλοντας διὰ
χρησμάτων, κομίζοντας δὲ καὶ πατριωτικὰς προ-
κηρύξεις, καὶ ἐφόδια, καὶ χρήματα, ὧν ἕνεκα σύς-
σωμον ἤγειρεν ἐντὸς ὀλίγου τὸν λαὸν τῆς Κρήτης
εἰς τὰ ὅπλα. Εἷς τινα ἀνέκδοτον χρονολογίαν
σώζεται μία τῶν προκηρύξεων. «Ἀδελφοὶ Κρήτες,
ἔλτεγεν ὁ Καλλέργης ἐν αὐτῇ, ἡγγικεν ἡμέρα ἀπο-
λυτρώσεως· ὅσοι πιστοὶ λάβετε τὸ ξίφος, καὶ δρᾶ-
μετε εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος. Ὁμώσωμεν
πάντες μιᾷ ψυχῇ ἢ τῆς Κρήτης τὴν ἐλευθέρωσιν,
ἢ τὸν θάνατον!» (1) — Ἐντεῦθεν ἠθέλομεν πως
συμπεράνει τῆς Καλλεργεῖου ἀποστασίας τὸν σκο-
πὸν, ἂν τοὺς λαμπροὺς τούτους λόγους δὲν ἀνέηρουν
τὰ ἐπακόλουθα.

Διὰ τοιούτων προνοημάτων, ἐγκαίρων ἅμα καὶ
δραστηρικῶν, ἐκ προοιμίων ἐδειξεν ὁ Καλλέργης πρὸς
τοὺς Ἑνετοὺς τοῦ Χάνδακος οἷα ἡ διαφορὰ ἀναμέ-
σον αὐτοῦ καὶ τῶν προηγούμενων ἐπανεστηκῶν.
Ἀλλὰ καὶ οὐχ ἥτιον εὐστοχα τὰ παρεπόμενα. Πρό-
δρος πληρεξούσιος καὶ ἀρχιστράτηγος ὑπὸ τῆς συν-
ελεύσεως τῶν προύχόντων προχειρισθεὶς, ἐξέδωκε
νόμον στρατιωτικόν, εἰς τὴν τότε καθομιλουμένην
Ἑλληνικὴν συντεταγμένην, πρὸς ὁδηγίαν καὶ πει-
θαρχίαν τοῦ στρατοῦ· ἐρρόθυμισε τὰ ἐκκλησιαστικὰ

(1) Cronaca Savina, ἐν τῇ Μαρκανῇ. Τάξ. Ζ'. χειμὼν. 1294
σελ. 17 καὶ ἐφεξῆς.

ἐπὶ τὸ ἀνατολικώτερον· διόριζεν ὑπουργοὺς τοῦ
τοῦ διασημοτέρους τῶν ὁμογενῶν, τὸν Μελισση-
νόν, τὸν Γαβαλάν, τὸν Βλαστόν, τὸν Χαμολέον,
τὸν Χορτάτσον· ἐδημοσίευσεν διατάξεις εἰς ἐξασφά-
λισιν τῶν προσωπικῶν καὶ κτηματικῶν δικαιωμά-
των ἐκάστης τάξεως· ἐνέργησεν, ἐν λόγῳ, πλεί-
στα ὅσα χρυσὰ βουλευμάτα πρὸς διευθέτησιν τῆς
πολιτείας. Ὁ Καλλέργης, ἄμοιρος κατὰ πᾶσαν πι-
θανότητα παιδείας ἐκτεταμένης, ὅμως εὐφυῆς, καὶ
τὴν ἰταλικὴν παιδείαν ἐπισκερθεὶς, ἐσχημάτισεν
εὖτε καὶ χεῖρον τὴν ὁρεσίνομον αὐτὴν πολιτείαν του
καθ' ὁμοίωσιν τῶν δημοκρατουμένων ἰταλικῶν πο-
λιτειῶν. Ἰτάχα θέλουσι ποτε ἐπανάδει τὸ φῶς τὰ
κυβερνητικὰ του νομοθετήματα; Δύσκολον. Ἐκ τῶν
ἐγγράφων μνημείων τῆς Κρητικῆς ταύτης περιόδου,
οὐδὲν ὁ χρόνος καὶ τὸ μῖσος τῶν δεσποτῶν ἡλι-
βήθησαν. Ἀλλ' ἐὰν χεῖρ βαρβάρου καταστρέφῃ τὰ
σημεῖα τῶν καιρῶν, ἡ ἱστορία ὑπὸ τῆς ὀξυνοῖας
καὶ τῆς ὀρθοκρίσεως βοήθησεν, πολλάκις ἐπέτυχεν
νὰ ἐπισκευάσῃ καὶ ἀναστοιχειώσῃ τὰ λείψανα.

Οὕτω προαχθέντα τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, προέ-
κοψαν θαυμασίως.

Πλὴν τῆς πρωτεύουσος καὶ τῶν παραθαλασσιῶν
φρουρίων, ἡ νῆσος ὅλη περιήλθεν ἐν τάχει εἰς τὴν
ἐξουσίαν τῶν ἀνταρτῶν. Οὐδαμῶς ἀπέμεινεν ἔχνος
τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας· πανταχόθεν ἀπεσκορα-
κισμένοι αἱ ἰταλικαὶ φρουραὶ, πεπελεκισμένοι οἱ
μαρμαρίνοι λέοντες τῆς Δημοκρατίας, κατηργημένα
τὰ Δουκικά θεσπίσματα. Ἀφ' ἐτέρου, τὰ μὲν μεσό-
γαια τῶν φρουρίων, ὑπὸ Κρητῶν κρατούμενα, ἀπεκώ-
λυσαν τὴν εἰσβολὴν καὶ τὴν ἐπιβασιν τοῦ ἐχθροῦ· τὰ
δὲ παραθαλάσσια ἤλπιζεν ὁ Καλλέργης νὰ κυριεύσῃ
μετὰ τὸ θέρος, ὅτε ἡ ἀσασία τοῦ χειμῶνος ἤθελεν
ἐμποδίσαι τοῖς πολιορκηθεσομένοις τὴν ἐκ θαλάσ-
σης προμήθειαν. Διὸ, καὶ πραξικοπίας μυστικὰς
συνέστησεν ἐγκαίρως μετὰ τῶν ἐκεῖ ταγματάρχων
τοῦ μικτοῦ στρατοῦ, καὶ τινες τριήρεις ἡγόρασεν
εἰς Νάξον, χρήσιμους εἰς τὸν σχεδιαζόμενον ἀπο-
κλεισμὸν, καὶ τὸν Νικηφόρον Πετροκαλύβην ἀπέ-
στειλεν εἰς Χίον πρὸς ἀγορὰν πολιορκητικῶν σκευῶν.
Ἔνεκα τούτων, ὁ πόλεμος προεμνήνετο χαλεπός,
εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ἢ δὲ τύχη τῶν Ἑνετῶν ἀπέβαι-
νε μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ἀκροσφαλής.

Ἀπέβαινε δὲ τῆς μητροπόλεως ἡ θέσις τόσῳ
μᾶλλον ἀκροσφαλής, ὅσῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐμαίνετο
ὁ πόλεμος τότε ἀναμέσον αὐτῆς καὶ τῆς Γενούης.
Χάριν δὲ τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, ἅπερ
ἀμφότερα τὰ φιλονεικούντα μέρη κατεῖχον ἐν Ἀνα-
τολῇ, θέατρον πολέμου ἐγένετο συνήθως ἡ θάλασ-
σα τῆς Βυζαντινῆς ἐπικρατείας. Οἱ Ἑνετοὶ, δια-
πλεύσαντες μετ' ἐξήκοντα τριήρων τὸ Αἰγαῖον καὶ
τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἀγκυροβολήσαντες παρὰ τὸν
Βόσπορον, ἀπέβιβασαν ναυτικὸν πλῆθος, καὶ ἐπυρ-
πόλησαν τὴν Περαίαν, προάστειον τοῦ Βυζαντίου,
ὑπὸ τῶν Γενουητῶν κατεχόμενον, τοῦ αὐτοκράτορος
Μιχαὴλ ἄλλως τὴν ἀγανάκτησιν μὴ ἀποσκήψαντος,
ἢ διὰ μεμψυμοριῶν διπλωματικῶν ἀρχέτυπον
τοῦτο τῆς εἰς τὸν αἰῶνά μας ἀδικητολογίας ὑπὸ

τῶν Ἀγγλῶν ἐπιχειρηθείσης πυρπολήσεως τῆς Κοπε-
νάγης. Ἡ Περαία ἀνφοδομήθη, καὶ ἐκτοτε ἐγένετο
κτῆμα Γενουητικόν, κράτος μικρὸν μὲν, ἀλλ' ἰσχυ-
ρόν, ἐν τῷ κράτει τῶν Παλαιολόγων, ἐπέχον ὡς
ἐγγιστα τὴν αὐτὴν ἀξίαν, ἢ ἡ Ἀγγλικὴ πόλις τῶν
Γαδεύρων ἐπέσχευεν ὡς πρὸς τὴν Ἰσπανίαν. Οἱ Ἰπᾶτοι
τῆς Γενούης, ὀχυρώσαντες τὸ προάστειον, καὶ κατα-
στήσαντες αὐτὸ κλεῖδα τοῦ Βοσπόρου τὰ φρούρια
εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ἑλλήσποντου, ἠναγκάσθησαν τὰς
τύχας τῆς ἐμπορικῆς πολιτείας τῶν νὰ συνδέσσωσι
πρὸς τὰς τύχας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὡς
ἐκ τούτου, ἡ Κωνσταντινουπόλις ἔκτα μὲν ἔνα-
γείτονα καὶ σύμμαχον δυνατὸν, ἐκτοτε ὁμως ἀπέ-
θετεν ἐπισήμως πᾶσαν ἐλπίδα ναυτικῆς παλινρθώ-
σεως· τοῦθ' ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς τοπογραφικῆς ἀξίας τῆς
καὶ ὡς ἐκ τῆς τότε θαλασσοκρατίας τῶν Ἰταλικῶν
πολιτειῶν, ἐδήμεινε τὴν ἐπαρξίν τοῦ τέλους.

Πρὸς ἐκδίκησιν τῆς ληστρικῆς ἐκείνης πράξεως
τῶν Ἑνετῶν, ἐξήκοντα ἐξ τριήρεις Γενουητικαὶ πα-
ρέπλεον ἐν τούτοις τὴν Ἀδριατικὴν, ὑπὸ τὴν διεύ-
θυνσιν τοῦ Δορίου ἐπιζητοῦσαι τὸν στόλον τῶν ἀνθ-
ακίλων. Τῶν ἐναντιῶν παρὰ τινὰ νῆσον τῆς Δαλμα-
τίας συναντηθέντων, ναυμαχία συγκροτεῖται· πεισ-
ματώδης καὶ τρομερὰ, καθ' ἣν τρομερωτάτην ὑφί-
στανται οἱ δυνάσται τῆς Κρήτης τὴν ἥτιαν καὶ
τὴν ταπεινώσιν. Οἱ Ἑνετοὶ κατατροπώθησαν τελείως.
Αἱ φλόγες ἠνάλωσαν ἐν βραχεὶ τὸν στόλον αὐτῶν,
ὁ δὲ ναύαρχος Σοράντος, ζήλωμα καὶ σάνις σωτη-
ρίας τῆς υπερηφάνου πατρίδος του, αὐτὸς ὁ πρὸς
τὴν Γερουσίαν ὑποσχεθεὶς σιδηροδέσμιον νὰ κομίσῃ
τὸν Δορίαν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Δουκὸς, αὐτὸς μετ'
ἐπτακισχιλίων αἰχμαλώτων ἐκομίσθη χειροδέτος,
ὅπως διὰ τῆς παρουσίας του ἐπικοσμήσῃ τὴν εἰς
Γενουὴν ἐτοιμαζομένην ἐπινίκιον πομπήν. Ἀλλ' ἀντὶ
τοῦ αἰσχύους, προτιμήσας ὁ ἀνδρείος Ἑνετὸς τοῦ βίου
τὴν τελευτήν, ἐπεκαλέσατο τὴν βοήθειαν τοῦ Ρω-
μαϊκοῦ θανάτου. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποβάσεως
κρούσας σφοδρῶς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τὴν κα-
τὰ τῆς κεφαλῆς, καὶ πληγὰς καιρίως, ἔπεσε
νεκρός. Οὕτως οἱ ἐχθροὶ του ἄλλην δὲν ἔλαβον
ἱκανοποίησιν, παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ πτώματός του
νεκρώσιμον κωδωνοκρουσίαν.

Οὐδὲν μέγα κακὸν ἀδιάδοχον καὶ μεμονωμένον,
λέγει τις παροιμία. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων μηνῶν
καὶ δεύτερον ἀτύχημα ἐπισυμβαίνει τοῖς Ἑνετοῖς.
Ὁ διάδοχος τοῦ Σοράντου Βασίλειος, ἐκπλεύσας τῆς
Ἀδριατικῆς μετὰ τῶν τριήρων, ὅσας ἐναυπήγησεν
ἐσπευσμένως ἡ Δημοκρατία, ἦλθε παρὰ τὴν Καλ-
λίπολιν εἰς ἀπάντησιν τοῦ στόλου τῶν Γενουητῶν.
Ἀλλὰ, τῆς τύχης πάλιν ἐπακολουθούσης τῷ ἐχθρῷ,
νικᾷται κατακράτος, καὶ ἀπόλλυται ἐκ τῶν εἰκοσι-
πέντε αὐτοῦ τριήρων δεκαεξὶ αὐτάνδρους. Αἱ ἐπιλοι-
ποι προσέφυγον κακὴν κακῶς, αἱ μὲν εἰς Κέρκυραν, αἱ
δὲ εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Ἀδρίου, ἐλευθέρους ἀφίσσασαι
τοὺς ἐκδικητικὸς Γενουήτας νὰ κακοποιήσωσιν, ἢ καὶ
νὰ ἰδιοποιηθῶσι τὰς ἐν Ἑλλάδι ἀποικίας τῶν Ἑνετῶν.
Καὶ τῷ ὄντι· μεσάζοντος τοῦ 1293, ἐν Χάνδακι

δ' ἀρμολογούντος τοῦ Δουκὸς Ἐρμολάου Ζούστου, ὁ ναύαρχος τῆς Γενούης, ταχυναιτήσας διὰ τοῦ Αἰγαίου, παρεγένετο εἰς Κρήτην, διατεθειμένος εἴτε διὰ βίας, εἴτε διὰ πραξικοπίας ν' ἀποσπᾷ τὴν ἀποικίαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ ἐχθροῦ. Τίς ἀρμολογώτερος εὐκαιρία, ὅπως ἰσχυροποιήσῃ διὰ κτήσεως οὕτως ἐπιζήλου τὴν ἐν Ἀνατολῇ ὑπερκοράτῃ τῆς πολιτείας του! Τὸ βασιλεῖον τῆς Κρήτης! Εὐρημα κάλλιστον καὶ χρησιμώτατον! Ἡ Κρήτη, μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐλογίζετο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἄλλο Περσὺ καὶ Μεξικόν. Τότε ἡ Κρήτη εἶχε πρὸς τὴν Ἑνετίαν, ὡς σήμερον ἔχουσιν ἡ Μελίτη καὶ ἡ Κέρκυρα πρὸς τὴν θλασσοκράτορα Ἀγγλίαν, πλὴν τῆς παραγωγικῆς ἀξίας, ἥτις ἦτο ἀσυγκρίτως ὑπερτέρα τῶν ὀνομαζομένων τούτων Βρεταννικῶν ἀποικίων. Ὁ ναύαρχος ἤρξατο τῆς ἐργασίας, ποιήσας ἀπόδοσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Κυδωνίας, πυρπολῆσας τὰ προάστεια τῶν Χανίων, εἴτα δὲ καὶ αὐτοσχέδιως κυριεύσας τὴν πόλιν ταύτην, ἐνθα στενούμενοι διέμενον, ἄλλως τε, οἱ τῆς Ἑνετικῆς φρουρᾶς. Ἡ νίκη ἐπανηγυρίσθη φαιδρῶς, ὡς προαγγέλλουσα αἰσιώτερα τὰ μέλλοντα κατορθώματα. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον τοῦτο τῆς ἐπιτυχίας σύμβολον ἐπήγαγε καὶ πολλὰς φροντίδας. Πῶς ἡδύναντο οἱ νικηταὶ νὰ καθυποτάξωσι τὴν λοιπὴν νῆσον, μὴ συνεννοούμενοι καὶ βοηθοῦμενοι ὑπὸ τῶν ἐντοπίων; Ἐγίνωσκον οἱ πλὴν τινων φρουρίων, τὰ πάντα ἦσαν εἰς χεῖρας ἀνταρτῶν. Ἀνάγκη, λοιπόν, νὰ φιλοφρονηθῶσιν οἱ κάτοικοι, νὰ ὑπαχθῶσι διὰ κολακευτικῶν ὑποσχέσεων οἱ ἀρχηγοὶ εἰς συμμαχίαν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῆς δὲ κατακτιήσεως ἀπαξ συμπληρωθείσης, ἡ ἀγχὼν καὶ τὸ πῦρ ἤθελον ἐκκαθαίρει τοὺς μεταξὺ δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου λογαριασμούς. Ξίφος, χρυσὸς, καὶ πανουργία, ἰδοὺ τὸ σύνθημα τῆς τότε πολιτικῆς!

Τοιοῦτο συλλαβόντες σχέδιον οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑνετίας, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Καλλέργην καὶ τοὺς ὀπλαρχηγούς πρεσβεῖαν, ἀδηγηθεῖσαν ὑπὸ τινος ἀρχοντος τῶν Χανίων. Οἱ πρέσβεις ἔφερον καὶ δῶρα μετ' ἐαυτῶν, πρὸς μὲν τὸν ἀρχιστράτηγον ξίφη καὶ μαχαίρας, καὶ πελέκεις, καὶ ἕτερα ὅπλα Λομβαρδικῆς κατασκευῆς, πρὸς δὲ τοὺς ὑποστράτηγους σκευὴ ποικίλα, καὶ ὑφάσματα σηρικὰ τῆς Γενούης. Τῶν δὲ δῶρων ἀπονειμθέντων, ἐζήτησαν οἱ ἀπεσταλμένοι συνέντευξιν εἰς τόπον ἀόριστον, καθ' ἃν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ πορθητὴς τῶν Χανίων, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ Καλλέργης μετὰ πάντε ἐκ τῶν προκρίτων του στρατηγῶν, ὀνομαστὶ σημειούμενων, ἤθελον συζητήσει καὶ ἐκ συμφώνου προσδιορίσει τὰ συντελεστικώτερα πρὸς πλῆρη τῆς Κρήτης ἀπελευθέρωσιν. Ἡ ἀποστολὴ προὔξενε, ὡς εἰλὸς ἦν, χκράν μεγάλην ἐν τῇ στρατοπέδῳ διὸ οἱ πρέσβεις ἔτυχον εὐμενεστάτης τῆς ὑποδεξιότητος πρὸς τὸν ἀρχηγὸν καὶ ὑπαρχηγόν. Ἀλλ' ὁ Καλλέργης, τὰ ἐκ τοιαύτης προτάσεως ἐνδεχόμενα σκάνδαλα φοβηθείς, ἡ δόλον ὑποπτεύσας, ἡ σκοποὺς ἄλλους, ἀγνώστους πρὸς ὦραν, συλλαβὼν, ἀπεποιήθη νὰ συντύχῃ τῷ ναυάρχῳ ἐν συνόδῳ πάντε συναδέλφων ἤθελε δὲ μόνος, μονώτατος καὶ ἀμάρτυρος τὰ πεπρεσβευμένα

νὰ συνδιαπραγματευθῇ. Ἡ ἐπιθυμία του αὕτη ἐτάραξε Κρήτας ἅμα καὶ Γενουήτας. Ἐπιμονος ὁ μὲν τὸ ἥθος, καὶ πειστικός τὴν γλῶσσαν ὢν, ἐνίκησεν ἐπὶ τέλους. εἰς τοῦτο μεταχειρισθεὶς καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Κυδωνίας (Cydoniensis) Εὐστάθιον. ὥστε ἡ μονομερὴς ἀναμέσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ ναυάρχου συνέντευξις, προσδιωρίσθη εἰς τινα Μονὴν παρὰ τὰ Χανία.

Ἀναφέρει σύγχρονός τις χρονογράφος, διηγούμενος τὰ τότε Γενουητικά (1), ὅτι προτείνας ὁ νικητὴς τῶν Ἑνετῶν πρὸς τὸν Καλλέργην τὴν ἐκ Κρήτης παντελὴ ἐξωσιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐπὶ σκοπῷ τοιούτῳ ἀπειθήσας τὴν ἄσκησιν συνεργίαν τῶν κατοίκων, ἐπεκλήετο τὴν μαρτυρίαν τῆς Θεότητος, ὅτι τοῦτο ἡ Αὐθεντεία (Signoria) τῆς πατρίδος του διώκουσα, ἀπλὴν καὶ μόνην ἐπιθυμίαν εἶχε νὰ ἐκνευρίσῃ τὴν ναυτικὴν τῆς ἐφαμίλλου Ἑνετίας ὑπεροχὴν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ διάδοχος τῆς δυναστείας τῆς εἰς τὰς χώρας, ὅσας ἤθελεν ἀπαλλάξει τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ. Καὶ πρὸς ἐπιβεβαιώσιν τῆς ὁμολογουμένης ἀφιλοκερδείας, (προστίθῃσιν ὁ ὑπομνηματιστής), προὔπεσθη τῷ Καλλέργῃ τὴν διαδοχικὴν ἡγεμονίαν τῆς νήσου, εἰ οὗτος διετίθετο νὰ συμπράξῃ καὶ πανσθενεῖ νὰ βοηθήσῃ τὴν Αὐθεντεῖαν εἰς τὴν περισπούδαστον ἀπέξωσιν. Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀπέτυχεν ἡ μεγάλη πρότασις. Ὁ Καλλέργης, καὶ τοὶ σπουδαρχοὶ καὶ φιλόδοξοι, καὶ τοὶ ἐπὶ τῇ νομιζομένῃ αἰτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος Φωκᾶ καταγωγῆ, δὲν ἐταγηνεύθη ὑπὸ τοιούτου θελκτικοῦ δολέσματος. Εἴτε προτιμότεραν κρίνας τὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἑνετοῦ, ἐξησθενημένου ἤδη, τεταπεινωμένου ὄντος, καὶ κατὰ γνώμην του πνέοντος τὰ λοιπὰ, παρὰ τὴν προστασίαν, εἰμὴ καὶ τὴν δεσποτείαν, συμμάχου, ἐπιφύδου ἤδη γενομένου καὶ κραταίου, εἴτε εἰς μόνην θαρρότητας τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν, εἴτε παρασκευαζόμενος εἰς τὴν εἰρήνην, ἀπέκρουσεν ἐντόνως τὰ προταθέντα. — «*Ἀσύμφορος, ἀπήντησε, καὶ ἀναξιοπρεπὴς ἐνταυτῷ ἡ τοιαύτη συμμαχία. Τὸ κατ' ἐμὲ, καὶ μὲν κακῶς ἐπὶ τοῦ νῦν διάκειμαι πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, τοῦθ' ὅπερ λυπηρὸν ἔτυχε καὶ δεινότατον. Ἄλλ' ὅμως, εἰ κατὰ θέλησιν ἡδυνάμην, ὧ Γενουῆται, ὅσον δύναμαι εἰς τὰ ὅρη τῆς πατρίδος μου, ἀξέστομος ἂν εἴην καὶ καταστρεπτικὴ ρομφαία καθ' ἐμῶν.*» Ὑπὸ τοιαύτης παρρησίας ἐκπλαγεὶς ὁ Γενουήτης, ὁ Ἑννοῶ, ὑπέλαβε, λαλεῖς καὶ πράττεις ὡς Γραικός! ἀφοῦ οὐδ' Ἑνετοὺς θέλεις, οὐδὲ Γενουήτας, ὑπηρετεῖς λοιπόν τοῖς μηχανορραφήμασι τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ μάθε ὅτι ὀνειροπολεῖς τραγελάφους καὶ φαντάσματα! ἀκατόρθωτον τὸ σχέδιόν σου!» — «*Σφάλεις νομίζων με βυζαντινόν, ἀνταπεκρίθη ὁ Καλλέργης μετὰ ὠρητότητος. Δὲν ἀγνοῶ τὸ πολυβύβλητον ἀπόφθεγμα τοῦ Τερβίκου. Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ εἰσῆλθε νικητὴς διὰ τῆς Χρυσῆς*

(1) Codex Ambrosianus de Januensis, in Gr. Sacra, T. 2. p. 288.

Πόλης εἰς Κωνσταντινούπολιν, πολλὰς ἐορτάς, καὶ λιτανείας, καὶ φωταψίχας ἐτέλεσαν διὰ τὸ εὐτυχὲς συμβῆναι οἱ ἀπανταχοῦ Γραικοί. Ἐτελέσθησαν λαμπραὶ πανηγύρεις καὶ εἰς Θράκην. Ἀλλ' ἐν ὧν ἐν Ἀδριανουπόλει ἔχαιρον, ἠναλλιδόντο, συνευθύνουν πάντες οἱ κάτοικοι, ὁ ὀγδοηκοντούτης εὐπατρίδης Θεόδωρος Τερβίκης παρεδίδοτο εἰς θρήνον. «*Πῶς, πάντων συνευφραίνομένων, σὺ μόνος κλαίεις;*» ἠρώτησαν οἱ περιεστώτες τὸν κλινῆρη γέροντα. — «*Κλαίω, ἀπήντησεν οὗτος, διότι εἰς τὸ κατόρθωμα αὐτῶν Γραικῶν προέβλεπον τοῦ γένους ὅλου τὴν δυστυχίαν. Τί συνέψα πάντας ἡμᾶς εἰς ἐνότητα ἀδιαχώριστον, εἰς κοινὴν φιλοπατρίαν, εἰς ἐθνικὴν δραστηριότητα, εἰς συναγωνισμόν κατὰ τοσούτων πολεμίων; Ἡ κοινὴ καὶ ἴση πρὸς πάντας συμφορά. Ἀλλ' οἱμοί, τ' ἀγαθὰ ταῦτα θέλουσιν ὅσον οὐπω παρέλθῃ! Ὑπέρμαχοι τοῦ γένους, στρατηγοί, πολιτικοί, πεπαιδευμένοι, εὐπατρίδαι, ὅσοι μέχρι τοῦ νῦν αὐταπαρνήτως ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας συνηγωνίσθησαν, πάντες θέλουσι συρροῦν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα ταχέως ἡ ματαία πολυτέλεια τῆς Αὐλῆς, αἱ τρυφαί, ἡ βασιλικὴ διαφθορὰ, τὸ πνεῦμα τῆς ἰδιοτελείας θέλουσιν ὀρύξει λάκκον βαθύν ἀναμέσον αὐτῶν καὶ τοῦ ἐπιλοίπου γένους τῶν Γραικῶν. Ἰδοὺ διατὶ κλαίω, προσέθηκεν ὁ γέρον· κλαίω, διότι ὑπὸ τὸν θρόνον αὐτὸν τοῦ Μιχαὴλ βλέπω κελχινότα τὸν τάφον, ὅστις θέλει καταβροχθίσαι τὰς ἐλπίδας γενεῶν πολλῶν.*» Ἐκ τούτου, εἶπε περαινὼν ὁ Καλλέργης, κρίνον ἐὰν ἀγαπῶ καὶ προτιμῶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. — Τοιαύτης, ἡ ἄλλης τιμῆς ἀπαντήσεως δοθείσης, αἱ διαπραγματεύσεις ἐληξάν ἀτελεσφόρητοι.

Ἀλλ' ἐντεῦθεν, οἱμοί, ῥοπή ἐπέρχεται κατωφερής! Ἀπὸ τοῦ νῦν τὰ Κρητικὰ κλίνουσι, παρακμάζουσιν.

Ἡ λύσις, ἢν αὐθαίρετως καὶ αὐτεπαγγέλτως ἐπήνεγκεν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὸ πρόβλημα, δὲν ἔπεισε πάντας ἐξίσου τοὺς ἀρχηγούς καὶ προσετώτας, λαϊκοὺς τε καὶ κληρικοὺς, ὧν τινες τῶν ἀγγινοστέρων πᾶν ἄλλο εἶδον εἰς τοιαύτην διαγωγὴν, ἢ εἰλικρινοὺς φιλοπατρίδας βουλὴν. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Καλλέργου ἦσαν βέβαια πολλοί, ἀλλ' ἡ μικροπολιτεία του ἐκείνη δὲν ἐστερεῖτο καὶ τινος ἀντιπολιτεύσεως. Οἱ δὲ ἐναντίοι, τὴν ἀπέκρουσιν τῶν προτάσεων ἀποδόσαντες εἰς ἰδιοτελεῖς σκαποὺς, καὶ δὴ ἀγανακτήσαντες σφόδρα, ἐξεβράχθησαν εἰς μέμψεις ἀνυποκρίτους. Ὡς δὲ συμβαίνει συνήθως εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ἡ σπερμολογία διεδόθη βαθμηδὸν ἀπὸ τῶν ἐναντίων πρὸς αὐτοὺς τοὺς πελάτας τοῦ Καλλέργου, καὶ προβάδην ἀπὸ τούτων εἰς τοὺς πλείστους ἀρχηγούς, ὥστε φόβος προδοσίας κατέλαβε τὰ πνεύματα, καὶ δειλία παρεσφόρησε, καὶ διχόνοια ταχέως διεδέξατο τὴν προτέραν ὁμοφροσύνην. Μυρίαί ὅσαι ἐφορμαὶ ὑπονοίας, δυσπιστίας, ἐνετισμοῦ ἀνεφύησαν τότε κατὰ τῆς προηγουμένης καὶ τῆς ἐνεστώσης τοῦ προέδρου διαγωγῆς. Πᾶς ἕκαστος εὐηρεστήθη τότε γυνάζων τὴν ἰδίαν οὐδέρκειαν εἰς εὐρεσιν γένων λόγων ἀποδοκιμασίας. Οἱ μὲν, τὸ παρελθόν

ἀνασκαλεύσαντες, ἐκήρυξαν αὐτὸν φίλον τοῦ τυράννου δουλοπρεπῆ, δούλον ἐπεσόντα μὲν τῆς εὐνοίας τοῦ δεσπότη, πρόθυμον ὅμως εἰς τὴν διελυγμὸν οἱ δὲ, τὰς δικαιολογήσεις του περὶ ἀποκρούσεως τῆς συμμαχίας μυριοτρόπως σχολιάσαντες, προφανεστάτην ἐξήγαγον καὶ ἐτοιμόρροπον τὴν ἐπιβουλὴν. Οὐδ' ἐλείψαν ῥήτορες, εἰς ἐπίμετρον κατηγορίας ἀγαγόντες τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μαρτυρίαν τῶν Χορτάτων, οἵτινες παρὰ τῶν συγγενῶν προσκληθέντες εἰς τὸν προκειμένον ἀγῶνα, «*Πίστιν ἀπεκρίθησαν, εἰς τὴν μεταμέλειαν καὶ τὰ φρονήματα τοῦ στρατηγοῦ σας Καλλέργου ἡμεῖς δὲν ἔχομεν. Ὁ ἀπαξ τῆς πατρίδος ἀποστατήσας, καὶ δεύτερον ἀποστατεῖ. Ὅρατε γοῦν κατὰ σκευὴς, μὴ ἡ ἀστασία καὶ ἡ πλεονεξία τοῦ Μεγάλου Ἀρχонтаς ἐπισύρη καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν νῆσον ὅλην εἰς δουλείαν ἀνεξαγόραστον!*»

Εὐέξαπτος ὁ νοῦς τοῦ Ἑλλήνος, καὶ πρὸς τὴν διχόνοιαν ἀνέκαθεν ἐπικατάφορος. Πάντες μὲν ἐσμέν φιλοπατρίδες, ἀλλ' ἐν τῇ πρακτικῇ τῆς φιλοπατρίας ἐφαρμογῇ συχναὶ ἀσυμφωνούμεν καὶ διχοστατοῦμεν. Ἐλάττωμα κληρονομικόν, φεῦ, πολλὰς, καὶ μακρὰς ἐπαγαγὼν συμφοράς εἰς τὸ γένος μας! Ἀπὸ τῆς διχονοίας ταύτης ὠφελήθησαν καὶ Μακεδόνες, καὶ Ῥωμαῖοι, καὶ Ἑνετοί, καὶ Γάλλοι, καὶ Ὀθωμανοί, καὶ ὅσοι ἀλλεπαλλήλως τὴν χώραν μας ὑπεδούλωσαν, ἢ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνάς μας ἐξέτρεψαν τῆς ἐξ ἀρχῆς διαχαράχθεις ὁδοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ μελέτη τῆς πατρίδος ἱστορίας καθίσταται διδάγμα ἐπωφελέστατον, καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο παιδευτικόν πρὸς τὸν πολίτην τοῦ σήμερον οἰκουμενομένου Πανελληνίου. Πειθόμενος ἐκ τῆς παλινοφίας τοῦ παρελθόντος ὁ Ἕλλην τοῦ παρόντος χρόνου, ὅτι ἐκ τῆς ἐμφυλίου ἔριδος προήλθεν κατὰ καιροὺς τὰ πλείστα καὶ μέγιστα τῶν δυστυχμάτων μας, θέλει καταβάλει πᾶσαν προσπάθειαν εἰς τὴν τῆς ὀλεθριωτάτης μάστιγος ἀπαλλαγὴν. Ἀλλως, οὐδὲ λίθον ἀκρογωνιαῖον θέλει ποτὲ ἐμπεδώσει στερεόν, οὐδὲ οἶκον ἀκλόνητον καὶ πολυχρόνιον οἰκοδομήσει.

Οὕτω τῶν πραγμάτων ἐχόντων, τί ὠφείλον οἱ Κρήτες νὰ πράξωσιν; Ὁφείλον ἐν ἀκμῇ τοιαύτῃ στερεωτέρους εἶναι νὰ ἐπισφίξωσι τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης τοὺς δεσμούς. Καὶ εἰ μὲν μετὰ ἀνάκρισιν ἀπαθῆ ἐπερίγνωσκον ἄδολον, ἀθῶαν, πατριωτικὴν τὴν διαγωγὴν τοῦ Καλλέργου, νὰ συνυποστηρίξωσι πάντες ὁμοψύχως τὰς πράξεις του· εἰδὲ μὴ, νὰ καταλύσωσι τὴν ἀρχὴν του, καὶ ἄλλον τινὰ πατριωτικώτερον, ἄλλον εἰλικρινέστερον στρατηγὸν νὰ καταστήσωσιν ἀντ' αὐτοῦ. «*Ἄρα ἐστερεῖτο ἡ νῆσος ἀνδρῶν τιμίων, περὶ τὸν πόλεμον δοκίμων;* Ὁ Γεώργιος Χορτάτης, πολίτης συντός, ὅσον μεγάλθυμος, ἤθελε, πιθανῶς κατὰ τὰς εὐχὰς αὐτῶν, ὠφελῆθαι καὶ ἀπὸ τοῦ Γενουητικοῦ πολέμου, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπαλλήλων ἀτυχημάτων τῶν Ἑνετῶν.

Κατὰ δυστυχίαν, ἐπεκράτησεν ἀβουλία, ζημιώδης ἐνδοιασμός, χρονοτριβή, τὸ δὲ χεῖρον, εἰσέδυσαν προσωπικαὶ ζηλοτυπία, καὶ μικροφιλοτιμία. Οἱ

γενουπιζόντες ὠνείδισαν τοὺς καλλεργίζοντας ἐπὶ ἐντισμῷ, οὗτοι δὲ περιτροπὰν ὠνείδισαν τοὺς ἐναντίους ἐπὶ ὠροληψίᾳ καὶ διαστροφῇ. Πάθη ῥα γὰρ κατεργάσαντο, καὶ διαπληκτισμοὶ συνετάραξαν τὰς συνεντεύξεις, καὶ σχίσματα παντοῖα τὴν προτέραν ἐνόησαν διέσχισαν, ὥστε νέα στάσις ἀνέκυψεν ἐν τῇ στάσει, καὶ ὑποδιαιρέσεις εἰς τὴν διαιρέσιν. Ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ διαγωγή τοῦ Καλλέργου ἀπέβησαν θέμα γενικῆς καταστροφῆς. Ἀλλ' ἐνῷ συνεφώνουν οἱ πλείστοι περὶ τῆς ὑπόπτου καὶ ἀλυσί-τελους παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος, ἐνῷ πάντες συνωμολόγουν τὴν ἀνάγκην προνοήματός τινος ἀμέσου καὶ δραστηκοῦ, οὐδεὶς προέτεινε μέτον τι πρόσφορον εἰς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, πάντες δὲ ἀλλήλοις δυσ-επίστουν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ δυσπιστία, ἡ μέμφις, αἱ προκλύσσαι φιλοτιμίαι διέλυσαν τὴν γοητείαν τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ἀνδρίας τοῦ Καλλέργου. Πάντε μόνον τῶν ἀρχηγῶν ἀπέμεινον αὐτῷ πιστοί, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἀπεσκήρτησαν, ὁ μὲν ἐντεύθεν, ὁ δ' ἐκείθεν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέντε τούτων οὐδεὶς ἐκ τῆς τάξεως τῶν χωρικῶν, δύο δὲ καὶ συγγενεῖς Καλλέργου ἐκ κοινῆς καταγωγῆς, οἱ δὲ τρεῖς ἑτε-ροὶ, Μελισσηνός, Καρδοάσιος, καὶ Χαμολέας. Εἰς τοὺς ὀλίγους τούτους περιορίσθησαν τοῦ ἀρχιστρα-τήγου τὸ κράτος καὶ ἡ ἐπιρροή.

Ἡ διαίρεσις τῆς ἐπαναστατικῆς πολιτείας, αἱ ἐν-σκήψασαι τρομεραὶ φιλονεικίαι, καὶ ἡ ἐπικειμένη τοῦ κινήματος διάλυσις, ὅθεν ἐξερτῶντο ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία κατοίκων πολυαριθμῶν, ἐρώτησαν τέ-λος τοὺς ἀποσκηρτῆσαντας ἀρχηγούς περὶ τῆς ἀνάγκης νὰ συνέλθωσιν αὐτοὶ εἰς ὁμόνοιαν ὑπὲρ τῆς κοι-νῆς ἀσφαλείας. Καὶ λοιπὸν συνέλευσιν γενικὴν ὁμο-φώνως προσδιορίσαντες, σπουδῇ καὶ προτροπῇ ζη-λωτοῦ τινος καθηγουμένου τῆς ἐν Ἱεραπέτρῳ Μονῆς τῆς Φανερωμένης, ἀπεφάσισαν ἕκαστος κατ' ἰδίαν καὶ πάντες συγκεκροτημένως ν' ἀπαθέτωσι τοὺς προσωπικοὺς σκοποὺς, ὅπως ἐν ἀπαθείᾳ καὶ κοινω-φελείᾳ συσχεθῶσι περὶ τῆς κλυδωνιζομένης πα-τρίδος. Ἐτυχε Κυριακὴ τῶν Βατῶν ἡ τεταγμένη ἡμέρα τῆς συνελεύσεως. Μετὰ τὴν ἱεράν λειτουργίαν, καθ' ἣν οἱ εὐγενεῖς καὶ χυδαῖοι ἀρχηγοὶ ἀλ-ληλοδιαδόχως μετελάβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων κατὰ τὰς ἐν γενεθλίῳ καὶ ἡλικίας, ὁ ναὸς μετε-βλήθη εἰς κοινοβούλιον. Καὶ ἡ μὲν συζήτησις, ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου διευθυνθεῖσα, ἤρξατο εὐτακτῶς, εἰρηνικῇ, ἀξία καὶ τῆς σπουδαίας ὑποθέσεως, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἐνθα συνεκροτεῖτο ὀλίγον ὅμως διήρκε-σεν ἡ εὐταξία. Προϊούσης τῆς ἐξετάσεως, ὁ λόγος ἐθερμάνθη, ἀπαντήσεις καὶ ἀνταπαντήσεις διέρρη-ξαν τὸν εἰρηνικὸν διάλογον, ἀμοιβαῖαι μομφαὶ προ-κάλεισαν διακοπὰς, αἱ δὲ διακοπαὶ τὸν ὄρυζον, ὁ δὲ ὄρυξος ὑπεισήγαγε τὴν σύγκρουσιν εἰς τε τὰ πά-θη καὶ τὰς λέξεις. Τῆς ἀταξίας οὖν πάλιν ἀνα-δοθείσης, πάλιν ἀνεπλήθησαν οἱ προσωπικοὶ σκοποὶ, πάλιν, καὶ θαρσύτεραι παρὰ τὸ πρὶν, ἐπανορθώθη-σαν αἱ κομματικαὶ ἀσυμφωνίαι. Μάστιγν ὁ πρόε-δρος, ὑπὸ τῆς πολυκελεύου λεσχομαχίας ἐκνεκω-φῶς, ἐβραγχίᾳ τὴν ἡσύχιαν ἐπανακαλῶν ἐν ὀνόματι

τῆς τε πατρίδος, καὶ τῶν περιστώτων ἀγίων. Οὐ-δεὶς πλέον ὁ καθήμενος, πάντες ὄρθιοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, συμπεπικνωμένοι, φωνασκοῦντες, χειρονομοῦντες, ἀλλήλους αἰτιώμενοι, ἢ προτείνον-τες ἕκαστος ἰδίαν γνώμην. Ἐντεύθεν μὲν οἱ εὐγε-νέστεροι τῆς συνελεύσεως, οἱ Μουσοῦροι, οἱ Πατέ-ροι, οἱ Βλαστοὶ, οἱ Σκορδίλλαι, οἱ Μοσχολοὶ προέ-βηλον ὡς ἔσχατον σωτηρίας τρόπον τὴν ἀνυπέροχτον συμμάχίαν τῶν Γενουητῶν ἐκείθεν δὲ οἱ χυδαῖοτε-ροὶ, Πεντάκτενοι, Συναδῖνοι, Πριχοσυρίδαι, Συντα-τρίχαι, Καταβολοὶ, καὶ λοιποὶ τῆς ἐξοχῆς ἀρχηγοί, ἐψήφισαν τὴν παλινρόθωσιν τῆς σημαίας τοῦ Ἀγίου Τίτου. Ἄλλοι δὲ σποράδην ἐν κραυγαῖς στεντορεῖν, τὸν ὄρυζον συνεπλήρουν μὴδ' αὐτοὶ γινώσκοντες τί προέτεινον. Αἱ διενέξεις τοσούτων ἐξατραγῆθησαν, ὥστε ἡ ἐθιμοταξία διεσπάσθη, καὶ εὐγενεῖς μετὰ χυδαίων ἀλλήλους φύρδην μίγδην ἐξυβρίσθησαν, καὶ ἡσχολογήθησαν. Ἡ δὲ ῥῆξις ἤθελε βεβαίως πα-ρεκβῆ καὶ εἰς ἔργον χειρῶν, χωρὶς τινος ἀπροό-πτου συγκυρίας. Ὁ ἔξωθεν ὄχλος, συνταραχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ὀχλαγωγίας καὶ παραγῆς, ὁ-ρεχθεὶς δὲ νὰ συμμετέλῃ καὶ αὐτὸς τῆς φιλονεικίας, ἔκρουσε σφοδρῶς τὰς θύρας, ζήτησας τὴν εἴσοδον. Ἀναρίθμητον πλῆθος ἀνδρῶν, γυναικοπαίδων, ἱε-ρέων, καλογέρων εἶχε περὶ τὴν Ἐκκλησίαν συνα-θροισθῆ ἑπειδὴ δὲ οὐ λαὸς, ἐκεῖ ταχέως καὶ δημα-γωγοί, α Ἀνοίξατε, ἐκραύγαζον ἔξωθεν οἱ ἑτεροὶ οὗτοι δημεγέρται, διὰ σφυρῶν καὶ ῥοπαλῶν τὰς θύρας τοῦ ναοῦ πατάσσοντες, ἀνοίξατε διατα-γῇ τοῦ λαοῦ, ἡ ἡμεῖς ἀνοίγομεν! ἢ Καὶ τὰς κραυ-γὰς τούτων ἐκ διαλειμμάτων διεδέχοντο νῦν μὲν εὐφημισμοὶ πρὸς τοὺς δημαγωγούς, νῦν δὲ βροντω-δέσται ἀνευρημαὶ εἰς τιμὴν τοῦ σεβαστοῦ βα-σιλέως καὶ αὐτοκράτορος Ρωμικῶν, Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου. Ἀλλὰ ὡς εἶχον αἱ θύραι ν' ἀ-νοιχθῶσιν; Οὐδὲ περὶ τούτου συνεφώνουν οἱ ἐγ-κλειστοὶ ἀρχηγοί, οἵτινες τὴν ἐρεσχελίαν καταλι-πόντες, καὶ εἰς τὸ ἐπεικτικώτερον τῆς ὀχλαγωγίας θέμα περιτραπέντες, οἱ μὲν ἀναγκάζον, οἱ δ' ἐπι-κινδύνον ἔκρινον τοῦ ὄχλου τὴν εἰσβολὴν, οἱ μὲν ἐδημοκόπουν, οἱ δ' ἐφοβούντο. Ἡἔξανε ἐν τούτοις ἡ ἔξω τύρβη, τὴν εἴσοδον ἀπαιτοῦσα προστατι-κῶς ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις, προβάσας τῆς ἡμέρας ἕως δείλης, αἱ ἀναθυμιάσεις τοῦ οἴνου καὶ τῆς συνθήκης σκοροδοραγίας τῆς ἐορτῆς, ἤρθεζον μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τὴν εὐγλωττίαν τῶν δημαγω-γῶν, καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πλῆθους. Αἰφνης ἡ θύρα προωθυμένη, κροτεῖ, πλαταγεῖ, πίπτει, ῥεῖ-μα δὲ χειμαρρῶδες συρρετοῦ εἰσβάλλει εἰς τὴν ἐκ-κλησίαν ἀλαλάζον, συρίζον, ῥοπαλα ἀναδονοῦν, καὶ ἐπιδεικτικῶς καταστῆναι τὴν αὐτοκρατορικὴν ση-μαίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κεκοσμημένην δά-φναις καὶ βατῶν. Διὰ τῆς εἰσβολῆς ταύτης, καὶ μὲν ἡ κλυδωνιζομένη συνέλευσις ἐσώζετο ἀπὸ τῆς ἐπι-κρημνῆς γρονθοκαπίας, ἀλλ' ἐκινδύνευε κίνδυνον βα-θύτερον, τὴν ἀσφυξίαν. Οἱ δειλότεροι τῶν ἀρχηγῶν, ἔντρομοι, ἀγανακτοῦντες, ὁρμῶσιν ὁ μὲν πρὸς τὸν νάρθηκα, ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀπέναντι θύραν, καὶ ἔξα-

δοῦ ἀνοίγοντες ἀποδιδράσκουσι. Μετ' ὀλίγον, ἑ-τεροὶ ἦττον δειλοὶ, ὑπὸ τῆς στοιβάξεως συμπεζό-μενοι, ζητοῦσι τὴν σωτηρίαν, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων. Ἐπτά μῦθοι τῶν ἀρχηγῶν ἐκ τῶν τριάκοντα, οἱ χυδαῖοι καὶ μᾶλλον ἐξημεμένοι, ἐγκατεροῦσι μετὰ τοῦ πλῆθους συνευφημοῦντες τὸν αὐτοκρατορικὸν αἶτον, οὗτοι μόνον διατείνουσι τὸν λάφυργα δημολοποῦντες, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραγῆς μῆτε βλέπομενοι, μῆτε ἀκούμενοι. Μετὰ πολλὰς καὶ μακρὰς ἀνευρημίας, ὁ ὄχλος, ὑπὸ τοῦ σημαιοφόρου παρακελευθείς, ὥμοσε πίστιν καὶ ὑποταγὴν αἰωνίαν πρὸς μόνον τὸν Ἀνδρόνικον. Νομίσας δὲ, ὅτι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπεκράτει ἰσότης δικαιοματῶν καὶ κτημάτων, διὰ τριπλῆς ἀλαλῆς ἐχαίρετ' αὐτὴς ἰσοπολιτείας τὴν εὐνοϊανιστον ἐπίτευξιν, καὶ εἰς μαρτυρίαν τοῦ ψηφίσματος, ἡ σημαία ἐνεπλήθη ἀπέναντι τοῦ ἑσταυρωμένου, παρὰ ἱερέως εὐλογηθεῖσα καὶ ἱερωθεῖσα. Ἐῖτα, προσ-λαβόντες οἱ ἰσοπολιταὶ ὄσπιν εὐρον δάφνην καὶ ἐλαίαν ἐν τῷ ναῷ, καὶ τοὺς δημαγωγούς ὡς ὀλυμ-πιονίκας περιστέψαντες, ἐξῆλθον ἄδοντες μετὰ βατῶν καὶ κλάδων τοῦ Αὐτρωτοῦ τὰ νικητήρια, καὶ ἐπικροτοῦντες τὴν ἐπερχομένην βασιλείαν τῶν οὐ-ρανῶν. — Τοιοῦτο ἔλαβε τέλος ἡ ἀντικαλλεργική συνέλευσις τῶν Βατῶν. Τὴν ἐπιούσαν, οἱ φρονιμώ-τεροι τῶν γερόντων ἡρώτων ἑαυτοὺς, ἀν ὄντως ἐ-λευθερία τοιαύτη ἦτο αἰρετωτέρα καὶ συμφορωτέρα τῆς Ἑνετικῆς τυραννίδος.

Οὕτω, πέντε διάφορα κόμματα διεσπάραξαν τὴν ἐπανάστασιν. Α', οἱ Καλλεργισταί, τοὺς ὁποίους ἡ κοινὴ γνώμη διεδείκνυν ὡς ἐνετίζοντας. Β', οἱ Γενουητισταί. Γ', οἱ Βυζαντινοί. Δ', οἱ θέλοντες τὴν Κρήτην αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον οἷς δυνάμεθα καὶ Ε' νὰ προσθέσωμεν, τὸ τῶν ἰσοπολιτῶν. — Ταῦτα δὲ πότε; Πότε ἡ πεντακέφαλος ἀναρχία; καθ' ὃν καιρὸν προέβαινε γιγαντιαίως βήμασιν ἡ σιτοδεία, ὑπὸ δωδεκαετοῦς ἀγεωργησίας προκλη-θεῖσα! Καθ' ὃν καιρὸν ὁ λοιμὸς ἐμάστιζε τὰ μεσημ-ερινὰ τῆς νήσου, ἐπαπειλὼν ὡς ἄγγελος φθορᾶς καὶ θανάτου τὸν ὄλεθρον ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ! ὅτε οἱ τοῦ Χάνδακος ἔνετοι, πληροφορηθέντες περὶ τῶν ἐκτραγέντων σχισμάτων, ἔσπευδον, εἰς πόλεμον παρα-σκευαζόμενοι, ῥαδιουργοῦντες, καὶ τὴν διαίρεσιν ἐτι μᾶλλον ἀναρρίπιζοντες, νὰ δώσωσι τέλος εἰς τὴν ὄνειροκοπίαν τῶν φατριαστῶν!

Ἡρόστευς κατα τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς Χάνδακα (1294) ὁ Ἀνδρέας Ἀνδρόλος, διοικητὴς νουνεχέ-στατος ἄμα καὶ ἀνδρείος, εἰς δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις πολμηρὸς, ὅστις, κρίσιμον ἰδὼν τὴν περίστασιν, ἐπέταχεν τὰς ἐργασίας. Οὗτος, παραλαβὼν δύο τάγματα ἐθελοντῶν Πελοποννησίων ἡσκημένα καὶ δεδοκιμασμένα, στρατεύει ἐν τάχει κατὰ τῶν ἐν Χανίοις Γενουητῶν, ἀπὸ δὲ τῆς εὐκαιρίας ὠφελοῦμε-νος, τὴν μὲν πόλιν εὐκόλως ἐπανακτᾷ καὶ τὸν ἐχθρὸν τρέπει κατακεκομμένον εἰς τὰ πλοῖα, πολλοὺς δὲ τῶν Γενουητῶν Κρητῶν ἐνόπλους ἐκεῖ συλ-λαβὼν, παραδίδει ἀδικάστους εἰς τὴν ἀγχόνην, praesenti suspendio addixit. Ἐντεύθεν, προχωρῶν εἰς

τὰ ἐνδότερα τῆς Κυδωνίας, ἄγει καὶ φέρει τὸν νομόν. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἄλλοτε ἐστία καὶ τόπος ἐντεύξεως τῶν ἀνταρτῶν, διετέλει εἰσέτι καὶ ἱκανῶς ὠχυρωμένη, καὶ ὑπὸ μοναχῶν ἀνδρείων πεφρουρημένη. Ἐνταῦθα ὁ Ἀνδρόλος ἀπαντᾷ ἐναν-τιώματα, ὅσα δὲν εὗρεν ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Χανίων· διότι οἱ πολιορκούμενοι, νῦν μὲν τοξείοντες ἐπιτυ-χῶς ἀπὸ τῶν θυρίδων, νῦν δὲ λίθους πελωρίους ἀνω-θεν ἐγκαταβρίπτοντες, ποιοῦσι θραύσιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ἡ θαυμαστὴ τῶν μοναχῶν ἀνδρα-γαθία ματαιῶς παρατείνεται. Οὐδεμίαν προσερχο-μένης ἐπικουρίας ἐφ' ὅλας δώδεκα ἡμέρας, ἡ Μονὴ ἀναγκάζεται νὰ παραδώσῃ τὰ μὲν ὅπλα πρὸς τὸν χιλιάρχον, τὴν δὲ ἀσφάλειαν τῶν ἐγκατοίκων εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Δουκὸς. Ἐκ τῶν τεσσαράκοντα ἐπτά καλογέρων εἰκοσιτέσσαρες κατασφάττονται ἐκ χει-ρὸς τῶν ταγματάρχων αὐτῶν, μηδενὸς τῶν στρα-τιωτῶν εὐπειθοῦντος εἰς τὴν παρακλῆυσιν τῆς βαρβάρου κατασφαγῆς. Οἱ ἐπίλοιποι, ξίφεσι καθη-μαγμένοις καταδιωκόμενοι ἀπὸ κελλίου εἰς κελ-λίον, κύντευσεν εἰς τὴν αὐλήν, ἀπὸ τῆς κλίμακος καὶ τῶν παραθύρων ἑαυτοὺς κατακρημνίζοντες, διαπηδῶντες τὰ πτώματα τῶν σφαγέντων συναδέλ-φων, κατορθοῦσι τέλος νὰ ῥιφθῶσιν ἐντὸς τῆς ἐκ-κλησίας, ὅπου τὰς στήλας τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς ἐναγκαλιζόμενοι, βλέμμασιν ἱκετευτικοῖς ἐπικαλοῦν-ται τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἐπιείκειαν τῶν δικωτῶν. Ἡ ἐπέλευσις τοῦ Δουκὸς ἔσωσεν αὐτοὺς. Συλληφθέντες, καὶ ἀλληλόδετοι δεσμευθέντες, ἐκομίσθησαν εἰς Χάν-δακα, ὅπου, ἄλλως τε, λήγουσι τὰ ἔτη τῆς ὑπάρξεώς των. — Αὐτὴν δὲ ταύτην περίπτωσιν τὴν δραστηριότητα τοῦ Δανδόλου μιμεῖται ἀκολούθως καὶ ὁ διάδοχός του Ἰάκωβος Θεοδόπουλος (Tierolo), ἔγγονος τοῦ προειρημένου Δουκὸς (1). Μάχης συναφθείσης παρὰ τὴν Ἀνώπολιν κατὰ τινων κομματάρχων τῆς δημο-κρατικῆς μερίδος, ὁ δεύτερος οὗτος Ἀρμοστής ἐξ-ελθὼν νικητῆς, ἀπαγχονίζει τοὺς ζωγρηθέντας, ἄλ-λους δὲ συνενόχους παραπέμπει εἰς τὰ κάτεργα.

Τί εἰργάζετο ἐν τοσούτῳ ὁ Καλλέργης; Ποῦ διέτριβε; Πάντως ἄδηλα· πέπλος σκεπάζει τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς στρατηγικῆς διαγωγῆς του. Οὐχ ἦττον ὅμως ἀμφίβολοι παρίστανται κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ σκοποὶ καὶ ἡ πορεία του. Ὅθεν καιρὸς καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα μετὰ τῶν τότε ἀντι-στασιαστῶν του νὰ σημειώσωμεν περιστάτικα, οὐ μικρὸν ἐπιβαρύνοντα τὴν πλάστιγγα τῆς εὐθύνης του. Ὁ Καλλέργης ἐπὶ τέσσαρας ὅλους ἐνιαυτοὺς μετὰ τὴν ἐκρήξιν τοῦ σχίσματος ἐξακολουθεῖ κομ-ματάρχων, ἀποκήρυκτος καὶ εἰς θάνατον κεκρημένος ὢν εἰς Χάνδακα, ὅμως οὐδὲν, (γνωστὸν τοῦλάχιστον) κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπιχειρεῖ. Ὑπόσχεται μὲν πολλὰ πρὸς τοὺς ὀπαδούς του, καὶ πρὸς τὸν τετραχωμένον αὐτὸν λαόν, ὃν συνεπέσυρεν εἰς ἀνταρσίαν, ἀλλ' ἐν τούτοις κόπτει καὶ φονακίζει τὴν χώραν ἀπρακτῶν, λόγῳ δὲ πολέμου (οὐδαμοῦ πολεμουμένου) διὰ

(1) Ἀναφέρεται ὁ λόγος εἰς μέρος τῆς συγγραφῆς ταύτης προηγουμένου καὶ ἀφηρημένου τον.

δεινὴς φορολογίας ἐξαντλεῖ τοὺς ἐσχάτους πόρους τῶν χωρικῶν. Ἄρα δὲν ἔτυχεν ἔκτοτε εὐκαιρία νὰ ἐπαναλάβῃ χρησίμως τὴν ἐπιθεσιν; Ὀλιγώρησεν ὁμῶς. Τοιοῦτό τι συνέπεσεν ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας Ἀνδρέου τοῦ Δανδόλου. Ἄν εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὤφελαιτο τῆς Ἰταλικῆς ἀλληλομαχίας, κἀντεῦθεν μὲν ἐπάταξε τοὺς Ἑνετοὺς, ἐκείθεν δὲ τοὺς Γενουήτας; δὲν ἤθελεν ἀποβῇ κατὰ τὸ εἶδος κύριος τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων; Καὶ τέλος πάντων ἵτινος ἐνεκεν ἐξῆλθε πάντα μάρτυρα ἐκ τῆς διαπραγματεύσεως, καὶ ἦν ἀπέκρουσεν ἀποτόμως τὴν συμμαχίαν τῶν Γενουητῶν; Τάχα ὑπόπτεισε δόλον εἰς τὰς προτάσεις τῶν περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς νήσου; Ἀλλὰ δόλος δόλον ἀντιμετρεῖ. Ἐπιτρέπεται πρὸς τὸν τιμιώτερον στρατηγὸν ἢ παραβίασις τῶν συνθηκῶν, ὅταν αὐτόφωρος καταληφθῇ ὁ σύμμαχος εἰς ἀπιστίαν. Ὁ δὲ Καλλέργης, συνεστῶς φερόμενος, ἠδύνατο, νομίζομεν, καὶ τοὺς Γενουήτας τότε νὰ βοηθήσῃ, τρίτην καὶ δεινότεραν ἀποσκήπτων πληγὴν εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἑνετῶν ἐν τῇ μεσογείῳ, καὶ τὴν ἰδίαν πατρίδα, ἰσχυροποιηθεῖσαν ἤδη, νὰ ἀποδώσῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, εἰς τοῦτο ἴσως ὑποστηριζόμενος καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες, ἀπολέσαντες ἀπαξ τὴν ἀποικίαν, οὐδέποτε ἤθελον, ἐνεκα ζήλοτυπίας, ἀνεχθῇ νὰ ἐμπέσῃ αὐτὴ εἰς χεῖρας ἀνταγωνιστῶν.

Δυσὶν θάτερον, λοιπόν, ἢ ἀσύνητος, ἢ ἀσυνεπὴς καὶ βδελυρὰ ἢ διαγωγὴ τοῦ Καλλέργου, μετὰ τὴν πρώτην δεκαετὴ περίοδον τῆς ἀποστασίας του. Αὐτὸς ἐν γνώσει, ἢ ἐν ἀγνοίᾳ, ὑπεκίνησε πρῶτον μὲν τὰς ὑποφίας, τὴν ἀμοιβαίαν δυσπιστίαν, τὴν δειλίαν, εἶτα δὲ τὰς ἐριδας καὶ τὰ σχίσματα. Τὸ δὲ τέλος τῶν ἀγώνων του προδήλως ἀδοκιμώτερον.

Ἀλληλογραφία μυστικὴ περὶ τὸ 1298 διατρέξασα μετὰ τοῦ Δουκὸς Ἰακώβου τοῦ Θεσιποῦλου καὶ τοῦ Καλλέργου, καὶ εἰς Ἑνετίαν ὡσπερ εἶδος ἀποσταλείσα, ἀνῆγγελε τῇ Γερουσίᾳ, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς οὗτος τῆς ἀποστασίας εὐδιάθετος ἦτο νὰ συνθηκολογήσῃ, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ὑποταγὴν. Ἡ Γερουσία, χαρισθεῖσα δῆθεν εἰς ἡν ὁ Καλλέργης ἔδωκεν ἀπάντησιν πρὸς τοὺς Γενουήτας, ὅτι δηλαδὴ «ἤθελε γίνεαι ὀξύστομος καὶ καταστρεπτικὴ ρομφαία κατ' αὐτῶν, ἂν εἶχε κατὰ θέλησάν, ὅσην εἶχε δύναμιν εἰς τὰ ὄρη τῆς πατρίδος του,» ἀπέστειλε τὸ ἐπόμενον ἔτος 1299 Δούκα Κρήτης τὸν Μιχαὴλ Βιτάλην, ἐπιτετραμμένον νὰ διαπραγματευθῇ ἐπισήμως τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τοὺς ἀντάρτας εἰς Χάνδακα. Οὗτος δ' ἀφικόμενος, ἐξέπεμψεν ἐκ περιτροπῆς τοὺς ἀδελφοὺς Ἰωάννην καὶ Ἀνδρέαν Κορνάρους πρὸς τὸν Καλλέργην, μεταδούς αὐτοῖς πλήρη τῆς εἰρηνοποιήσεως τὴν ἐντολήν.

Ἡ συνθήκη συνωμολογήθη αὐτοτελεῖ, ὑπεγράφη δὲ μικρὸν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Δουκὸς Βιτάλου. Ἐκ τῆς ἐπομένης ἐκθέσεως ὁ ἀναγνώστης θέλει κρίνει τίνα μᾶλλον ὁ συμβιβασμὸς καταισχύνει, τὸν Ἀλέξιον ἢ τὴν Ἑνετικὴν πολιτείαν. Ὁ Μέγας Ἀρχὼν ὑπαγορεύει, ἢ δ' Ἑνετία ὑπογράφει.

Ὁ μὲν ἀπαιτεῖ δωρεάς, πλοῦτον, προνόμια ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν πέντε ἐναπομεινάντων, αὐτῶν πιστῶν συνεταίρων, ἡ δὲ Δοῦξ Ἑνετίας Πέτρος Γραδίνικος, Κύριος τῆς τετάρτης καὶ ἡμισείας μερὸς ἀπάσης τῆς βυζαντινῆς ἐπικρατείας, ἀνεξέταστως παραχωρεῖ.

1) «Ἐν ὀνόματι τοῦ Δουκὸς Ἑνετίας, Δαλματίας, α Χροβατίας ὁ Μιχαὴλ Βιτάλης ὑπόσχεται ἀγαθὴν, α καθαρὰν, πιστὴν καὶ ἄδολον ἄφεισιν πρὸς τὸν α Ἀλέξιον Καλλέργην καὶ τοὺς συνεταίρους του, α παρόντας τε καὶ ἀπόντας, ἐτι δὲ πρὸς τὸν Μιχαὴλ α Χορτάτην, καὶ λοιποὺς συναντάρτας.»

2) α Πρῶτον πάντων δίδει καὶ παραχωρεῖ αὐτῷ α πάνθ' ὅσα τιμάρια κατεῖχε πρὸ τοῦ πολέμου καὶ α τῆς ἀνταρσίας του, μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς α σκευῶν, προσαρτημάτων καὶ δουλοπαροίκων.»

3) α Δίδει δὲ καὶ παραχωρεῖ αὐτῷ τέσσαρα α ἕτερα στρατιωτικὰ τιμάρια (1) ἀπὸ τοῦ νομοῦ α Στρομβουλῆς (a scalis Strumbulis) πρὸς δυσμὰς α ἄκρῃ τῆς γῆς Μεσοποτάμου, πλὴν τῶν ἄλλων α ὅσα θελήσῃ νὰ λάβῃ εἰς Πριναγκούλον.»

4) α Ὡσαύτως δίδει καὶ παραχωρεῖ αὐτῷ ὅσα α ὁ Γεώργιος Χορτάτης κατεῖχε εἰς Βόλον α (Stimholo) καὶ Χωριόμοναστῆρι στρατιωτικὰ α τιμάρια, ἀφοῦ ὁμῶς πρὸς τοὺς πρῶτον κατόχους α αὐτῶν προαποτίσῃ δύο χιλιάδας ὑπερπύρων, ἢ α ὅσον ἐξετιμῆθησαν» (2).

5) α Ἐτι δὲ δίδει καὶ παραχωρεῖ αὐτῷ δύο α ἕτερα στρατιωτικὰ τιμάρια ἀνθ' ἧς ἐξετιμῆθησαν α τιμῆς, ἐξ ὧν τὸ μὲν, ληφθὲν εἰς Κίσσαμον, ἢ α εἰς Ἄρνην (Narna) δύναται παρ' αὐτοῦ νὰ μετα- α δοθῇ πρὸς οἰονδήποτε τῶν συνανταρτῶν του, τὸ α δὲ, ληφθὲν ὁποῦδήποτε τοῦ Πριναγκούλου, θέλει α γίνεαι ἰδιοκτησία του.»

6) α Δίδει αὐτῷ προσέτι καὶ παραχωρεῖ πέντε α ἕτερα στρατιωτικὰ τιμάρια, ληφθῆσόμενα ἐκ α τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῶν ἀνταρτῶν (3), α καὶ πρὸς ἄλλους κατ' ἀρέσκειαν ἀπονεμηθήσόμενα, α ὑπὸ τῶν ὅρων ἀποτίσεως ἑκατὸν ὑπερπύρων ἀνὰ α ἑκάστον τιμάριον. Καὶ παρὰ μὲν τοῦ Δημητρίου α Βαλάστρου δὲν θέλει λάβῃ, ἢ ἐν μόνον· ἐάν δ' α ἐκλέξῃ, ὡς εἴρηται, τιμάρια εἰς Κίσσαμον, ἢ α Ἄρνην, αὐτὰ οὕτε ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργου, α οὕτε ὑπὸ τῶν κληρονόμων του θέλουσι κρατηθῇ.»

7) α Ἐπιτρέπεται αὐτῷ καὶ τοῖς κληρονόμοις α αὐτοῦ νὰγοράζωσιν ἐνιαυσίως ἵππους δεκαπέντε α πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν (4). Ἡ δὲ Αὐθεν- α τία ὑποχρεοῦται νὰ χορηγῇ αὐτοῖς τὸ χρηματικὸν

(1) Militias, κτήματα ἱπποτικά, ὧν ὁ κύριος ὤφειλεν ἐν καιρῷ πολέμου νὰ ἐπικουρῇ τὸν ἡγεμόνα διὰ συνδρομῆς ἱππέων καὶ πεζῶν. Ἡ δωρεὰ αὕτη ἐξισοῖ τὸν δωρηθέντα πρὸς τοὺς ἀποίκους εὐγενεῖς τῆς Ἑνετίας.

(2) Ἀνυφῶνται δηλαδὴ τὰ τιμάρια ταῦτα εἰς περιωπὴν στρατιωτικὴν.

(3) Πιθανῶς ἐκ τῶν ἐναντίων κομμάτων.

(4) Ronzinos. "Opa Ducange Gloss. in voce Ruacinus.

α ποσὸν, ἐάν τυχόντως εἰς τὸν ἀγορασμὸν δὲν εὐκολύνωνται.»

8) α ἔχει δικαίωμα νὰ χορηγῇ στρατιωτικούς α ἵππους καὶ τιμάρια πρὸς ὃν τινα θέλῃ, κατὰ α ἀνωτέρω διετάχῃ.»

9.) α Δίδει ἐπίσης καὶ παραχωρεῖ αὐτῷ πάντα α τὰ μοναστήρια τῆς κοινότητος, ὅσα ὑπάγονται α εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Στρομβουλῆς, ἐρ' ἢ μὴ α σθῶσι ἢ κοινότης ἀπελάμβανε πρὸ τῆς ἐκρήξεως α τοῦ νῦν πολέμου.»

10.) α Ὡς πρὸς τὴν Ἐπισκοπὴν τῆς Ἀττικῆς (Atinensis), χρησεύσεως ἐπὶ τοῦ παρόντος, δύναται, α συμφώνως μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, νὰ διορίσῃ α αὐτῇ ὃν τινα θέλῃ Ἑλληνα Ἐπίσκοπον, τῆς Αὐθεν- α τίας καὶ τῶν Λαϊκῶν μηδόλως ἀναμιζομένων.»

11.) α Καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκμισθώσῃ ἀντὶ α ὑπερπύρων ἐτησίαν τριακοσίαν πεντήκοντα τὰς α δύο Ἐπισκοπὰς Μυλοποτάμου καὶ Καλαμῶν (Calamensis), ἢ Αὐθεντίας εἰς τοῦτο συγκατανεύει, α παραχωροῦσα τὴν μίσθωσιν αὐτὴν ἐπὶ πενταε- α τία, ληξάσης τῆς ὁποίας θέλει κατὰ τὸ δοκοῦν α αὐτῇ ἀνακαινίσαι τὴν μίσθωσιν ἐπὶ ἑτέραν πεν- α ταετίαν· ἄλλως, ὁ Καλλέργης, συμφώνως μετὰ α τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, τῶν Ἐπισκόπων καὶ Κληρι- α κῶν, θέλει πράξῃ ὅ,τι θέλει (sicut voluerit), τῆς α Αὐθεντίας καὶ τῶν Λαϊκῶν μηδόλως δυναμένων α ν' ἀναμειχθῶσιν.»

12.) α Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐπιτρέπονται α οἱ γάμοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων.»

13.) α Ἐλεύθεροι ὁ Καλλέργης καὶ οἱ κληρονό- α μοι του νὰ κατοικῶσιν ἐκτὸς τῶν φρουρίων, ἀρ- α καὶ μόνον νὰ ἔχωσιν εἰς τὰ φρούρια ἀντιπροσώ- α πους τῶν (1).»

14.) α Δίδει ἔτι καὶ παραχωρεῖ αὐτῷ εἰς α μίσθωσιν πάντα τὰ Σταυροπήγια (Monasteria α omnia Patriarchatus) ἀντὶ τιμῆς ἐτησίας δέκα α ὑπερπύρων, πλὴν τοῦ τιμήματος, ὅπερ ἑκάστον α μοναστήριον ἀπέτιε συνήθως πρὸς τὴν Αὐθεντίαν.»

15.) α Διατάσσει, ὅπως πάντες οἱ ἀπὸ τῆς συν- α θήκης τοῦ Δουκὸς Μάρκου Δανδόλου ἕως τῆς πρώ- α τῆς ἡμέρας τῆς ἀνταρσίας ἀπολαύσαντες τῆς προ- α σωπικῆς ἐλευθερίας (Franci), μείνωσιν ἐλεύθε- α ροί· ὅσοι δ' ἐνεκα κωλύματος τινος ἀνωτέρου δὲν α ἀνεκαίνισαν τὴν τῆς ἐλευθερίας ἄδειαν, οὗτοι νὰ α γίνωνται παρὰ τῆς Αὐθεντίας ἐλεύθεροι, προεξ- α κριθθέντος ὁμῶς τοῦ δικαίωμάτος των.»

16.) α Τῷ Καλλέργῃ χαρίζομενος, ποιεῖ κατ' α ἰδίαν ἐκλογὴν ἐλευθέρους ἑκατὸν ὀπαδοὺς τούτου, α εἴτε ἀνήκοντας εἰς ὑποστατικά ἀνταρτῶν, εἴτε α δουλοπαροίκους τῆς Αὐθεντίας, παραχωρεῖ δὲ α αὐτῷ καὶ δέκα δουλοπαροίκους ἀντάρτας, ἐκ τῶν α ἐπέκεινα τῶν Σκαλῶν (citra scalos) ὑποστατικῶν.»

(1) Προνόμιον σημαντικώτατον, καὶ πάντως ἐξαιρετικόν. Ρωμ- α στὸν ἥδη ἐκ τῶν προηγουμένων, ὅτι ἕως ἀπὸ πρώτης τῶν Ἑ- α νεντῶν ἐγκαταστάσεως οἱ Ἰθαγενεῖς ἄρχοντες ἠναγκάσθησαν νὰ διατηρῶσιν οἰκὸν τε καὶ οἰκογένειαν ἐντὸς τῶν φρουρίων, μόνον δὲ ἀδελφὰ τοῦ φρουράρχου, ἢ τοῦ Δουκὸς ἀπὸ τῶν πανοικειῶν.

17.) α Ἐτι δὲ ὀρίζει, ὅτι ὁ μὲν Ἀρχὼν ἔσται α εἰς τὸ ἐξῆς Ἀρχὼν, ὁ δὲ Ἀρχοντοπούλος Ἀρχον- α τόπουλος, ὁ δὲ Βάσμουλος, Βάσμουλος (1), ὁ δὲ α Λατίνος, Λατίνος» (2).

18.) α Οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι, καὶ υἱοὶ ἱερέων, α μὴ ὄντες δουλοπαροίκιοι, δὲν δύνανται νὰ γίνωσι α τοιοῦτοι εἰς τὸ ἐξῆς» (3).

Εἰς ἀμοιβὴν δέ·

α Ὁ Καλλέργης, καὶ οἱ ἑτεροὶ τῆς ἀνταρσίας συν- α εταῖροί του, ὁμνύουσι πίστιν καὶ ὑποταγὴν πρὸς α τὸν Δούκα Ἑνετίας, πρόθυμοι ἑκάστοτε νὰ θεω- α ρήσωσιν ὡς φίλους αὐτῶν τοὺς φίλους τῆς Δημο- α κρατίας, καὶ ἐχθροὺς ἰδίους τοὺς ταύτης ἐχθροὺς.»

α Εἰς ἐγγύησιν δὲ τῆς εἰρήνης, θέλουσιν οὗτοι α κατὰ διετίαν παραδίδει δέκα ὁμήρους πρὸς τὴν α Αὐθεντίαν.»

Τοιαύτη ἡ βάσις τῆς συμφιλίωσης, ἐν ᾗ, πλὴν τῆς Γραικολατινικῆς ἐλευθερογαμίας, τῆς ἀπαλλαγῆς ἐκ τῆς δουλικῆς καταστάσεως ἑκατὸν ὀπαδῶν, καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ, ἢ, ἀκριβέστερον, τῆς συγ- α κεχυμένης καὶ ἀσαφούς τῶν κοινωνικῶν τάξεων βαθμολογίας, οὐδεὶς ἄλλος γίνεταί λόγος, παρὰ α περὶ προσωπικῶν δωρημάτων, καὶ προνομίων, καὶ ἀπονομῆς τιμαρίων.

Μετὰ δεκαοκταετὴ ἀπουσίαν ὁ Μέγας Ἀρχὼν ἐ- α πάντῃθεν εἰς Χάνδακα ἐριππος, ἐνδεδυσμένος τὸν α λυσιδωτὸν θώρακα τῆς ἱπποτικῆς πανοπλίας, καὶ α παρακολούθουμένος ὑπὸ ἐνωμοτίας ὀπαδῶν διήλθε δὲ τὴν Δουρικὴν λεγομένην ὁδὸν τῆς πρωτευούσης, α μεθ' ἧς ἀμερικνίας καὶ παρόρησις πορεύεται ὁ ἐκ α τοῦ περιπάτου ἐπανερχόμενος. Πλήρεις ὄχλου ἦσαν α πᾶσαι αἱ ὁδοί, ἐμπεφραγμένοι οἱ ἐξώσταί, τὰ παρά- α θυρα, τὰ ὑπερῶα, ἢ πόλις ὅλη ἐπ' αὐτοῦ προσηλω- α μένα εἶχε τὰ ὄμματα. Ἀλλ' ἐνῶ ἡ Ἰταλικὴ φρου- α ρὰ ἔφερε τὰ ὄπλα εἰς τιμὴν του, πένθιμος σιγὴ α ἐπεκράτησε δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοῦ πλήθους α κατὰ τὴν διάβασιν. Ἐντεῦθεν ὁ ἥρως τῆς ἡμέρας α- α φικθὲς εἰς τὸ Παλάτιον, ἔκλινε τὸ γόνυ παρὰ τοὺς α πόδας τοῦ Δουκὸς, καὶ μετὰ τῶν συνανταρτῶν του α ὤμοσεν ἐπ' Εὐαγγελίου πίστιν καὶ ὑποταγὴν α- α τελευτήτην.

Ἡ δὲ συνθήκη ἐπὶ ἀνεγχεῖν αἵσια πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς αποτελέσματα. Ἡ μὲν ἀποστασία, μετ' οὐ πολὺ

(1) Γένος μικτὸν ἐξ Ἑλλήνων καὶ Γάλλων, ἢ Ἑνετῶν, προ- α μνησθὲν εἰς τὴν στρατολογίαν τοὺς καλλιωτέρους πεζοὺς.

(2) α Item volumus, quod qui est Arcundus debeat esse Arcundus, et qui est Arcundopulus debeat esse Arcundopu- α lus, et qui est Vasmulus debeat esse Vasmulus, et qui est Latinus debeat esse Latinus, et fabri Latinus.» Ἀδιακρί- α βωτος ἡ διαφορὰ μετὰ τῶν Ἀρχόντων καὶ Ἀρχοντοπούλου, διότι α βεβαίως ὁ Ἀρχοντοπούλος δὲν σημαίνει ἐνταῦθα τὸν υἱὸν α τοῦ Ἀρχόντος, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ἀρχοντικῶν κατωτέρων α ὀπισθοθέτου, διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἢ ἀξία τοῦ Ἰθαγενεῶς ἄρ- α χοντος ἀναβιβάζεται εἰς βαθμὸν πρώτον, ὁ δὲ Λατίνος ἐπέχει α τελευταίαν θέσιν.

(3) Παρελείφθη ὁ 18 ὅρος τῆς Συνθήκης ὡς δυσκατάληπτος, α ἐνεκα περισσῆς κακοσυνταξίας.

ἐκνευρισθεῖσιν, διελύθη παντελῶς, ὁ δὲ Καλλέργης, κραταιότερος ἢ τὸ πρὶν γενόμενος, καὶ πρὸς τὸν εὐεργέτην ψυχῇ τε καὶ σώματι προσκολληθεὶς, ἀπέβη εἰς τὸ ἐξῆς λίθος θεμέλιος τῆς ἑνετοκρατίας. Οὐδένα φίλον πιστότερον καὶ χρησιμώτερον, ὥς ὁμολογοῦσιν οἱ χρονογράφοι, οὐδένα Γραικὸν, μᾶλλον τοῦ Ἀλεξίου ἀφωσιωμένον τῇ Αὐθεντεῖα, ἔγνω μετέπειτα ἡ Γερουσία. Σεισμοῦ ἐκκαγέμενος φοβεροῦ κατὰ τὸ 1303, καὶ τὰ τεῖχη τοῦ Χάνδακος διαρρήξαντος, πάλιν ὁ λαὸς ἠγέρθη εἰς ἀνταρσίαν. Ἀλλ' ὁ δεξιὸς οὗτος βραχίον τῆς Κυβερνήσεως οὕτως ἠγωνίσθη, ὥστε ἐπέτυχεν νὰ πνίξῃ τὴν ὀργῶσαν δυσαρέστησιν, καὶ χειροδέτους νὰ κομίσῃ τοὺς στασιάρχας εἰς τοὺς πόδας τοῦ Δουκὸς.

Ὁ στρατηγὸς Monk δὲν ἔλαβε μετὰ τὴν ἐπανδρῶσιν τῶν Στουάρδων τὰς συγχαρητικὰς ἐπιστολάς, ὅσαι ἐπεστάλησαν ἐξ ἑνετίας πρὸς τὸν Εὐορκοῦν εὐπατριδῆν. Τὸ ὄνομά του, περιβόητον ᾗδη γεγονὸς, συνηρμόσθη εἰς ἐμφαντικώτατα ἐπιθέτα τοῦ παρηκμακώτος λατινισμοῦ καὶ τῆς τότε ἱταλίδος (1).

Ἡ δὲ ἀκλόνητος πρὸς τοὺς δεσπότης εὐλάβειά του ἐξετάθη μέχρι πνοῆς ἐσχάτης. Προαισθάνθεις πλησιάζοντα τὸν θάνατον, ἔκραζε παρὰ τὴν κλίνην τοὺς τέσσαρας υἱοὺς αὐτοῦ, Μάρκον, Λέοντα, Ἀνδρέαν καὶ Γεώργιον, καὶ τὴν δεξιάν ἐπιθεὶς τῇ κεφαλῇ αὐτῶν, ἐξεφώνησε τὸν ἐξῆς λόγον· «Τέκνα μου ἀγαπητὰ, ἐγὼ μὲν ἀπέρχομαι μετ' ὀλίγον, ὑμεῖς δὲ θέλετε ἐπιζῆσαι ἔτι πολλά. Ἄς ἔχῃ τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐμὴν ὅστις ἐξ ὑμῶν δὲν τηρήσῃ τοὺς ἑνετοὺς τὴν αὐτὴν ἀσπίλον πίστιν καὶ ὑποταγὴν μου! Μὴ πεποιθᾶτε εἰς ταραξίαις καὶ ἀντάρτας, οἵτινες ὑπὸ πρόσχημα φιλοπατρίας κρύπτουσι τὸν φθόνον πρὸς τὸν οἶκόν μας, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καταστροφῆς σας! Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἑνετῶν εἶναι φαντασιοκόπημα, μηδέποτε εἰς πραγματοποιήσιν πεπρωμένον.»

Ἐἶχον οὕτω τὰ πράγματα, ὅτε ὁ ὕπατος τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς, ἄλλως παρὰ τοὺς ἑνετοὺς ἐξελέγξας τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐδίσταξε μὲν κατ' ἀρχάς, ἔσπευσε δὲ μετέπειτα νὰ κατακρίνῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Γερουσίας πρὸς τοὺς Γραικοὺς. Ἐπὶ προφάσει, ὅτι ἡ τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ὑπεξαίρεσις ἐπτώχιζε τοὺς Ἐπισκόπους τοσοῦτον, ὥστε πένητας καὶ ἐξορίστους ἐκσφενδονῆσαι αὐτοὺς εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ὅθεν καὶ ἡ εὐσέβεια ἐξέλειπε, καὶ αἱρέσεις ἀνεφύοντο, καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐλευθερία καταπιέζετο ἐν τῇ νήσῳ, ὁ Πάπας Κλήμης Ε'. ἠκύρωσε τῷ 1307 τοὺς ἀπαισίους ἐκείνους διατάξεις τῆς Συνθήκης μετὰ τοῦ Γραικοῦ nepharias pacationes cum illo Graeco, οἵτινες τῶν δεδογμένων ἀφίσταντο. Ἀλλ' ὁ Δουξ ἑνετίας καὶ οἱ σύμβουλοί του, ἀποδόντες τοῦ Πάπα τὴν ἀποδοκιμασίαν εἰς τὰς ῥαδιουργίας τῶν ἐν Ῥώμῃ καταφυγόντων Ἐπισκόπων Καλαμῶν καὶ Μυλοποτάμου, ἀπεδοκίμασαν ἐξ ἀμοιβῆς τὴν Βούλαν τοῦ Πάπα, τὰ δὲ μετὰ τοῦ

Καλλέργου συνομολογηθέντα κατὰ γράμμα διαφύλαξαν (1).

Ἄν ὅμως φρόνιμον ἐνόμιζαν νὰ ἐμμενῶσιν εἰς τὰ μετὰ τῶν ἀνταρτῶν συμπεφωνημένα, φρόνιμον ὡσαύτως ἔκρινον καὶ ἀπαραιτήτως προφυλακτικὴν τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀποικισμοῦ κατὰ τὴν νήσον. Δύο προὔχοντες Κρήτες ἀπῆλθον διὰ τοῦτο εἰς ἑνετίαν τῷ 1303, ὁ Ἀνδρέας Κορνήλιος καὶ Λεονάρδος ὁ Γραδίνικος, ἐρμηνευταὶ τῆς εὐχῆς τοῦ Δουκὸς καὶ Universitatis fidelium militum Pseudatorum περὶ ἐπεκτάσεως τῆς τιμαριοκρατίας. Ἡ δὲ Σύγκλητος, λόγῳ δῆθεν τῶν Γενοσητικῶν κατὰ Κρήτην ἐπιδρομῶν, προθύμως εἰς τοῦτο συναινέσασα, ἐξέδωκε ψήφισμα ἐγκρίνον τὴν αἴτησίν των. Ὅθεν τρίτος, ἡ κατ' ἄλλους τέταρτος ἀποικισμὸς ἐξ ἱταλίας ἐκπορεύεται, ἀρμολογεῖται Οὐίδου δὲ Κανάλι, νέον, δηλαδὴ, σμῆνος κοράκων ἐπικαταφέρεται. Ὁ νεωτερισμὸς οὗτος εἶχεν ἤδη ἐρεθίσαι τὴν δυσφορίαν τῶν ἰθαγενῶν ἀρχόντων, ὅτε σύμπτωσις τις ἐπῆλθεν ἐξάψασα τὰ πνεύματα. Ἡ διὰ ἀτιμώσεως παρόντου προσβολὴ μιᾶς οἰκογενείας Ἑλληνικῆς, προταφθεῖσα παρὰ τινος ἱταλοῦ, διήγειρεν εἰς στάσιν πολλὰς ἐκατοστίας κατοίκων (2). Ἀλλὰ τὸ προπύργιον τῆς ἑνετικῆς κυριαρχίας, ὁ Ἀλέξιος Καλλέργης, conspicuum Venetorum propugnaculum, ἐκστρατεύσας αὐθις τῷ 1319 κατὰ τῶν στασιαστῶν, ἐπανήγαγε τὴν ἡσυχίαν, πολλοὺς τούτων παραδούς εἰς τὸν βρόχον καὶ τὸ ξίφος τοῦ δημίου. Ἡς ὑπηρεσίας χάριν, ἐξαιρέτως τε καὶ πρωτοφανῶς συνετάχθη εἰς τὴν Χρυσῇ λεγομένῃ Βίβλῳ τῆς ἑνετικῆς ἀριστοκρατίας, τῆς εὐγενείας ταύτης δι' ἐπίτηδες διπλώματος μεταβιβάσθεις καὶ πρὸς τὰ τέκνα του (2).

Ἡ ἑνετικὴ πολιτεία ἐτελεύτησε πρὸ πολλοῦ, μετὰ δὲ τούτης συναπῆλθε καὶ ἡ Χρυσὴ Βίβλος τῆς. Πού σήμερον αἱ τιμαὶ καὶ τὰ τιμάρια τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργου; πού αἱ δεξιώσεις τῶν δεσποτῶν του; πού τὰ διπλώματα τῆς εὐγενείας του; Ῥοπή καὶ θάνατος διεδέξατο πάντα ταῦτα, ἐν δὲ καὶ μόνον λείψανον ἐσώθη ἐκ τοσαύτης μεγαλειότητος· τὸ στίγμα τῆς ἀσυνειδήτου δουλοπρεπείας. Τοῦ ἐπιχρίσματος ἐκ παλαιότητος πεσόντος, ἡ εἰκὼν ἀποκαλύπτεται εἰς τὸ φῶς τῆς Νεοελληνικῆς δικαιοκρισίας κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῆς κακομορφίαν· ἀκυρα πλέον καὶ ληρώδη τὰ πανηγυρίσματα τῶν χρονογράφων τῆς μακαρίτιδος Δημοκρατίας. — Μάθημα πρόσθετον καὶ τοῦτο πρὸς τοὺς κενόδοξους ἢ πλεονέκτας, οἵτινες ἀντὶ χρυσοῦ, ἀντὶ ταινιῶν εὐωνήτων, ἢ φιλοπρωτείας χάριν, πρὸς τὸν

(1) Ὅρα τὰ περὶ τούτου ἔγγραφα εἰς Cr. Sacra, T. 2, p. 298—305.

(2) Ὅρα ἐν τῇ ἱερᾷ Κρήτῃ T. B'. σ. 307 τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Δουκὸς Φαντίνου Δανδόλου πρὸς τὸν Δούκα ἑνετίας Σοράντσον περὶ τῶν παρανομιῶν καὶ καταχρήσεων, ὅσας οἱ τιμαριοῦχοι ἑνετοὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐνέργουν κατὰ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ὅρα δὲ καὶ ἐν σελ. 308 τὸ ψήφισμα τοῦ Δουκὸς Κρήτης Ἐβρίκου Μιχαήλου περὶ δούλων ἀμοιβῆς.

(3) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἄλλων πρὸς ἄλλον μεταγενέστερον Καλλέργην ἀπενεμήθη αὕτη ἡ τιμή.

ἐξευτελιστὴν τῆς πατρίδος παραδίδουσι καὶ φήμιν ἐπιπόνως κεκτημένην, καὶ παιδεῖαν, καὶ συνειδήσιν!

Πρὸς ἐπίτασιν ἀνωμαλίας ἔτεταθ' ἀνὰ προσετέθησαν ἀκολουθῶς εἰς τὰ τῆς Κρήτης, αἱ τῶν πειρατῶν ἐπιδρομαὶ καὶ ἡ πανώλης, ἐνσκήψασα τὸ δεύτερον ἐν ἔτει 1330. Ὡς δ' ἂν μὴ ἔρουν αἱ μάστιγες αὗται, προσεπεμέτρησε τὴν κοινὴν συμφορὰν ἡ φορολογία, ἣν, τάχα πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς πειρατείας, ἐκήρυξε κατὰ τὸ 1332 ὁ Βλάσιος Ζένος Ἀρμοστής (NH). Οὐδεὶς ἀρνέεται ὅτι οἱ θαλάσσιοι λησταὶ εἶχον τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας πλεονάσει. Ὁρλουόμενοι ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων διχονοιῶν τῆς Χριστιανωσύνης οἱ Μωαμεθανοὶ συνεπύξανον τὰς δυνάμεις των, διέπλεον τὴν μεσόγειον ἀφόβως, ἐλθίζον καὶ πόλεις καὶ κώμας καὶ τριήρεις, ἤχμαλώτιζον λαοὺς ὀλοκλήρους, μάλιστα δὲ πάντων κατεπόρουν τὰ ἐλληνικὰ παράλια ἀπὸ νήσων ἰονικῶν ἄχρι Κύπρου. Ἀλλ' ἡ φορολογία τοῦ Δουκὸς, καθὼς ἐσχεδιάσθη καὶ ὡς ἐξετελέσθη, ἀπέβη δευτέρα πειρατεία ἐπὶ τῆς Σαρακηνικῆς ἐκείνης. Σπίρη κλεπτῶν, ὑπὲρ πρόσχημα κλητήρων τοῦ δημοσίου ὁρμήσαντες εἰς τὰς συνοικίας τοῦ Κισσάμου, τοῦ Σελίνου, τῶν Ἀποκορώνων, ἀφῆραξαν πρὸς εἰσπραξίν τοῦ φόρου ὅσα πρὸ τινος ἐξέφυγον τὰς ἐπιβολὰς τῆς ἀνταρσίας ἢ τοὺς ὄνυχας τῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν πειρατῶν. Ἐν μιᾷ τῶν τοιούτων ἐπιδρομῶν εἰς ἐκατόνταρχος ἑνετὸς ἐγένετο θῦμα τῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως. Ἡ Κυβέρνησις καταπέμφασα δύο τάγματα πρὸς κατάσχεσιν τῶν φονέων, διέταξεν ἐνταυτῷ τοῦ νομοῦ ὅλου τὸν ἀποκλεισμόν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος Καλλέργης εἶχεν ἤδη τελευτήσῃ ἡ δεσποτεία ἀπέμενεν ἀνεπικούρητος. Τί πλέον ἠδύνατο νὰ καταστείλῃ τὴν ὁρμὴν καὶ ἀγανάκτησιν τῶν χωρικῶν; Πάλιν οὖν ὁ οὐρανὸς τῆς Κρήτης συννεφεύει. Πεντακισχίλιοι ἄνδρες ἐκλεκτοὶ ἐκ Σφακιῶν, καὶ Ἀσπροβουνίων, καὶ Κισσάμου, καὶ Ἀρνης, καὶ Ἀνωπόλεως συνέρβυσαν περὶ τὴν πρωτεύουσιν, ἐνῶ ἕτερον πλῆθος ῥιζιτῶν, ἐξαίφνης εἰς Λισσὸν ἐπιδραμόντες, καὶ τὸν διοικητὴν Ἑρμόλαον Βελόνιον μετὰ δέκα στρατιωτῶν τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς ἀποσφάζαντες, ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τοῦ Σελίνου.

Τὸ κίνημα ἐστερεῖτο ἀρχηγῷ, ἄρα καὶ συντάσεως. Τῶν υἱῶν τοῦ Καλλέργου ἀνατεθειμένων ὄντων πατρόθεν τοῖς ἑνετοῖς, ἀρχιστρατήγος ἀνηγόρευθη ὁ Βάρδας Καλλέργης, υἱὸς καὶ ἔγγονος ἀνδρῶν, συναγωνισθέντων μετὰ τοῦ Ἀλεξίου ἐπὶ τῆς ἀνταρσίας, ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ ρίζης συγκαταγόμενος, καθὼς ἀπόγονος τοῦ Βάρδα Καλλέργου ἐκείνου ὅστις ἦλθεν εἰς Κρήτην ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ αὐτοκράτορος (1). Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀναγορευθέντος εἶχε πάντοτε διακριθῇ ἐπὶ φρονήμασιν ἐθνικοῖς, ἐπὶ φιλοδημίᾳ, ἐπὶ ἀλλοτριότητι πρὸς τὸν δυναστικὴν διὸ οὔτε πλοῦτον, οὔτε εὐγνωμοσύνην ἐχρεώ-

(1) Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἑνετίας, δυσχεραίνοντες ἐπὶ τῇ ἀνταρσίᾳ τοῦ ἀπογόνου τούτου, ἀναιροῦσι τὴν συγγένειαν. . . qui de vera fidelique Calergiorum gente non erat. Βέλαιον, ὅμως, ἐξ ἑτέρων πηγῶν, ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸν τρίτον τῆς οἰκογενείας κλάδον.

στεῖ τοῖς ἑνετοῖς. Ἀλλ' ὁ Βάρδας οὗτος, εἰ καὶ ἀκμαῖος τὴν ἡλικίαν, ἀνδρείος δὲ τὴν διαθέσιν, ἦτο ὅμως ἀπειρος περὶ τὰ στρατιωτικὰ, ὥστε μόνον τῆς λαμπρᾶς ἐπωνυμίας τὴν αὐθεντικὴν συνεισφέρειν εἰς τὸ κίνημα. Μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου, ὑποστράτηγος ἐξελέχθη ἐκ τῆς χυδαιότερας τάξεως ὁ Νικόλαος Πρικοσυρίδης, vir omnium scelestissimum, ἐπίθετον, ὅπερ, ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον μεθερμηνεύμενον, ὑποφαίνει τῆς ἑνετικῆς τυραννίδος τὸν ἐχθρόν.

Οὕτω πως ὁργανωθείσης τῆς ἀνταρσίας, οἱ ἐπαναστάται, ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω πλεονεκτημάτων ἐμψυχωθέντες, καὶ ἐκ τῆς κυριεύσεως τοῦ Σελίνου μέγα φρονήσαντες, συνέρβυσαν ἐν ἔτει 1333 περὶ τὸν Χάνδακα, διατεθειμένοι ν' ἀναρρίψωσι τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον εἰς μίαν μόνον, ἀλλὰ κρίσιμον συμβολήν. Διὸ ὁ Βάρδας ἐπέστειλε πρὸς τὰς ἐνδον ἀρχάς, ὅτι εἰ μὲν παρέδιδον ἀμαχητὶ τὴν πρωτεύουσιν, σώοι παρεπέμποντο εἰς ἑνετίαν πάντες οἱ Λατῖνοι, ἄλλως δὲ δίκην ἠθέλον δώσει τοῖς αὐτοχθόνιοις ἡ μάχιρα καὶ τὸ πῦρ. Τοιαύτη ὅμως δὲν ἦτο ἡ γνώμη τοῦ Δουκὸς Βλασίου, ὅστις καὶ φρουρὰν εἶχεν ἱκανὴν, καὶ ἐπικουρήματα ὡς ἐκ περισσοῦ περιέμενεν ἀπὸ Κερκύρας. Ὅθεν, τὸν μὲν φιλοδεσποτευόμενον Γεώργιον Καλλέργην, υἱὸν ἀντάξιον τοῦ Ἀλεξίου, διορίσας, εἰς ἀντίταξιν ἐπωνυμίας, στρατηγὸν τοῦ ἱππικοῦ, τὸν δὲ Ἰωάννην Κορνήλιον, υἱὸν τοῦ προειρημένου Ἀνδρέου, στρατηγὸν τοῦ πεζικοῦ, ἐξῆλθε τῶν πυλῶν εἰς ἀντιπαράταξιν. Οἱ ἀντάρται ἦσαν ἑλλειπεῖς καὶ ἱππικοῦ, καὶ ὅπλων ἐπιτηδείων, τὸ δὲ χειρὸν ἐθάρρουν ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὰς δυνάμεις των. Ἡ πρώτη ἐφοδος τῆς ἑνετικῆς ἵππου διεσπάραξε τὸν συμπαγὴ ἐκείνον ὄγκον. Τὸ τάγμα τοῦ Βάρδου, καταπτοητὸν, ὀπισθοδρομεῖ ἀραιούμενον, τρέπεται μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον θραυόμενον καὶ κατακοπτόμενον. Ἡ μάχη (ἂν μάχη συνεκροτήθη), ἀπωλέσθη ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. Ὅσοι συνελέφθησαν ζῶντες, ἢ τετραυματισμένοι, πάντες ἀνηλεῶς ἐθανατώθησαν. Καὶ ὁ μὲν Βάρδας Καλλέργης, ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του Γεωργίου ζωγρηθεὶς, αὐθαρεῖ κατακομίζεται, καὶ ἡ κεφαλὴ του ad seditiosae turbae terrorem ἀποστέλλεται αἰμοσταγῆς ἐτι πρὸς τοὺς συναντάρτας· ὁ δὲ ἄθλιος Πρικοσυρίδης, καὶ αὐτὸς ἀνδρείως μαχόμενος, συλληφθεὶς, πρῶτον μὲν ὑφίσταται φρικωδεστάτας βασάνους, εἶτα δὲ κατεθλασμένος ἐπ' ἀγχόνῃς ἀναβιβάζεται.

Ἀλλὰ τὸ τόλμημα ἐχρῆζε καὶ πλατυτέρου παραδειγματισμοῦ. Τῶν ἀνταρτῶν τραπέντων ἡδη εἰς τὰ ὀρεινότερα, οἱ ἑνετοὶ, καταστρατεύοντες ἀπὸ Χάνδακος, ἐρχονται εἰς τὴν κώμην ἢ νομὸν Μαργαρίτι, παρὰ τὸ ἀρχαῖον Πέργαμον, ἔδραν τότε τῆς ἀποστασίας. Ἐκεῖ δὲ λυσσώδη πνέοντες ἐκδίκησιν κατὰ τῆς ἀπίστου φυλῆς, πρῶτον μὲν λαφυραγωγοῦσιν, εἶτα δ' ἀποτεφροῦσιν ἀπάσας τὰς οἰκίας, τῶν ἱερῶν ναῶν μὴ ἐξαιρουμένων· ἐπὶ τέλους τὰς φεγούσας τῶν ἀπόντων ἀνταρτῶν οἰκογενείας, γέροντας, γυναικας, βρέφη, ἀσπλάγχυνος παραδίδουσιν εἰς τὸν

(1) Petr. Justin. Hist. Ven. 4. 3.

πέλεκαν, εἰς τὸ ξίφος, εἰς τὴν μάχαιραν. Ἰσως ὁ λοιμός δὲν ἐθέρπειν ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὅσας τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔδραψε ζωὰς χριστιανῶν ὁ βραχίων Εὐρωπαϊοῦ καὶ Χριστιανοῦ. Σφαγὴν παράλληλον δὲν ἐντυγχάνομεν, ἢ εἰς τὰ χρονικά τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Τουρκαλβανῶν, μετὰ τὴν πολυδάμνον καὶ τρισαθλίαν ἐκείνην ἐκστρατείαν τοῦ Ὀρλώφ. Ἡ κωμόπολις Μαργαρίτιον κατηρημώθη.

Ἀπὸ τῆς σκηνῆς ταύτης τοῦ ὀλέθρου μεταδύντες οἱ σφαγεῖς εἰς τινα ἐτέραν κόμην Τρισούνην καλουμένην, ἀρχονται τῆς αὐτῆς καταστροφῆς. Αἱ γυναῖκες, μόναι τοῦ τόπου κάτοικοι, σπεύδουσιν εἰς φυγὴν, ἐν μὲν τῷ κόλπῳ φέρουσι τὰ θηλάζοντα, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς σύρουσαι τὰ κραυγάζοντα βρέφη. Ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζοντο οἱ στρατιῶται νὰ καταλάβωσιν αὐτάς παρὰ τινα χεῖμαρρον, ἰδοὺ τρεῖς ἀδελφοί, οἱ ἡρώικοι καὶ ἀείμνηστοι Σιρόπουλοι, διευκολύνουσι τῶν γυναικοπαίδων τὴν σωτηρίαν. Οὗτοι, ὁρμῶντες ξιφῆρεις ἀναμέσον διωκτῶν καὶ διωκόμενων, φράττουσι πρὸς στιγμὴν τὸν μόνον πόρον, δίδουσι καιρὸν τοῖς φυγάσι μαχόμενοι ὡς λέοντες, καὶ τὴν διάβασιν δὲν ἀφίησιν ἐλευθέραν πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ἢ ὅταν πέσωσι τραύμασι πολλοῖς τετραυματισμένοι. Αἱ οἰογένηται ἐσώθησαν. Ἀλλ' ἡ μὲν κόμη ἔπαυε τὴν αὐτὴν συμφορὰν τοῦ Μαργαρίτιου, οἱ δὲ τρεῖς ἀδελφοί, ἀπαχθέντες εἰς Χάνδακα, ἀπεκεφαλίσθησαν ἀπέναντι τοῦ Δουκεῖοῦ Παλατίου.

Ἰδοὺ πῶς ἡ εἰρήνη ἀπεδόθη εἰς τὴν νῆσον· ἡ εἰρήνη τοῦλάχιστον αὐτῇ, ἣν οἱ χρονογράφοι τῆς ἐνετίας πεφυσμένως μεγαλύνουσι. Διότι, μὲ τὴν ἀλήθειαν, ἀρμόζει πρὸς τοὺς δεσπότης τῆς Κρήτης ἢ φράσις τοῦ σοφaroῦ Τακίτου «solitudinem faciunt, et pacem appellant,» ἔρημον μὲν ποιοῦσιν, εἰρήνην δὲ τὴν ἔρημον ὀνομάζουσι.

ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ROBERTON EMMET.

(Συνέχ. Ἰδε φύλλὰ 235, 236 καὶ 237.)

—ooo—

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἐν ἔτει 1798, ἐφάνη ἐφημερίς ἐπιγραφομένη Ὁ Τύπος, ἥτις ὑπῆρξε τὸ ὄργανον τῶν ἠνωμένων Ἰρλανδῶν, σκοπὸν ἔχουσα νὰ προετοιμάσῃ τὸ κοινὸν πνεῦμα εἰς τὰς περιπετείας πλησιαζούσης ἐπαναστάσεως. Ὀλίγον ὁμῶς μετέπειτα κατηργήθη δι' αὐθαρέτου πρᾶξως τῆς ἐξουσίας. Ὁ Θωμᾶς Ἀδδης ἔμμετ, καὶ ὁ Ἀρθούρος Ὀκόννορ ἔγραψαν ἐν αὐτῇ, καὶ ἐπὶ τινα χρόνον ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Οἱ συντάκται ἦσαν ἄνδρες ἐξοχοὶ κατὰ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλολογίαν, οἱ δὲ δόκτωρ Μὰκ Νέβον, ὁ Οὐίλλιαμ Πρέ-

στον, εἰς τῶν πρώτων σοφῶν τῆς Ἰρλανδίας, ὁ δὲ κτωρ Ἀρξάν, διακεκριμένος συγγραφεὺς καὶ φίλος τοῦ Δυγάδ Στούαρτ, καὶ ἄλλοι. Ἀποδίδεται εἰς τὸν Ροβέρτον ἔμμετ ἀθροὺν γεγραμμένον μετὰ σπανίας ἐμπειρίας, ἐπιγραφόμενον London pride and Shamrock. » Ἡ ἀπλότης τοῦ ὅρου, ὁ διακαὴς καὶ βαθὺς ἐνθουσιασμὸς κατέδειξαν τὸν Ροβέρτον ἀναγκραμματούμενον τὸ ὄνομα τοῦ εἰς Trebor. Ὁ Μοῦρ διηγείται μικρὸν ἀνέκδοτον τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῆς χάριτος ἀπονέμει εἰς τὸν φίλον του. «Ὁ Τύπος ἐστέλλετο εἰς τὴν οἰκίαν μας τρεῖς τῆς ἐβδομάδος καθ' ἑσπέραν δὲ ἀνεγινώσκοντο, οἱ γονεῖς μου καὶ ἐγὼ, κατὰ κόρον αὐτόν, καὶ ἀναγνώστης ἦμην ἐγώ. Εὐκόλως ἐννοεῖ τις ὅτι, ἐνθουσιάζοντες ἔχοντες τῆς αἰσίας ἐκδόσεως τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ, ἔχοντες καὶ τὴν συναίσθησιν γραφικῆς τιμῆς ἐκδόσεως, ἀνυπομότως περιέμενον τὴν δημοσίευσιν διὰ τῆς πατριωτικῆς καὶ δημώδους ταύτης ἐφημερίδος τῶν ἀθροῶν μου. Ἀλλ' ἡ ἀγωνία τῆς ταλαιπώρου μητρός μου, ἀνυσχρύσης διὰ τὴν ζωηρότητα τῶν ιδεῶν μου (τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο ἦτο πολὺ ἀνώτερον τοῦ ζήλου τῆς ὑπὲρ τοῦ κοινῶ ἀγῶνος), μὲ κατεφρόνιζε διὰ πᾶν ὅτι ἠδύνατο νὰ ταράξῃ καὶ στενοχωρήσῃ αὐτήν, ἐνῷ μόνον οἱ τρικυμιώδεις καιροὶ καθ' οὓς ἐζώμεν ἔρχοντο νὰ ὑποθάλωσι τοὺς φόβους τῆς.»

Καὶ ὁμῶς ὁ Μοῦρ ἐτόλμησε νὰ πέμψῃ εἰς τὸν Τύπον σάτυραν διὰ στίχων, ἀπευθυμένην εἰς τοὺς σπουδαστὰς τοῦ σχολείου τῆς Τριάδος, καὶ καρυκευμένην, ὡς λέγει, μὲ τὸ τότε ἐν χρήσει ἄλλας, «ἡ προδοσία.» Μὲ χεῖρα δὲ τρέμουσαν κατέθεσε τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς τὸ ταχυδρομεῖον. Ἡ σάτυρα αὕτη, ὅλη πνεῦμα καὶ οἶστρος, ἐτυπώθη εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Μοῦρ· ὁ λόρδος Κασταρλίγ περιπαίζεται ἐν αὐτῇ διὰ τρόπου ὀλως ἀστείου. «Ὅποια ὑπῆρξε, λέγει ὁ Μοῦρ, ἡ ἐκπληξὶς καὶ ἡ ταραχὴ μου ὅτε τὴν ἐσπέραν παρὰ τῇ ἐστία, ἐνώπιον τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός μου, ἀνοίξας τὴν ἐφημερίδα παροστήρῃσα, ἐν τῇ πρώτῃ στήλῃ, εἰς τὴν τιμητικὴν δηλαδὴ θέσιν, τὴν ἐπιστολήν μου θεωροῦσάν με κατὰ πρόσωπον (staring in full face)! » Ἀλλὰ δείξας ἀταράξιαν, ἂν καὶ ἔτρεψε καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέλη, τὴν ἀνέγνωσε γεγωνυῖα τῇ φωνῇ, οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ δὲν παρετήρησαν τὴν ταραχὴν τοῦ ἡκουσε μάλιστα καὶ ἐπαίνους διὰ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ γράψαντος, ἂν καὶ εἶρον τὴν σάτυραν πολλὰ πολυμήραν. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα, εἰσελθὼν εἰς τὴν αἴθουσαν εἰς τῶν φίλων αὐτοῦ, εἰς ἣν εἶχεν ἐμπιστευθῇ τὸ πρᾶγμα, ὁ Ἰδουόρδος Οὐδούν, καὶ ἀτενίσας αὐτόν «Λοιπὸν! εἰδες, εἶπε, . . . » Ἀλλὰ, νεύσαντος τοῦ Θωμᾶ δὲν ἐτελείωσεν. Ἡ μητρικὴ καρδιά δὲν ἠπατήθη ὁμῶς. «Ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη εἶναι ἰδική σου, Θωμᾶ,» ἀνερῶνησεν ἡ μητὴρ, ἐκτοξεύσασα αὐτῷ βλέμμα ἐνθουσιῶν. Ὁ Μοῦρ ὁμολόγησε τὸ πταίσμα του. Ἐκείνη δὲ καθικετεύσασα αὐτόν νὰ μὴ ἐκτεθῇ τοῦ λοιποῦ εἰς τοιοῦτον κίνδυνον, ἔλαβεν ἐπίσημον ὑπόσχεσιν ἀποχῆς.

«Μεθ' ἡμέρας τινὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐκτεταμένων περιπάτων τοὺς ὁποίους συνειθίζομεν τὴν ἐσπέραν ὁ Ροβέρτος καὶ ἐγὼ, ὠμιλήσαμεν καὶ περὶ

τῆς ἐπιστολῆς μου. » Φυσικῶς τῇ λόγῳ ὁ Θωμᾶς Μοῦρ ἐκαυχῆθη ἐνώπιον τοῦ φίλου ὅτι ἐδικαιολογήθη πρὸς τοὺς γονεῖς του, καὶ τῷ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν. «Τότε ὁ Ροβέρτος ἔμμετ, διὰ τῆς σχεδὸν γυναικείας γλυκύτητος καὶ λεπτότητος, ἥτις συγγὰ ἀπαντᾷ εἰς τὰ πολυμήρα ταῦτα πνεύματα, μοι ἔδωκε νὰ ἐννοήσω ὅτι ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν, ὅτι εἰ καὶ ἐπεδοκίμασε τὸ περιεχόμενον, ἡσθάνθη ὁμῶς ὀλίγον ὅτι ἐκαλεῖτο τοιοῦτοτρόπως ἡ κοινὴ προσοχὴ ἐπὶ τοῦ καλοῦ πνεύματος (οὕτω τὸ ὀνομάζομεν τότε) τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τὸ ὁποῖον προώδευεν εἰρηνικῶς χωρὶς ἡ κυβερνήτης νὰ τὸ ἐννοῇ. Ζῶμεν, μοι ἔλεγεν, εἰς πολὺ δεινὸς καιροὺς, καὶ ἀνάρμοστον εἶναι νὰ ἐμπαίζωμεν δύναμιν τὴν ὁποίαν μισοῦμεν, καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ καταστρέψωμεν. Ἄν καὶ ἦμην παιδίον, ἐνθυμοῦμαι ὁμῶς πόσον μ' ἐξέπληξε τὸ ἀρρενωπὸν καὶ ἀφελές τοῦ χαρακτῆρός του, ὅτε μοι παρέστησε τίνι τρόπῳ, εἰς καιροὺς ὁμοίους μὲ τοὺς ἰδικούς μας, τὸ καθήκον τῶν ἀνθρώπων, κατ' αὐτόν, ἦτο μᾶλλον νὰ ἐνεργῶσιν ἢ νὰ ὁμιλῶσι καὶ νὰ γράψωσι περὶ τῶν σκοπῶν αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἦτο εὐγενὴς φύσις συγκερῶσα τὴν φαντασίαν καὶ τὴν τρυφερότητα τῆς καρδίας μετὰ τόλμης ἀρρενωπῆς. Καὶ ποτε ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐκατήμην παρὰ τὸ κύμβαλον κρούων Ἰρλανδικὰς τινὰς μελωδίας, ὅτε δὲ ἐφαλλον τὸ ζωηρὸν καὶ ἐνθουσιαστικὸν ἐκεῖνο ἄσμα ὡς ἄλλον ἐμβατήριον. «Let Erin remember the day . . . » αὐτὸς ἀναστὰς ὡς ἐκ μακρᾶς ὀπτασίας μοι εἶπεν «Ἐπεθύμουν νὰ ἦμαι ἐπὶ κεφαλῇς εἰκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν βαδίζόντων κατὰ τὸν ἥχον τοῦ ἄσματος τούτου. » Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἦτο τότε μέλος τῆς εταιρίας τῶν ἠνωμένων Ἰρλανδῶν, ἀλλ' οὐδέποτε μοι ὠμίλησεν, οὐδὲ μοι ἐπρότεινέ τι ποτέ. Ὑποθέτω ὁμῶς ὅτι ἐπράξε τοῦτο χάριν τῶν γονέων μου, τῶν ὁποίων ἐγνώριζε τὴν περὶ ἐμοῦ μέριμναν.»

Ἀλλ' ἔσως ὑπέθετεν ὅτι καὶ δὲν ἦτο ὁ φίλος του ἐξ ἐκεῖνων οἵτινες καὶ τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν διακινδυνεύουσιν εἰς ἐπαναστάσεις. Ἐκ τῶν δύο τούτων νέων τῶν ὀνειροπολούντων ταῦτα πέριξ τοῦ Δουβλίνου, ὁ μὲν εἰς ἐμελλεν ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα νὰ πέσῃ μάρτυς τῶν ιδεῶν αὐτοῦ, ὁ δ' ἑτερος προωρίσθη νὰ ἀπαθανάτισθαι διὰ ποιήσεων τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος.

Μεταξὺ τῶν εὐμενῶς ὑποδεχθέντων τὸν νέον Ροβέρτον κατὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφάνισιν αὐτοῦ, πρέπει νὰ τάξωμεν τὸν λόρδ Κλογκουρὺ, ἐκ τῶν συντακτῶν τοῦ Τύπου, μεριστὰνα Ἰρλανδὸν εἰλικρινῶς ἀσπασθέντα τὸν ἀγῶνα τοῦ τόπου αὐτοῦ. Διετήρησε τὴν ἐφημερίδα ταύτην διὰ τῆς περιουσίας καὶ ἐπιρροῆς του, καὶ ἀργότερον ἔγεινε μέλος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Διευθυντηρίου. Τότε συνεδρῆσεν στενῶς μετὰ τοῦ Θωμᾶ Ἀδδης ἔμμετ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. «Δὲν ὑποπτεύομαι διόλου, λέγει εἰς τὰ ὑπομνήματά του, ὅτε ἐβλεπον ἐρχόμενον εἰς τὴν οἰκίαν μου τὸ νοῦμον καὶ ἐνθουσιῶν καὶ ζωηρὸν ἐκεῖνο παιδίον, ὅτι ἐξ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐμελλε νὰ ὀργανώσῃ νέαν ἐπαναστάσιν,

καὶ νὰ φέρῃ πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπρονοησίας του τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς λαμπητόμου.»

Ὁ Ροβέρτος διήλθε τὴν νεότητά αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ περιφύμου δικηγόρου Κούρραν. Ὁ Κούρραν εἶχεν ἀφοσιώσει τὴν ἀκατάσχετον αὐτοῦ εὐγλωττίαν εἰς τὸν λαόν· ὑπῆρξε συνήγορος τῶν ἀνταρτῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1798. Οὐδὲν ἐξισούτο πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν παθητικῶν αὐτοῦ δημηγοριῶν, ὅτε ἐν Δουβλίῳ ἐζήτει ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς ὁργῆς τῶν δικαστῶν καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν μαρτύρων τὴν ζωὴν δυστυχῶς τιμῶς οὕτινος, ἡ καταδικη ἦτο προαποφασισμένη, καὶ τὸν ὁποῖον περιέμεναν ἡ λαμπητόμος. Μὴ δυνάμενος νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δημίου, ὁ Κούρραν διεμαρτύρετο τοῦλάχιστον ἐν ὀνόματι τῶν τύπων τῆς περιφρονηθείσης δικαιοσύνης. Τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῶν λαμπητόμων, τὰ ἐξηγητικὰ πρόσωπα, αἱ συνεσταλμένοι μορφᾶι, ἡ ἐμπαθὴς στάσις τοῦ πλήθους, ὅπερ συνεμερίζετο ὅλας τὰς συγκινήσεις τοῦ κατηγορουμένου κατὰ τὰς νυκτερινὰς ταύτας συνεδριάσεις, ἀπέτελλον ἀποτρόπαιον θέαμα. Μικρὸς ἦτο τὸ ἀνάστημα, ἀτημέλητος περὶ τὸ ἐνδύμα, χυδαῖος καὶ τὰς ἐξείας καὶ τὴν φωνὴν ἐν τῷ κοινῷ βίῳ· ὅτε ὁμῶς ὠμίλει, ὡς πῦρ ἐσπινθηροβόλει τὸ πνεῦμα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ ἐξηκόντιζεν ἀκτῖνας φωτιζούσας τὴν συνέλευσιν. Συγκερῶν τὸ πάθος μετὰ τοῦ ἀστείου, μετεχειρίζετο αὐτὰ ὡς μέγα ὄπλον. Καὶ ἀφοῦ ἀνυψούτο εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς εὐγλωττίας, πᾶσαν ἡλλασσεν τόνον, ἥχον, τρόπον, καὶ ὅτε μάλιστα ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ ἐπ' αὐτοφῶσφ ἢ νὰ θορυβήσῃ ἄλλιον τινα μάρτυρα, δι' ἀργυρίου ἀγορασθέντα ἢ προηγουμένως ἐκφοβισθέντα δι' ἀπειλῶν θανάτου, καθίστατο Ἰρλανδὸς χωρικός, δηκτικός, ἀπλοῦς καὶ οἰκεῖος. Ὁ οἶστρος καὶ τὸ ἰδιόρρυθμον τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, τὸ σοβαρὸν καὶ τὸ εὐχαρι, τὸ πατριωτικὸν καὶ τὸ εἰρωνικὸν ἀνευρίσκοντο ἐν τῇ ὁμίλῃ του. Ὅτε ὁ Κούρραν ἐξωγράφει τινα σχεδὸν παλίων, λέγει ὁ Φίλλιπ, ἡ ἀληθὴς ὕψις, ὁ ζωηρὸς χρωματισμός, οἱ ἐλάχιστοι λεπτομέρειαι καὶ ἡ ἀπαράμιλλος μίμησις συντηρῶντο, ἡ δὲ κρᾶσις αὐτῇ παρουσίαζε τότε ἄνθρωπον οὕτως εἰπεῖν αὐτοπρόσωπον καὶ ζῶντα. Περὶ τὸν Κούρραν ἐτάσσοντο ὅλοι οἱ ἐνδοξοὶ ἄνδρες τῆς Ἰρλανδίας. Εἰς τὴν ἐξοχὴν αὐτοῦ κειμένην μιλίαν τινα μακρὰν τοῦ Δουβλίνου, συνεκρότουσαν πολυάριθμον συναναστροφὴν συγκειμένην ἐκ καλλιτεχνῶν, ποιητῶν, ἀνδρῶν πολιτικῶν, πρὸ πάντων δὲ ἐκ νέων οἵτινες ἔρχοντο νὰ διδαχθῶσιν ἐν τῇ συναναστροφῇ τοῦ τολμοῦ τούτου δημαγωγῶ.

Μεταξὺ τῶν νέων τούτων ἦτο καὶ ὁ Ροβέρτος ἔμμετ, τὸν ὁποῖον ἡ πολιτικὴ μόνη δὲν εἰλκυεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κούρραν. Ὑπῆρχε τότε ἐν τῇ ἐστία τοῦ ἐνδοξοῦ δικηγόρου νέα τις κόρη μόλις δεκαοκταετής. Ναι μὲν δὲν ἦτο, ὡς λέγεται, ὠραία, ἀλλ' ἦτο πλέον ἡ ὠραία· διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὴν λησμονήσῃ τις ἀφοῦ ἀπαξ τὴν ἐβλεπε. Τὸ χάριεν καὶ λεπτὸν ἀνάστημα, οἱ μεγάλοι καὶ μελανοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς συνήθως νεύοντες πρὸς τὰ κάτω, τῶν ὁποίων τὸ βλέμμα ἦτο γλυκὺ ἄμα καὶ συμμετρικόν, ἡ χάρις τῶν

κινήσεών της ἀπετέλουν ἐν συνόλῳ ἀμύθητον θέλγητρον (1). α Οἱ Ἴρλανδοὶ, λέγει ὁ Βύρων, καυχῶνται διὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτῶν καταγωγὴν καὶ ἀληθῶς ἡ ἀγριότης, ἡ τρυφερότης, τὰ ζωηρὰ χρώματα τῆς φαντασίας των, τὸ διακάες καὶ ἐνθουσιώδες πνεῦμα τῶν τέκνων τῆς Ἰρλανδίας, τὸ κάλλος καὶ ἡ ἀσιατικὴ χάρις τῶν θυγατέρων αὐτῆς συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης. «Ὅλοι οἱ γνωρίζαντες τὴν θυγατέρα τοῦ Κούρραν τὴν ἀπεικονίζουσιν ὡς ἐνθερμον καὶ δειλὴν, συνεσταλμένην, σιωπηλὴν, ἀνευ ιδίως θελήσεως, ἀλλ' ἄξιαν βαρυτάτης ἀγάπης, καὶ ἐτοιμὴν πρὸς πᾶσαν θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῆς.

Ἡ θλιβερά καὶ κατανυκτικὴ ἀνάμνησις τῆς ἀτυχοῦς ταύτης κόρης, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὰς ἀθανάτους ποιήσεις τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Σέξσπηνου. Ὁ κρότος καὶ ἡ δυστυχία τῶν ἐρώτων της ἐνέγραψαν διὰ παντός τὸ ὄνομά της εἰς τὰ χρονικά τοῦ τόπου της.

α Τίς ἐνθυμούμενος, ἀναφωνεῖ ὁ Μάκδδεν, τὸ ἀγαπητὸν τέκνον τῆς Ἰρλανδίας, τὸν ἥρωα τοῦ 1803 ἔτους, δύναται νὰ λησμονήσῃ ἐκείνην ἥς τὸ ὄνομα ἔμεινεν ἀδιαχώριστον ἀπ' αὐτοῦ; Βεβαίως ὁ Ροβέρτος, οὗτινος τὸ πνεῦμα ἦτο τόσῳ λεπτῶς καλλιεργημένον ὅσῳ εἶχε τὴν ψυχὴν μεγαλόφρονα καὶ αὐστηρὰς τὰς ἀρχάς, δὲν ἔκαμιν ἐπιπόλαιον ἐκλογὴν. «Πράσθη ζωηρότατα τῆς κόρης τοῦ Κούρραν, καὶ ἐνοεῖται, ὅτι ἔχων πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ παρηγορήσῃ τὴν φαντασίαν τῆς γυναικὸς, δὲν ἐκοπίασεν ὅπως ἀγαπήθῃ ἀπὸ νέαν δεκαοκταετῆ, ἥς ἥρατο ἐμπαθῶς. Ἀγάπη λοιπὸν ἀθώα καὶ ἀγνή, ἀλλὰ διακαεστάτη συνέδεε τοὺς δύο νέους. Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν προόδων τῆς σχέσεως ταύτης, ὀλίγα γνωρίζομεν, καθόσον μάλιστα ὁ Κ. Ριχάρδος Κούρραν, γράφων τὸν βίον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, μικρὰ τινα ἀποκαλύπτει περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ τούτου δράματος, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐγένετο πύργιον. Τὴν ἀγγλικὴν ἔχων περίσκεψιν ὁσάκις πρόκειται περὶ τῶν κατὰ τὴν καρδίαν, δημοσιεύει μόνον δύο ἐπιστολάς τοῦ Ροβέρτου Ἐμμετ, προσθέτων τὰ ἀκόλουθα. «Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐμπεριέχουσι πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ρηθῇ», καὶ φαίνεται ἀπαγορεύων εἰς τὴν περιέργειαν τῶν ἄλλων τὸ νὰ εἰσδύσωσι βαθύτερον. Τὰ ὀλίγα δὲ ὅσα γινώσκομεν ἐγένοντο γνωστὰ παρὰ τινος γυναικὸς ὀνομαζομένης Ἄννης Δεβλίνης, διατελούσης εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ροβέρτου Ἐμμετ, οὗτινος ὑπῆρξεν ἡ ἐρωτικὴ ἀγγελιαφόρος. «Ὅσάκις, λέγει, ἔφερον εἰς τὴν νέαν ἐπιστολὴν τοῦ Ροβέρτου, τὴν ἐβλεπον ὡχρῶσαν καὶ ἀλλάσσουσιν ὄφιν. Μετὰ τινα καιρὸν, ὁ Κούρραν, ἐνόησεν ἐκ τινῶν τεκμηρίων τὸ ζωηρὸν πάθος τοῦ Ροβέρτου πρὸς τὴν θυγατέρα του, καὶ τὴν συνεννόησιν αὐτῶν ὅθεν ἐδείξε δυσχερέσκειν, καὶ ἐψυχράνθη κατὰ τοῦ Ροβέρτου Ἐμμετ, τὸν ὁποῖον ἔως τότε ἐδέχετο μὲ ἰδιόζυγαν εὐνοίαν, διότι εἶχε περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ με-

ρίστην ιδέαν, καὶ συχνὰ ἔλεγεν ὅτι ἐμπιστεύεται μᾶλλον εἰς μόνον τὸν λόγον αὐτοῦ ἢ εἰς τοὺς ὅρκους παντὸς ἄλλου. Ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῆς ζωηρότητος τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἐγνώριζεν ὅτι παρεσύρετο εἰς ὁδὸν ἣν ἐνόμιζεν ἐπικίνδυνον. Δὲν ὑποπτεύετο δὲ μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ καρδία τῆς θυγατρὸς του εὐρίσκετο τετραμένη ἀορίστους μόνον ὑπονοίας συνέλαβεν. Ἐκτοτε ἐστρεψώθη μετὰ τοῦ Ροβέρτου καὶ τῆς νέας ἡ σχέσις, ἥτις ὑπεβάλλετο καὶ κατὰ τὸν χωρισμὸν αὐτοῦ δι' οἰκειοτάτης ἀλληλογραφίας.

Σχεδὸν περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν φίλος τις τῆς οἰκογενείας εἰδοποίησεν ἰδιαιτέρως τοὺς γονεῖς τοῦ Θωμᾶ Μιούρ ὅτι ἡ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῶν καὶ τοῦ Ροβέρτου Ἐμμετ στενὴ σχέσις παρετηρήθη, καὶ ὅτι χάριν τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ σταδίου, καὶ μάλιστα τῆς ἀσφαλείας του, καλὸν ἦτο νὰ μὴ φαίνεται τοῦ λοιποῦ μετ' αὐτοῦ εἰς δημόσια μέρη. Τὴν εἰδοποίησιν ταύτην ἠκολούθησεν ἐπίσημος ἐπίσκεψις τοῦ Λόρδου Σφραγιδοφύλακος λόρδου Κλάρκ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Πανεπιστημίου, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐξώσθησαν δεκαεννέα σπουδασταί, γνωστοὶ διὰ τὸ τοιμηρὸν τῶν ἰδεῶν των, μετὰ τῶν ὁποίων κατατάσσονται καὶ ὁ Οὐίλλιαμ Κόρβετ, ὁ μετὰ ταῦτα στρατηγὸς εἰς Γαλλίαν, ὁ Πάουερ, ὁ Ἄρδαχ, ὁ Σλάττερ, ὁ Κύρρολ, ὁ Ρούσελ καὶ ὁ Ροβέρτος Ἐμμετ. Ὅλοι δὲ ἦσαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑποπτοὶ ὡς μέλη μυστικῶν ἐταιριῶν, καὶ ὡς συγκροτήσαντες πολιτικὰς ὁμηγύρεις, ἐν αἷς ἠκηρύσθησαν κακὰ ἐκφράσεις. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Πανεπιστημίου συνεστῆθη ἱεροδικεῖον, ὅπου ἕκαστος σπουδαστῆς ἐκλήθη νὰ ὁμώσῃ πίστιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβερνήτην, καὶ νὰ καταγγείλῃ ἐκείνους τῶν στυγνῶν αὐτῶν οὗτινες ἐθεωροῦντο ὡς μέλη τῆς ἐταρείας τῶν Ἠνωμένων Ἰρλανδῶν. Οὗτω προεκαλεῖτο πᾶς σπουδαστῆς εἰς προδοσίαν, ἐπὶ ποινῇ τοῦ νὰ ἴδῃ ἐκυτὸν ἀποκλειόμενον παντός σταδίου. Ὁ Ροβέρτος Ἐμμετ καὶ τινες ἄλλοι ἀπεποιήθησαν νὰ παρασταθῶσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τούτου, ἐκηρύχθησαν φυγόδικοι, καὶ διεγράφησαν ἐκ τῶν καταλόγων τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ δὲ Θωμᾶς Μιούρ παρεστῆθη μὲν, ἀλλ' ἀπεποιήθη νὰ καταγγείλῃ τοὺς συμμαθητὰς αὐτοῦ. Ἡ καταδρομὴ ἐξετάθη μέχρι τῶν φίλων τοῦ Ροβέρτου Ἐμμετ διὸ νέος τις παλὺ διακεκριμένος, ὁ Δάκ Ἀμιλτον, στενῶς μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένος, μᾶλλον ἔνεκα τῆς ῥοπῆς αὐτοῦ πρὸς τὰς μαθηματικὰς μελέτας ἢ ἔνεκα πολιτικῆς συμπαιδείας, διεγράφη ἐπίσης ἐκ τῶν καταλόγων τοῦ Πανεπιστημίου. α Ὅποια καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ κατὰ θεωρίαν συμπαιδεία του πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, λέγει ὁ Θωμᾶς Μιούρ, ἦτο ὅμως ἀθῶος ὅσον καὶ ἐγώ, οὐδ' ἐγνώριζε τι περὶ τῆς συνωμοσίας τῶν Ἠνωμένων Ἰρλανδῶν. Ἐνεφανίσθη ὅμως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου καὶ ἀπεποιήθη νὰ καταγγείλῃ τοὺς συμμαθητὰς του· τοῦτο ἤρκει εἰς ἀπώλειαν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ὁ Ροβέρτος Ἐμμετ ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς κοσμητοὺς καὶ τὸν πρύτανην ἵνα διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς ἐξώσεως αὐτοῦ, καὶ καταδείξῃ τὴν μισητὴν διαγωγὴν τῆς κυβερνήσεως. Πρὶν δὲ πέμψῃ τὴν ἐπιστολὴν του, καθυπέβαλεν αὐτὴν εἰς τὸν πα-

(1) «Ὅλοι αἱ εἰδήσεις αὗται περὶ τῆς κόρης τοῦ Κούρραν εἰσιν ἀληθέσταται, οὕτε εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπω ὅτι δὲν τοιμῶ νὰ ἐπινοήσω οὕτε τὴν ἐλαχίστην λεπτομέρειαν.

τέρα του, καὶ ἔλαβε πλήρη ἐπιδοκιμασίαν. Ἡ ὁλως προαιρετικὴ αὕτη πράξις, ἥτις ἀπέκλειεν αὐτὴ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς εἴσοδον εἰς ὅλα τὰ στάδια, συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ ὠθήσῃ αὐτὸν ἐπὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν συνωμοσιῶν. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης κατέστη εἰς τῶν δραστηριοτέρων πρακτῶρων τῶν Ἠνωμένων Ἰρλανδῶν, καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξεπλήρωσε πολλὰς μυστικὰς καὶ κινδυνώδεις ἀποστολάς. Μαθὼν δὲ ἐκ πηγῆς ἀληθοῦς ὅτι κινδύνως δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ μείνῃ ἐν Ἰρλανδίᾳ, ἐνόμισε φρόνιμον νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐπὶ τινα χρόνον. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Ἠπειρον, ἐπεσκέφθη τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐμελλε νὰ ἐξορισθῇ. Καὶ διατρίψας δύο μῆνας πλησίον αὐτοῦ, ἐπέρασε διὰ τοῦ Δουβλίνου, ὅπου παρευρέθη εἰς τὰς τρικυμιώδεις συζητήσεις αἵτινες προηγήθησαν τῆς πράξεως τῆς ἐνώσεως, καὶ εἰς τὰς τελευταίας συνεδριάσεις τοῦ Παρλαμεντοῦ τῆς Ἰρλανδίας (Ἰούνιος 1800).

Ἡ σύνοσις τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τοῦ τότε διέπνυε τὰς τύχας τῆς Ἀγγλίας, εἶχε συλλάβει ἀπὸ πολλοῦ τὸ σχέδιον τῆς ἐνώσεως τῶν δύο βασιλείων. Κατὰ τὸ 1800, ὠφελοῦμενος ἀπὸ τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ τόπου καὶ τῆς δικαίης ἐλλείψεως τῆς δημοτικότητος εἰς ἣν ἐνέπεσε τὸ Παρλαμέντον, ὁ Πιτ ἐξετέλεσε τὸ βαρὺ ἐκεῖνο σχέδιον τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, προσδύλων οὕτω τὴν ἠθικὴν καὶ ἀθετῶν τοὺς ὅρκους. Ὁ περὶ ἐνώσεως νόμος ἠγοράσθη παρὰ διεφθαρμένον Παρλαμέντον, καὶ ἐπεβλήθη εἰς λαὸν ἐξουδενωθέντα. Τὸ Παρλαμέντον τῆς Ἰρλανδίας, ἐν ᾧ μόνον διαμαρτυρόμενοι ἔδρευον, τῶν καθολικῶν ἀποκλειόμενων, ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπῆρξεν ὄργανον τυραννίας μετὰ τῶν χειρῶν τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπανάστασεως, παρεδύθη ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὰ βίαια καὶ παράνομα μέτρα ὅσα ὁ λόρδος Τοποτηρητῆς τῷ ἐπέβαλε. Καὶ ὅμως, ἐν μέσῳ τοῦ δουλικῶ τούτου Παρλαμεντοῦ, ἡ πνοὴ τῆς ἐλευθερίας ἡ ἐξεγείρασα τὴν ἀνταρτίαν, ἐδημιούργησε καὶ πάλιν φιλελευθέρην καὶ πατριωτικὴν ἀντιπολίτευσιν. Κατὰ τὸ 1782, αὕτη ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως εὐνοϊκά τινα μέτρα εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἰρλανδίας. Ἡ ἐνδοξος αὕτη πλειὰς τῶν ῥητόρων, τῶν ὁποίων ὁ Γράτταν ἦτο καύχημα, ἐράνη στιγμαίως ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος. Ἀποθαρήνυσσα διὰ τὰς ματαίαις προσπάθειάς της, καὶ ἀπχυδῆσασα νὰ πηλαίῃ πρὸς τὴν τυραννίαν ἡ ἀντιπολίτευσις ὑπεχώρησε, καὶ μόνον ἀνεράνη ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς πράξεως τῆς ἐνώσεως. Παρλαμέντον τὸ ὁποῖον ἀρὸς κατεπίεσεν ἀνηλεῶς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἐλογίζετο ἀντιπροσωπεῖν, ἐπώληθη δι' ἀργυρίου, δὲν ἦτο ἄξιον λύπης, καὶ ἐάν τις νομίζῃ ὅλα τὰ πρὸς ἐπίτευξιν μέσα εἶναι συγκεχωρημένα, δύναται νὰ θυμῶσῃ τὴν πράξιν τῆς ἐνώσεως, διότι ὑπῆρξε πρῶτος ἐπιτηδεύς πολιτικῆς, ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς Ἀγγλίας, πρὸς δὲ καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν τῆς Ἰρλανδίας, ἀφ' ἧς στιγμῆς δὲν παρὰδέχοντο ὡς δυνατὸν τὸν διαχωρισμὸν.

Ἐκ πρώτης ἀρετηρίας φαίνεται ὅτι ἐκ τριῶν μερίδων, ἡ μέση εἶναι ἡ προτιμότερα καὶ ὅμως ἐνίοτε

εἶναι ἡ μᾶλλον χιμαίρικη, ἡ τοῦλάχιστον ἡ παρουσιά-ζουσα τὰς μεγαλητέρας δυσκολίας. Τὰ ἥρωϊκά ἱατρικὰ εἶσιν, εἰς τινὰς περιστάσεις, μᾶλλον σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον ἢ οἱ συμβιβαστικοὶ τρόποι. Συνήθειαν ἔχουσιν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες νὰ καταφρονῶσιν ἀλλήλους. Οἱ Ἠνωμένοι Ἰρλανδοὶ κατηγοροῦν τοὺς μετρίφρονας πατριώτας ἐπὶ ἀδυναμίᾳ καὶ δισταγμῷ, καὶ τοὺς ἀπεκάλουν trimmers, ἥτοι ἀμφίπλοας· οὗτοι δὲ τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς ἄφρονες. Καὶ ὅμως δυσκολώτατον ἦτο νὰ ἀναδειχθῇ ἡ Ἰρλανδία τόπος ἐλεύθερος, ἔχων δικαίωματα, σύνταγμα, ἐλεύθερον ἐμπόριον, καθολικὸς ἀπλησυνθεωρούμενος μὲν ἀλλὰ προσκεκλημένος εἰς τὸ στέμμα τῆς Ἀγγλίας. Ἐφ' ὅσον ἡ Ἰρλανδία ἔμενεν ἔθνος νεκρικῆς, ἔμενε καὶ ἔθνος πιεζόμενον. Παραιτούμενα πᾶσαν ὑπαρξίν ὡς ἔθνος, καὶ συγκατανεύουσα νὰ καταστῇ ἐπαρχία τῆς Ἀγγλίας, ἠδύνατό ποτε νὰ εὕρῃ χάριν παρὰ τῇ ἱσχυρᾷ αὐτῆς ἀδελφῇ; Ἡ ἀλάζονεα τῆς Ἀγγλίας θὰ ἐπροτίμα πλησίον τῆς τόπον ἀνεξάρτητον, ἢ τόπον ἐλεύθερον, μὴ ἀποκτήσαντα δι' αὐτῆς ἀπ' εὐθείας τὴν ἐλευθερίαν του. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν καθολικῶν, εἰσάγουσα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Παρλαμεντοῦ πολεμίαν πλειονοψηφίαν, ἤθελε φέρεϊ ἄμεσως τὸν διαχωρισμὸν. Ἐκ τούτου δὲν ἐξάγεται ὅτι ἦτο δυνατὸν καὶ τίμιον εἰς ἓνα Ἰρλανδὸν νὰ συγκατανεύσῃ εἰς παρόμοιον συμβιβασμὸν ὑπάρχονσι δυστυχεῖς περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια δὲν ἐπιτρέπουσιν ὅτι ὑπαγορεύει φρόνησις τις, μὴ οὕσα τῆς ὑψηλοτέρας τάξεως. Ἡ Ἀγγλία μάλιστα οὐτε διαπραγματεύσιν προέτεινεν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, οὐτ' ἐδίδεν εἰς αὐτήν, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς θυσίας ἣν τῇ ἐζήτει, ἡ ὑποσχέσεις ἀορίστους, αἵτινες ἴσως δὲν θὰ μετεβάλλοντο ποτὲ εἰς πράγματα. Τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ὑποσχέσεις αὗται ἦσαν ψευδεῖς· τριάκοντα ἔτη μετὰ ταῦτα ἡ Ἀγγλία ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύβῃ εἰς τὴν παντοδύναμον πορείαν τοῦ χρόνου. Ἡ ἀντίστασις ἦν οἱ μετρίφρονες πατριῶται ἀντέταξαν εἰς τὴν πράξιν τῆς ἐνώσεως, ἀφωσιωμένοι ὄντες εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου αὐτῶν, καὶ τοι μένοντες πιστοὶ ὑπῆκοοι τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὑπῆρξε μὲν κατὰ τὴν ιδέαν των ἀσυνέπεια, ἀλλ' ἀσυνέπεια ἐντιμος. Ἐὰν τὸ Παρλαμέντον ἦτο πάντοτε ἀνθεθνικόν, τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν τοῦ διοικεῖν αὐτὸ ἐκυτὸ, ἦτο δικαίωμα ἐθνικόν. Ἡ ταπεινωτὴ καὶ αὕτη ἐξαχρείωσις, ἥτις παρέδιδε τὴν Ἰρλανδίαν ὡς ἐπαρχίαν κατακτηθεῖσαν εἰς τὴν διακρίσιν τῶν δυναστῶν της, ἀνεστάτωσεν ἀπὸ τὴν μίαν μέχρι τῆς ἄλλης ἀκρας τοῦ τόπου ὅλας τῆς φιλοτιμίας καὶ ὅλα τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα· ἀλλ' ὁ συμβιβασμὸς ὑπῆρξεν αἰσχυρὸς· ἡ ἀγγλικὴ κυβερνήσις ἀπετελείωτε διὰ τῆς διαφθορᾶς τὸ ἔργον ὅπερ ἤρχισεν διὰ τοῦ τρόμου. Ἀληθῶς εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ μὴ συμπαύσῃ τις μὲ τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Γράτταν. «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἠδύνατό τις νὰ ἦναι ἀνάρτης καὶ τίμιος ἄνθρωπος· ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ ἦναι τίμιος καὶ ὁπαδὸς τοῦ ἀγγλικῶ ὑπουργείου (1)».

Αἱ τελευταῖαι συνεδριάσεις τοῦ Παρλαμεντοῦ τῆς

Ἰρλανδίας εἶναι δραματικώταται· διότι παρέρρεκεται ὁ ἀναγνώστης ἐνὸς λαοῦ ψυχορράγοντος. Ὁ Γράτταν μετεφέρθη ἀσθενῆς, ἡμιθανής, ὡς καὶ ὁ λόρδος Σάταμ, ἐν τῇ Ἀνω Βουλῇ, ἐπὶ τοῦ θεάτρου τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ δόξης, ἐν τῷ αὐτῷ περιβόλῳ ἐν ᾧ πρὸ δεκαοκταετίας ἡ φωνὴ του ἤκούσθη διαμαρτυρομένη τὸ τελευταῖον ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐξαχρειώσεως. Ἐπρωχώρησε κλονούμενος, καὶ ἅπανα ἡ συνέλευσις, ἀπὸ σέβας κινουμένη, ἀνηγέρθη ὡς ἐκ συνθήματος κατὰ τὴν ἐμφάνισίν του. Ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἦτο ἀδύνατος, καὶ ἡ ἀναπνοὴ βραχεῖα· ἐζήτησε δὲ τὴν ἀδειαν νὰ ὁμιλήσῃ καθήμενος, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ σταθῇ ὀρθίως. Συνήρσε δὲ δι' ὁμοφώνου ἀπαντήσεως ἡ συνέλευσις· αὐτὸς ὅμως λησμονήσας μικρὸν κατὰ μικρὸν τὴν ἀδυναμίαν του, ὡμίλησεν ἐπὶ δύο ὥρας. Ἀνεπόλησεν ὅλα τὰ παράπονα, ὅλα τὰ δεινὰ τῆς Ἰρλανδίας, τὰς προδοσίας καὶ τὴν ἀπανθρωπῶσαν τῆς Ἀγγλίας· ἀπεκάλυψε τὰ ἀλλεπάλληλα μέσα τῆς βίας καὶ τῆς διαφθορᾶς ὅσα μετεχειρίσθησαν ὁ Πίτ καὶ ὁ Καστελρίγ ἵνα τύχῃσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, καὶ ἐτελείωσε διὰ τοῦ παθητικοῦ τούτου ἐπιλόγου· «Ἐπὶ τινὰ καιρὸν τὸ σύνταγμα δύναται νὰ ἀπολεσθῇ· ὁ τόπος ἐπίσης δύνατον νὰ φανῇ συναπολλύμενος· ἀλλ' ἴσως ἡμέραν τινα οἱ ὑπουργοὶ τοῦ στέμματος κατανοήσωσιν ὅτι δὲν εἶναι πολλὰ εὐκόλῳ νὰ ἐξευτελισθῇ ἔθνος ἀρχαῖον καὶ σεβαστόν. Ὁ ἀστὴρ τῆς ἐλευθερίας θέλει ἐκ νέου ἀναλάμψει ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης, καὶ ἡ φωνὴ τῆς πίστεως δὲν θέλει κατισχύσει τῆς φωνῆς τῆς ἐλευθερίας. Ἡ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἔνωσις δὲν θέλει διαρκέσει ἐπὶ πολὺ ἄνευ ἐθνικῶν ἐλευθεριῶν. Ἡ ἔνωσις εἶναι ἔργον σοφῆς, βαθείας πολιτικῆς· ἀλλ' ἄνευ ἰδιαιτέρου Παρλαμεντοῦ, ἄνευ δικαιωμάτων, ἄνευ ἰσότητος, εἶναι ἀπόσβεσις καὶ ἀτίμωσις τοῦ τόπου ἡμῶν· δὲν εἶναι ἔνωσις ἀλλὰ δουλεία, κατὰκτησις. Καὶ ὅμως δὲν ἀπελπίζομαι διὰ τὸν τόπον μου. Ἡ Ἰρλανδία ἔπεσεν εἰς λειποθυμίαν, ἀλλὰ δὲν ἀπέθανεν. Εἶναι μὲν κλεισμένη ἐντὸς μνημείου, ἀδύνατος, ἀκίνητος, ἀλλὰ βλέπω ἔτι πνοὴν ζωῆς πλανωμένην ἐπὶ τῶν χειλέων της, καὶ τὰ χρώματα τῆς ωριότητος ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτῆς.

Ἐνὸς μίᾳ σελίδι τοῦ πλοίου πλέει ἐπὶ τῆς θαλάσσης δὲν θέλω τὸ ἐγκαταλείψαι. Ἀς στρέψωσιν ἄλλοι τὰ ἴστιά πρὸς τὸν ἀνεμὸν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς εὐ-

(1) Ὁ λόρδος Καστελρίγ ὑπῆρξε θαυμαστὸς καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν διὰ τὴν αὐθόρμητον ἀλαζονείαν καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. «Τί θὰ ἐλέγετε, μιλῶντες, εἶπεν ἑνὶ μίᾳ μέλῳ τοῦ Παρλαμεντοῦ, εἰς τὸ ὅποιον εἶχεν ἀποστείλει ἀνασχόντους προτάσεις διαφθορᾶς, ἐὰν ἐδημοσίουν ὅτι μοι προτείνετε;» «Τί θὰ ἔλεγον; ἀπεκρίθη ἀτάραχος ὁ λόρδος, ἀπέναντον αὐτοῦ θὰ τὸ ἡρνούμην· καὶ ὑποβέτω ὅτι ἐκ τῶν δύο ἡμῶν, δὲν εἶσθε σεῖς δεξιότερος περὶ τὴν εἰφομασίαν καὶ τὸ πυροβολεῖν.» Γνωστὸν ὅτι ὁ λόρδος Καστελρίγ, Ἰρλανδὸς τὸ γένος, καθ' ἄρχας εἶχε καταταχθῇ μετὰ τῆς πατριωτικῆς ἀντιπολιτευσεως ἀλλὰ ἔκτοτε ὅμως στρατόπεδον καστεσκεύασε τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ τύχην, παραβῶν τῇ Ἀγγλίᾳ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν τιμὴν τοῦ τόπου του.

νοίας· τὸ κατ' ἐμὲ θέλω μένει προσκεκολλημένον εἰς τὴν ἀγκυρὰν τοῦ πλοίου, πιστὸς εἰς τὴν τύχην τοῦ τόπου μου, πιστὸς εἰς τὴν ἐλευθερίαν του, πιστὸς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν καταστροφὴν του.»

Καθ' ἣν ἡμέραν τὸ περὶ ἐνώσεως νομοσχέδιον ἐψηφίσθη τὸ βουλευτήριον ἦτο πλήρες λαοῦ πάλλοντος ἐκ τῶν αὐτῶν συγκινήσεων. Ἐγνώριζον τὸ ἐμπόριον τῆς διαφθορᾶς ὅπερ δημοσίᾳ ἐγένετο ἐν τῷ Παρλαμεντῷ, καὶ ὅμως ἠλπιζον ἀκόμη. Ὁ Λόρδος Καστελρίγ, βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἐπερίμενε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας ἀκίνητος καὶ μειδιῶν. Ἡ παραχῇ τῆς καρδίας ἀνεγνώσκατο ἐπὶ ὅλων τῶν προσώπων. Συγκεχυμένος ψιθυρισμὸς ἤκούσθη ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς συνέλευσεως, ὅτε ἀναστὰς ὁ πρόεδρος, καὶ εἰς τὰς χεῖρας κρατῶν τὸ περὶ ἐνώσεως νομοσχέδιον εἶπε διὰ φωνῆς βραδείας· «Ὅσοι θέλουσι τὸ περὶ ἐνώσεως νομοσχέδιον, ἂς ὑψώσωσι τὴν χεῖρα. » Ἀλλ' ἄψυχος διαβεβαίωσις, αἰσχυνομένη οὕτως εἶπεν ἐκείνην, ἀπεκρίθη. Ὁ πρόεδρος ἔστρεψε βραδέως τὰ ὄμματα περὶ τὴν συνέλευσιν καὶ ἔμεινεν ἐπὶ μικρὸν ψυχρὸς ὡς τὸ μάρμαρον. «Ἡ περὶ ἐνώσεως πράξις ἐψηφίσθη, » εἶπεν ἐπὶ τέλους, καὶ ἔπειτα διὰ χειρὸν ὁμιλῶν νὰ καταστῇ, ἔρριψεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ νομοσχέδιον, καὶ ἐπανέπεσεν ἐπὶ τοῦ θρανίου του. «Κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἐκείνας συζητήσεις, λέγει ὁ λόρδος Κλογκουῆρδ, «ἐνῶ οἱ μεγάλοι λειτουργοὶ τοῦ συντάγματος, οἱ ῥήτορες καὶ οἱ νομοδιδάσκαλοι διεκέρυττον μετὰ σφοδρότητος ἐν τῷ ναφ τῶν νόμων, ὅτι ἡ μὲν ἀντίστασις ἦτο ὑποχρέωσις ἡ δὲ ἐπανάστασις καθήκον, νέος τις ἐκ τῶν τοῦ ἀκρατηρίου, τὸ πρόσωπον ἔχων ὥχρον καὶ τὸ βλέμμα φλογερὸν, ἤκουεν ἐν σιωπῇ, καὶ ὤμεινεν ἐν τῇ καρδίᾳ του, ὅτι ἤθελεν ἐλθῇ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ ἀπελευθερὸν τὸν τόπον του. »

(Ἐπεται συνέχεια.)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΜΑΘΗΜΑ

Κατὰ τὴν ἐνταρξιν τῆς διδασκαλίας τοῦ ποιητικοῦ δικαίου,

ὑπὸ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ν. ΚΩΣΤΗ,

Γραμματεῦς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωνος.

—ooo—

Not the increasing punishments is the way to mend a state.

GOLDSMITH.

Κύριοι!

Ἡ τε ἐπιθυμία τοῦ ἀποδοῦναι τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν τῆς ἐπιστήμης, ἣν κατὰ πρῶτον ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ Πανεπιστημίῳ ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν

σοφῶν καὶ καθηγητῶν ἡρόσθη, καὶ ἡ ὑποχρέωσις ἐκάστου ἡμῶν ὡς πολίτου τῆς ἀναγεννωμένης πατριδος τοῦ συντελεῖν ὅλαις δυνάμεσιν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῆς πρόοδον, μετ' ἐνεθάρρυναν ὅπως ἀναβῶ τὴν διδασκαλικὴν ταύτην ἑδρὰν, καὶ τοὶ ἀρχοῦντες συναίσθανόμενοι τὸ ἀσθενὲς καὶ δυσανάλογον τῶν ἐμῶν δυνάμεων πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ προκειμένου ἔργου. Μεγίστας δὲ χάριτας ὁμολογῶν τῇ σεβαστῇ τῶν νομικῶν σχολῇ, ἥτις ἐπείκειως φερόμενη προθύμως τὴν ἐμὴν παρδεδέχτο αἵτησιν, ἐπίσης ἐπέκειν καὶ τὴν τῶν ἀκροατῶν ἀναμείνω κρίσιν.

Τὴ ποινικὸν δίκαιον, ὅπερ ἔσται τὸ ἀντικείμενον τῶν παραδόσεων ἡμῶν, ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν ἀρχαίων βάσεων ἐφ' ὧν ἡ πολιτεία στηρίζεται, στενῶς χικῶν βάσειον ἐφ' ὧν ἡ πολιτεία στηρίζεται, στενῶς μετ' αὐτῆς συνδεόμενον, καὶ διαφοροτρόπως ἀναμειγνύμενον μορφούμενον, δι' ὃ καὶ ἐκ τοῦ Ποιν. δικαίου ἐθνους τινος ἐν ὠρισμένη τῆς ἱστορίας ἐποχῇ δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἐξαγάγωμεν τὰ ἀσφαλέστερα συμπεράσματα περὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ καταστάσεως.

Ἡ πολιτεία ὑπάρχει δυνάμει τῆς κοινωνικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, τελικὸς δὲ αὐτῆς προορισμὸς ἐστὶν ἡ πραγματοποίησις τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς. Τούτου ἕνεκα ἡ πολιτεία δικαιοῦται καὶ ὑποχρεοῦται μάλιστα ὅπως ἀποτρέπῃ πᾶσαν προσβολὴν τοῦ δικαίου κατ' οὐσίαν, δι' ἧς ἐπαπειλεῖται ἡ ματαίωσις τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς. Τοὺς κανόνες καθ' οὓς ἡ πολιτεία διαβεβαίωσι τὴν τριαύτην τοῦ δικαίου προσβολὴν ὡς καὶ τὰς περιπτώσεις καθ' αἷτη ἐπιβάλλει ποινὰς καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν εἶδη, διδάσκει ἡμᾶς τὸ Ποιν. δίκαιον, ὅπερ, ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, παρίσταται ὡς ἀναγκαῖα ἐγγύησις πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προορισμοῦ τῆς πολιτείας. Τούτου ἕνεκα καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ ποιν. δικαίου ἓνα τῶν κυριωτέρων κλάδων τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου ἐν γένει ἀποτελεῖ.

Οὐδεὶς ὅμως δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι αὐτὸ καὶ μόνον τὸ ποιν. δίκαιον οὐδόλως ἐπαρκεῖ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προορισμοῦ τῆς πολιτείας· τὸν κεντρίον βλέπομεν ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ματαιοῦται κατὰ μέγα μέρος ὅταν δὲν ὑποβοηθῇται καὶ ὑπὸ τῆς λοιπῆς νομοθεσίας, καὶ ἰδίως τῆς ἀφορώσης τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν τῶν μελῶν πολιτείας τινος παιδείαν. Τούτῳ διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία, ἐπιβεβαιῶται δὲ ἐὰν μετὰ προσοχῆς παρατηρήσωμεν τὴν βαθμιαίαν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐγκληματικῆς θελήσεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ ἐμφάνισιν αὐτῆς. Πότε ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ βλέπομεν, ἀνελίσσοντες τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας αὐτῆς, τὰ στυγερώτερα τῶν ἐγκλημάτων διαπραττόμενα; ὅταν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς συστάσεως αὐτῆς εὐρίσκατο ἐπὶ ἐσχάτῃ τοῦ πολιτισμοῦ βαθμίδι· μήπως δ' ἄραγε τότε ἡ δρακόντειος νομοθεσία τῆς δωδεκαθέλου, ἥτις καὶ τὰς ἐλαχίστους τῶν ἀθεμίτων πράξεων διὰ θανατικῆς ποινῆς ἐτιμῶρει, κατίσχυσεν ὅπως ἐπικυλώσῃ τὰ συχνὰ καὶ ποικίλα εἶδη τῶν ἐγκλημάτων; Τού-

ναντίον οἱ Ῥωμαῖοι συγγράφει μαρτυροῦντι ὅτι ἀφ' ἧς στιγμῆς αἱ ποινικαὶ τῆς δωδεκαθέλου διατάξεις περιέπεσον κατὰ μέρος εἰς ἀχρησίαν διὰ τῆς Lex Valeria καὶ Porcia, τότε καὶ τὰ ἐγκλήματα οὐσιωδῶς ἠλαττώθησαν· ὅτε δὲ πάλιν ἡ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἤρξατο παρακμάζουσα διὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν διὰ τῆς καταπίσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν, διὰ τῆς περιστολῆς τῆς ἐλευθερίας ἐν γένει, τότε πάλιν ὁ αἰθμός τῶν ἐγκλημάτων αὐξάνει καὶ ματαίως οἱ αὐτοκράτορες ἀγωνίζονται νέας καθιστοῦντες ποινὰς, ἡ τὰς ὑπαρχούσας ποικιλοτρόπως μεταβάλλοντες καὶ πολλαπλασιάζοντες ὅπως τὴν πρόοδον αὐτῶν ἀναχαιτίσωσιν. Τοῦτο δυστυχῶς συμβαίνει αἰετοῦ ἐν τῇ παρακμῇ τῶν πολιτειῶν ὅτε τὰ ἥθη χαλαροῦνται, ὅτε ἡ διαφθορὰ ἀπὸ τῶν κατωτέρων εἰς τὰς ἀνωτέρας ἐξαπλοῦται τάξεις, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει οὐδέποτε ὁ νομοθέτης θέλει ἐπιτύχει τὴν περιστολὴν τῶν ἐγκλημάτων δι' αὐστηρῶν μόνον ποινῶν· ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀποβλέψῃ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν παραγωγῶν αἰτιῶν αὐτῶν· αἱ αὐστηραὶ ποινὴ ἀνεργοῦσι μόνον πρὸς καιρὸν διὰ τῆς ἐκφοβίσεως, πλὴν ὁ ἀνθρώπος, ὁ τὴν κακίαν ἀσπασθεὶς, ταχέως ἐξοικειοῦται μετ' αὐτῶν, εὐκόλως ὑπερνικᾷ τὸ αἶσθημα τοῦτο τοῦ φόβου, καὶ θρασυς προβαίνει εἰς στάδιον νέον καὶ εὐρύχωρον ἐγκληματικῆς ἐνεργείας. — Τὸ αὐτὸ θέαμα ὅπερ παρίστα ἡμῖν ἡ ἱστορία τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας, ἀπαντῶμεν καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ κατὰ τὴν ἀμέσως τοῦτον διαδεχθεῖσαν ἐποχὴν. Αἱ ποινικαὶ νομοθεσίαι τῶν χρόνων τούτων φέμουσι παντοειδῶν ποινῶν καὶ πολλάκις πολλὰ συγχρόνως ἐξ αὐτῶν ἐπιβάλλονται κατὰ τοῦ ἐνόχου, αἱ δὲ ἐλαφρότεροι τῶν ἀθεμιτῶν πράξεων τιμωροῦνται διὰ θανατικῆς ποινῆς. Οὐχ ἥττον ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν διαπραττομένων ἐγκλημάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μικρὸν κατὰ μικρὸν ἠϋζάνεν, ἡ βία, ἡ διαρπαγὴ, οἱ φόνοι καὶ αἱ ληστεαὶ ἐθεωροῦντο ὡς τὰ συνηθέστερα μέσα πρὸς ἐπίτευξιν ἰδιοτελοῦς τινος σκοποῦ.

Ὅτι ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει τοῦτο ἐπιβεβαιῶνται ἐὰν, ὡς προείπομεν, τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γένεσιν καὶ ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων ἐξετάσωμεν, ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Lord Brougham (α)· τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐγκλημάτων προέρχεται ἐκ τῆς ἀνηθικότητος, ἐκ τῆς ἀμαθείας καὶ ἐκ τῶν κακῶν ἐξέων, τὰ δὲ δεινότερα αὐτῶν διαπραττόνται μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν πολλῶν ἐλαφροτέρων. Καὶ τῶντι οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν στενωπὴν συγγένειαν ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐγκληματος καὶ τῆς ἀνηθικότητος. Ὅπως ἐν τῷ ἠθικῷ ἀνθρώπῳ ἡ μὴ ἐνάρετος πράξις ἀναγκαιῶς συνεπάγεται τὴν ἐτέραν, οὕτως καὶ ἐν τῷ ἐγκρατεῖ φαντὶ τὴν εὐθείαν τῆς ἠθικῆς ὁδὸν ἡ μὴ ἀμαρτία συμπαράσχει τὴν ἄλλην καὶ αὕτη ἐτέραν, ὥς οὐ αὐταὶ, ὡς ἐρινύες καταδιώκουσαι πανταχόθεν τὸν

(α) Letter to Lord Lyndhurst from Brougham or Criminal Police and national education. London 1817.

άνθρωπον, κρημνίζουσιν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ βαράθρου τοῦ ἐγκλήματος. Ὄθεν ἡ πολιτεία πρὶν ἢ ἀναγκασθῇ εἰς τὸ ἐσχατον μέσον τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐγκλημάτων νὰ καταφύγῃ, ἥτοι τὴν τιμώρησιν αὐτῶν, πρέπει ὅλκις δυνάμει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἠθικὴν παιδευσιν, καὶ διανοητικὴν συνάμα ἀνάπτυξιν τῶν μελῶν αὐτῆς. — Διὰ τῆς ἠθικῆς ταύτης ἀνατροφῆς ἐξασκείται καὶ κραταιοῦται ἡ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ῥοπή τοῦ ἀνθρώπου, ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ ἐξευγενίζεται καθιστάμενος ἐπιδεκτικὸς ὑψηλοτέρων ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Ἡ διανοητικὴ παιδεὺσις ἀπ' ἐτέρου χρησιμεύει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λογικοῦ, ὅπερ καθοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ παρέχει ἀφρονώτερα τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως. — Ὅτι δὲ τὰ ῥηθέντα δὲν εἶναι ἀφηρημένα φιλοσοφικὰ ἀλήθεια, ἀλλὰ συμπεράσματα ἐπὶ τῆς καθημερινῆς στηριζόμενα πείρας, ἀποδείκνυται εὐκόλως, ὅταν πρὸς στιγμὴν ἐξετάσωμεν τὰς ποινικὰς στατιστικὰς οἰουδήποτε ἔθνους. Λυπούμεθα δὲ μόνον ὅτι κατὰ τὴν ἔρευναν ἡμῶν ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ὡς ἀφετηρίαν τὰς ποινικὰς στατιστικὰς τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἡ στατιστικὴ κατέστη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαία πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, παριστώσα ὑπὸ τὸ ἐνδύμα τῆς μαθηματικῆς ἀκριβείας τὰ φιλοσοφικὰ αὐτῶν θεωρήματα. Εὐχόμενοι ὅπως ταχέως καὶ παρ' ἡμῖν ἀναπτυχθῇ ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἐπιστήμης, καταφεύγομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὰς ποινικὰς στατιστικὰς τῶν ἑθνῶν τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, ὅπως ἐντεῦθεν ἀρυσθώμεν ὀλίγα τινα παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεχθέντων.

Πόσον ἐν γένει συντείνει ἡ διανοητικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξις πρὸς καταστολὴν τῶν ἐγκλημάτων, καταφαίνεται ἀμέσως, ἐάν ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην ἐξετάσωμεν τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς εὐρισκομένους, ἐνόχους ἐγκληματικῶν πράξεων. Ἐν Ἀγγλίᾳ εὐρίσκοντο τὸ ἔτος 1856, ἐν ταῖς ἐπαρχιακαῖς φυλακαῖς, 132,689 κατὰδικοί· ἐξ αὐτῶν δὲ ὑπὲρ τὰ 2/3, ἥτοι 98,939 ἦσαν ἄμοιροι πάσης σχεδὸν στοιχειώδους παιδείας. Ἡ αὐτὴ περὶ τοῦ ἀναλογίας ἀπαντᾷται καὶ ἐν Σαρδηνίᾳ· τὸ ἔτος 1853 ὑπῆρχον ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς ἐπικρατείας ταύτης 4,465 κατὰδικοί, ἐξ ὧν 1795 ἦσαν ἐντελῶς ἀγράμματοι, 954 δὲ ἐγνώριζον μόνον ν' ἀναγινώσκουσιν· ὥστε καὶ ἐάν ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ λοιποὶ ἔτυχον τῆς ἀνωτέρας στοιχειώδους παιδείας, οὐχ ἥττον τὰ 2/3 περίπου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν καταδικασμένων εὐρίσκοντο ἐν τῇ κατωτάτῃ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως βαθμίδι. Ἐπίσης κατὰ τὰς γενομένας παρατηρήσεις ἐν Montjoy φυλακῇ, παρὰ τὸ Δουβλίον, ἐξ ὅλων τῶν ἐν αὐτῇ φυλακισθέντων 962 0/0 ἦσαν ἐντελῶς ἄμοιροι παιδείας. Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ῥηθέντος Lord Brougham (α), τὸ

(α) Ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοῦ. « On the inefficiency of simply penal legislation, » ἔτινα ἀνέγνωσε τὸ ἔτος 1856 ἐν τινι τῶν συνελεύσεων τῆς National Reformatory Union.

ἡμισυ τῶν ἐν Preston φυλακισθέντων εὐρίσκειτο εἰς τοιαύτην κτηνώδη κατάστασιν, ὥστε ἠγνόει τὸ ὄνομα τῆς ἡγεμονουούσης βασιλίσσης, ὡς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἔτους. Τέλος ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν νεώτερον στατιστικὸν πίνακα τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης (τοῦ ἔτους 1857) ἐκ 5,773 κατηγορουμένων ἕνεκα κακουργήματος, οἵτινες καὶ ἐδικάσθησαν κατ' ἀντιμωλίαν, 4,745 δὲν ἦσαν κάτοχοι ἐντελοῦς στοιχειώδους παιδείας, ἥτοι δὲν ἐγνώριζον ἀκριβῶς νὰ ἀναγινώσκουσιν ἢ νὰ γράφωσιν. Ἐντεῦθεν γίνεται δῆλον ὅτι τὰ ἐγκλήματα σπανιώτερα εἰσὶ μετὰ τῶν τυχόντων οἰαδήποτε ἐντελοῦς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Ἡ διανοητικὴ ὁμῶς αὐτὴ ἀνάπτυξις τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ συνδέεται ἀναγκάτως καὶ μετὰ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν μορφώσεως, ἥς βάσις ἐστὶν ἡ θρησκεία. Αὕτη συνδέεται στενῶς μετὰ τῶν ἠθῶν, καὶ ἀμοιβαίᾳ ἀλλήλων ὑπάρχει ἡ ἐπιδόκη, ἀναλόγως τῆς θρησκευτικῆς ἀνατροφῆς τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀκριβοῦς τῶν θείων παραγγελμάτων τηρήσεως συμπεροδεύει καὶ ἡ ἠθική· ὅπου τούναντίον ἡ θρησκεία παραμελεῖται ἢ οἱ λειτουργοὶ αὐτῆς οὐδόλως τὸν ὑψηλὸν ταύτης προορισμὸν νὰ κατανοήσωσι δύνανται, ἐκεῖ κατὰ μικρὸν καὶ τῶν ἠθῶν ἡ αὐστηρότης παραλύεται καὶ ἡ διαφθορὰ μολύνει ταχέως τὴν κοινωνίαν.

Τὴν τοιαύτην ἐπιρροὴν τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως ἔθνους τινὸς ἐπὶ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης εὐκόλως κατανοοῦμεν, παρατηροῦντες τὴν ἀναλόγως τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ βαθμιαίαν ἐλάττωσιν πολλῶν εἰδῶν ἐγκλημάτων. Ἐν τῷ μεσαιῶνι καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως ἦτο ζωηρότερον, ὅτε ἡ δικαιοσύνη τῆς πολιτείας ἦτον ἀσθενής, ὅτε ἡ βία, ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ δῆσις τῆς χώρας δὲν ἐθεωροῦντο ὡς ἐγκληματικαὶ πράξεις, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια τῶν ἐθίμων τοῦ ἱπποτικοῦ βίου, ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ καὶ αὐτοδικίαι, καὶ ληστεία καὶ φόνοι ἐπράττοντο συγχρότατα. Πιστεύομεν δὲ ὅτι ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν τοιούτων ἐγκλημάτων αἱ 20,000 θανατικῶν ποινῶν, τὰς ὁποίας καυχώμενος ἀναφέρει ὅτι ὡς δικαστὴς ἐξέδοτο καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ὁ τότε ἐν Γερμανίᾳ διάσημος ποινικολόγος Carpzow. Ἡ κατὰ μικρὸν ἐλάττωσις αὐτῶν φαίνεται μᾶλλον ἐπελθοῦσα διὰ τῆς βαθμιαίας τοῦ ἱπποτικού στοιχείου παρακμῆς, τῆς κραταιώσεως τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, καὶ ἐν γένει τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαμορφώσεως τῶν ἠθῶν. Δι' οὗ καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μεταβάλλεται ἐντελῶς ἡ ἀριθμητικὴ σχέσις τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ἐγκλημάτων. Κατὰ τὴν τῶν φυλακῶν τῆς Γαλλίας στατιστικὴν τοῦ ἔτους 1856, ἐξ 23,024 φυλακισμένων ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς ἐπικρατείας ταύτης, 190 μόνον εἶχον καταδικασθῇ ἕνεκα ἀποπειραθείσης ἢ καὶ ἐκτελεσθείσης δολοφονίας, καὶ 524 ἕνεκα ἀνκίρεσεως· τούναντίον δὲ 12,215, ἥτοι ὑπὲρ τὸ ἡμισυ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν φυλακισμένων κατεδικάσθη ἕνεκα κλοπῆς. Ἐπίσης ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν ἔτει 1857 ἐδικάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐνόρκων 20,269 ἄτομα, ἐξ ὧν 2158 κα-

παγοῦντο ἕνεκα κακουργημάτων ἐκτελεσθέντων κατὰ προσώπων, τούναντίον 16,610 κατεμνησθῆσαν ἕνεκα προσβολῆς τῆς περιουσίας, ἥτις θεωρεῖται ὡς τὸ μᾶλλον ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων συνθηστέρον ἐγκλημα, προερχόμενον βεβαίως ἐκ τῆς μεγίστης τοῦ πλούτου ἀναπτύξεως καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν πρὸς ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι δὲ συνήθως ἡ πτωχεία καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων πόρων ὠθοῦσιν εὐκόλως τινα εἰς τὸ ἐγκλημα, ἐπιβεβαίωσι ὁ ῥηθεὶς στατιστικὴς τῆς Γαλλίας πίναξ. Ἐν ταῖς βορείαις τῆς ἐπικρατείας ταύτης ἐπαρχίαις, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι παραγωγικὸν καὶ ἡ καλλιέργεια ἐκτεταμένη, ἐκεῖ ἀπαντῶμεν 1. κατηγορούμενον μετὰ 14,851. (Pas-de Calais) ἢ καὶ ἐν τισιν αὐτῶν μετὰ 15,493 (Creuse.—Herault. κτλ.) κατοίκων, ἐν ᾧ τούναντίον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αἰτίνες διὰ τὸ λεπτόγειον τῆς χώρας εἰσὶν ἥττον ἐπιδεκτικαὶ καλλιέργειας, καὶ τούτου ἕνεκα οἱ τῶν κατοίκων πόροι πτωχότεροι, ἐκεῖ ἀπαντᾷται 1 κατηγορούμενος ἐπὶ 2601—4992 κατοίκων, (Bouches-du-Rhône.—Seine et Oise), ἥτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατηγορουμένων, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν μέσον ὅρον ἐν γένει (1 ἐπὶ 6,242 κατοίκων) διπλασιάζεται. Ὡς ἀποτέλεσμα τῆς δυσχερείας πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς ὑπαρξιν ἀναγκαίων, θεωροῦμεν καὶ τὴν διαρκῆ ἐν Ἀγγλίᾳ αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἕνεκα κλοπῆς (vols qualifiés) κατηγορουμένων, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1826—1857 ἡξήσῃ κατὰ 2/3 ἥτοι, 66 0/0.

Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ἡ ὑπάρχουσα σχέσις μετὰ τῶν ἐπικρατούντων ἐγκλημάτων ἀπ' ἐνός, καὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ ἠθικῆς διαμορφώσεως ἔθνους τινος ἀπ' ἐτέρου. Ὄθεν κύριον μέλημα πάσης εὐνομουμένης πολιτείας πρέπει νὰ εἶναι πρὸ πάντων ἡ τῶν ἠθῶν διέπλαισις καὶ ἡ εὐμερία τῶν πολιτῶν αὐτῆς. Ἀπασα αἱ τὴν σήμερον ἰσχύουσαι ποινικαὶ νομοθεσίαι τιμωροῦσιν αὐστηρῶς τὰ ἐκ τῆς τῶν ἠθῶν διαφθορᾶς ἀμέσως πηγάζοντα ἐγκλήματα· οὐχ ἥττον μετὰ λύπης βλέπομεν ὅτι μέγας ἐστὶν ἐτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν. Τὸ ἔτος 1856 ὑπῆρχον ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Γαλλίας 1432 κατὰδικοί, ἕνεκα βιασμοῦ καὶ προσβολῆς τῶν ἠθῶν· σχεδὸν δὲ τὸ ὅδιον τῶν ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν ἐνόρκων ἐκδικαζομένων ὑποθέσεων, ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν ἐγκλημάτων. Μετ' αὐτοὺς ἔρχονται οἱ ἕνεκα ἀπάτης καὶ πλαστογραφίας καταδικασθέντες (968), εἴτα οἱ ἕνεκα ὑπεξαίρεσεως (701), καὶ οὕτω καθέξης προβαίνει ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐλαττούμενος. Τὰ πλεονάζοντα ταῦτα εἶδη τῶν ἐγκλημάτων προϋποτίθησι χαρακτηριστὰ τὰ μέγιστα διεφθαρμένα, καταδεικνύουσι δὲ συγχρόνως ὅτι αἱ αὐστηραὶ μόνον ποιναὶ δὲν ἀρκοῦσι πρὸς περιστολὴν αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι ἀπόλυτος ἀνάγκη ὑπάρχει τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς βελτιώσεως τῶν κατωτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων. Τότε δὲ μόνον ἡ πολιτεία δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, ὅταν μεγίστην καταβάλλῃ μέριμναν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δύο τούτων στοιχείων, ἅτινα

εἰσὶν αἱ βάσεις ἐφ' ὧν ἡ ποινικὴ νομοθεσία στηρίζεται. Ἡ ἠθικὴ αὕτη καὶ διανοητικὴ ἐκπαιδεὺσις τῶν μελῶν πολιτείας τινος πρέπει πρὸ πάντων νὰ ἐξ-απλοῦται ἐφ' ὅσων, παρασυρθέντων εἰς τὸ ἐγκλημα, ἡ τιμωρὸς χερὶ τῆς δικαιοσύνης ἐπέβαλε ποινὰς κατὰ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι κατα-κλεισθέντες ἀπαξ ἐντὸς τῶν φυλακῶν δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἀποβολιμαῖα τοῦ κοινωνικοῦ σώματος μέλη· οἱ πλεῖστοι αὐτῶν θέλουσιν ἐπανελθεῖν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς κοινωνίας, καὶ τότε μέγα μέρος τῆς εὐθύνης τῶν πράξεων τῶν θέλει ἐπιβαρύναι τὴν πολιτείαν, ἐάν αὕτη δὲν κατέβαλε πᾶσαν φροντίδα ὅπως ἐμφυτεύσῃ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εὐγενῆ αἰσθημάτων ἠθικῆς καὶ δικαιοσύνης, καὶ ὅπως παύσῃ αὐτοὺς τὰ μέσα τοῦ πορισμοῦ τῶν πρὸς ὑπαρξιν αὐτῶν ἀναγκαίωντων. Δι' οὗ μεγίστην ἐπιρροὴν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ προορισμοῦ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ἔχει ἡ τῶν φυλακῶν σκοπίμος διάταξις. Φυλακαὶ ἐν ταῖς ὁποίαις οὕτε ἐργασίαι ἐπιβάλλονται, οὕτε ἡ διδασκαλία καὶ ἠθικὴ βελτιώσις τοῦ καταδικασθέντος ἐπιδιώκεται, ἀλλ' ἐν αἷς κακουργίαις μετ' ὑποδίκων, ἐγκληματικῇ ἀπωλέσαντες πᾶν ἠθικὸν αἶσθημα καὶ γεγενηκότες ἐν ἀνομήμασι, μετὰ νέων παρατυρθέντων ὑπὸ ὅλως ἐξαιρετικῶν περιστάσεων εἰς τὸ ἐγκλημα, ὡς ἀγέλη ζώων συνδιατίθενται ἐν ὑπογείοις καθύγρασις καὶ μεστοῖς δηλητηρίων ἀναθυμιάσεων, τοιαῦται φυλακαὶ ματαίωσιν ἐντελῶς τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς των, καὶ δύνανται δικαίως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὸ ἀνώτατον πανδιδακτήριον τῆς κακοηθείας καὶ διαφθορᾶς. Δι' οὗ καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπορῶσιν ἐάν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ συνείδησις τοῦ δικαστοῦ ἀμφιταλαντεύεται, ἐστὶν ὅτε τὴν ἀθώωσιν τοῦ ἐνόχου προτιμώσῃ· οὕτω τοῦλάχιστον ὁ μικρὸν διάπραξας ἐγκλημα δὲν θέλει εἶσθαι βεβαίως ἱκανὸς μετὰ παρέλευσιν τῆς ποινῆς αὐτοῦ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν στυγερωτέρων ἐγκλημάτων.

Τὴν ἀλήθειαν τῶν ῥηθέντων κατέδειξαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἐκατονταετηρίδος οἱ κορυφαῖοι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ ποινικολόγων. Ὁ Howart, ὁ Bentham, ὁ Blackstone ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ Benjamin Franklin ἐν Ἀμερικῇ, ὁ Brissot, ὁ La Bochefoucauld-Liancourt, ὁ Lucas ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Julius, ὁ Mittermaier, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐν Γερμανίᾳ. Τὸ περὶ φυλακῶν ζήτημα ἐσυζητήθη καὶ διευκρινήθη καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐποφείας, οὐχ ἥττον ὅμως δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι μεγάλη ἐτι ἐπικρατεῖ γνώμων ποικιλία· ἐναπόκειται δὲ εἰς τὴν ἐπιστήμην ὅπως ἐξεύρῃ γενικὴν τινα ἀρχὴν, συμβιβάζουσαν τὰς διεστῶσας ταύτας θεωρίας καὶ ἀνάγουσαν αὐτὰς εἰς γενικωτέρους κανόνας, καθόσον μάλιστα ἀπαντα τὰ νεώτερα περὶ φυλακῶν συστήματα ἐπὶ τῆς αὐτῆς στηρίζονται βάσει, ἥτοι θεωροῦσιν ὡς κύριον ἀντικείμενον τῶν κατὰ τῆς ἐλευθερίας ποινῶν, ὅς τὰ πλεῖστα τῶν ἐγκλημάτων συνεπάγονται τὴν ἠθικὴν τοῦ καταδικασθέντος βελτίωσιν.

Ἐν γένει παρετηρήθη ὅτι ὁ ἀπαξ μετὰ τοῦ

βίου των φυλακῶν συνοικειωθείς ἀπὸ πολλοὺς μέγα μέρος τῆς ἀπερχομένης ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν ἡ ἰδέα τῆς φυλακίσεως προξενεῖ εἰς ἑκαστον. Ἐν λοιπὸν ὁ ἐκ τῆς φυλακῆς ἐξερχόμενος δὲν φέρῃ μετ' ἐκιντοῦ τὰ σπέρματα ἀρχῶν ἡθικωτέρων, ἀπὸ καλλιεργῶν ἐν τῷ βίῳ δύναται νὰ φανῇ χρήσιμος ἐαυτῷ τε καὶ τῇ κοινωνίᾳ, ὁ τοιοῦτος ἀρεύτως θέλει καὶ πάλιν ἐπανελθεῖ ἐντὸς αὐτῶν. Τοῦτο παρετηρήθη ἰδίως ἐν ταῖς ἐπικρατείαις καθ' αἷς δὲν ἐρημύσθη ἐντελῶς ἡ παρημελίθη τὸ νεώτερον τῶν φυλακῶν σύστημα. Ἐν Σαρδηνίᾳ λ. χ. πρὶν ἡ λάβη χώραν ἡ τῶν φυλακῶν μεταρρύθμισις, ἐκ 4463 καταδικῶν ἐν ἔτει 1853, περίπου τὸ 1/4 ἦν ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐνεκα ὑποτροπῆς. Ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1828—1856, βλέπομεν συνεχῶς αὐξάνουσαν τὴν ὑποτροπὴν, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1828—1850 ὁ μέσος ὅρος τῶν ὑποτροπῶν ἐν γένει εἶναι 13,803 κατ' ἔτος, ἀπὸ τοῦ 1850—1856 ἀναβαίνει οὗτος μέχρι τῶν 35,834. Ἐν ἔτει δὲ 1857 ἐδικάσθησαν ἐνεκα ὑποτροπῆς 41,642 ἄτομα, 2003 μὲν παρὰ τῶν ἐνόρκων, 39,639 παρὰ τῶν πλημμελειοδικῶν. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων 15,502 δὲν εἶχον δικασθῆ πρότερον εἰμὴ ἀπὸ μόνον, οἱ δὲ λοιποὶ 26,142 ἐδικάσθησαν ἐνώπιον πλειότερων δικαστηρίων, καὶ μετὰ τὴν αὐτῶν ἀναφέρειται τὸ παράδοξον παράδειγμα ἐνὸς ὅστις ἐδικάσθη ἐνώπιον 37 διαφόρων δικαστηρίων. Καὶ οἱ στατιστικοὶ πίνακες τῶν φυλακῶν δεικνύουσι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Ἐν ἔτει 1852 ἦσαν 6071 κατὰδικοὶ καὶ ἄλλοτε φυλακισθέντες,

1853 — 6075.

1854 — 6392.

1855 — 5769.

1856 — 8248.

ἤτοι ὑπὲρ τὸ τρίτον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ. (23024)

Ὡς αἰτίαν τῆς τοιαύτης τῆς ὑποτροπῆς αὐξήσεως θεωροῦμεν πρὸ πάντων τὴν ἀτελὴ τῶν φυλακῶν κατὰστασιν. Ἐν Γαλλίᾳ, μετὰ τινος ἀποπειρᾶς τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τῆς ἀπομονώσεως, ἐπανήλθον πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς συμβιώσεως τῶν καταδικῶν, προσπαθοῦντες διὰ διαφορῶν τροποποιήσεων ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν τελειοποίησιν αὐτοῦ. Ἀς συγχωρηθῇ ὅμως ἡμῖν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι εἰσὶν ἔτι μακρὰν τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ αἱ φυλακαὶ τῆς Γαλλίας τὰς ὁποίας ἐπεκρέθημεν προξενούσι μᾶλλον τὴν ἐντύπωσιν εὐρυχώρων βιομηχανικῶν καταστημάτων παρὰ καθιδρυμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἀποπλύνεται τοῦ ῥύπου τοῦ ἐγκλήματος, ἡθικῶς διὰ τὴν πολιτείαν ἀναγεννώμενος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μᾶλλον ἀρμόδιον φαίνεται τὸ σύστημα τῶν φυλακῶν τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἱερέως Ringswill τῆς ἐν Λονδίῳ φυλακῆς τοῦ Petonville ἐκ 1000 ἀπολυομένων ἐκεῖθεν, 800 δὲν παρσύρονται πλέον εἰς ἐγκληματικὴν τινα πράξιν, ἐξ αὐτῶν δὲ οἱ 400 δύνανται ὡς πρὸς τὴν ἡθικὴν αὐτῶν ἐξεταζόμενοι, νὰ καταταχθῶσι μετὰ τῶν ἐντιμωτέρων πολιτῶν. Ποῖον δὲ ἐν γένει ἐπιβόητον ἐξασκεῖ ἡ ὁ-

ρὴ τῶν φυλακῶν διάταξις κατακρίνεται ἀριδύως ἐκ τῶν στατιστικῶν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ἐν Ἰρλανδίᾳ. Ἀπὸ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐν ἔτει 1854 νέον περὶ φυλακῶν εἰσλήθη σύστημα, αἱ καταδικαστικαὶ ἀπορρίσεις ἐνεκα ἐγκλημάτων σημαντικῶς ἡλαττώθησαν, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1850—1854 ὁ μέσος ὅρος τῶν καταδικαστικῶν ἀπορρίσεων ἦν 1503 κατ' ἔτος, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1854—1856 καταβιβάζεται οὗτος μέχρι τῶν 533.

Τὰ εὐχέλεια ταῦτα παραδείγματα νομίζομεν ὅτι ἀρκούντως ἀποδεικνύουσι τὴν ἀνάγκην τῆς αὐστηρᾶς τοῦ νεωτέρου τῶν φυλακῶν συστήματος ἐφαρμογῆς. Ὅθεν μετὰ τὴν σύνταξιν ταύτην προεπιχωρήσῃ ἔρευναν τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὴν πολυτείαν, καὶ ἢν ἴδομεν τίς ἐστὶν ὁ προορισμὸς αὐτοῦ, καὶ ἀνεύρομεν τοὺς ἀναγκαίους ὁρους τοὺς συντρέχοντας κατὰ τὴν πραγματοποίησιν τούτου, μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ποινικοῦ δικαίου ὡς κλάδου τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου ἐν γένει. Τὸ ποινικὸν δίκαιον ὑπὸ τὴν ἑποψὴν ταύτην θεωροῦντες, δυνάμεθα νὰ πραγματευθῶμεν κατὰ τρεῖς κυρίας μεθόδους φιλοσοφικῶς, ἱστορικῶς καὶ δογματικῶς.

Ὅπως ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν οὕτω καὶ κατὰ τὴν σπουδὴν τοῦ δικαίου, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἐπιστήμη αὕτη τῶν ἐπιστημῶν, εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα πρὸς ἐντελὴ αὐτοῦ γνῶσιν. Αὕτη ὡς διακρίπτει ὥς ἐν πρῶ κέντρῳ τοῦ κύκλου τῶν ἀνθρωπίνων γνῶσεων, διαχέει πανταχόθεν σπινθηροδόλους ἀκτίνες, αἵτινες διαφωτίζουναι τὰ διάφορα μέρη τῆς ἐπιστήμης, καὶ περιστᾷ ἡμῖν ταῦτα ὑπὸ τὴν ὕλην αὐτῶν μορφῇ, καὶ τὴν ἐσωτερικὴν σχέσιν καὶ ἀλληλουχίαν. Ἡ φιλοσοφικὴ μέθοδος τῆς ἐρεῦνης τοῦ Ποιν. δικαίου παρήχθη κατ' ἀρχὰς ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν ἐρευνῶν τοῦ Hugo Grotius, τοῦ Hobbes τοῦ Puffendorf κτλ. βαθμικῶς δὲ ἀναπτυσσομένη διὰ τῆς Βολφείου φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ τῆς τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν ἐν Γαλλίᾳ, ἐχρησάμευσεν ἐμμέσως εἰς τὴν ἀναίρεσιν πολλῶν ἀπρηχαιωμένων καὶ παραδόξων περὶ ποινικοῦ δικαίου ἀρχῶν. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι κατὰ πρῶτον περιορίσθη εἰς ἀπλὴν μόνον τῶν ὑπαρχόντων ἀρνήσιν, περὶ τὰ τέλη ὅμως τῆς III' ἑκατονταετηρίδος ἔγχε μεγίστην ἐπιβόητον πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ, καὶ ἰδίως ἀπὸ πρῶτοι οὗ Grollman καὶ οὗ Feuerbach ἐφάρμοσαν ταύτην συστηματικῶς ἐπὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου.

Ἡ δογματικὴ ἡ ἐξηγητικὴ μέθοδος παρέχει ἡμῖν τὴν γνῶσιν τῶν ἐν τινι ἐπικρατείᾳ ἢ καὶ ἐν γένει ἰσχυουσῶν ποινικῶν διατάξεων, περιοριζομένη εἰς τὴν ἀπλὴν αὐτῶν ἐξήγησιν κατὰ τὴν ἐν τῷ νόμῳ σειρὰν. Εἶναι δὲ ἡ ἀρχαιοτάτη πασῶν παρὰ τοῖς γλωσσολογικοῖς ἤδη ἐν χρήσει κατὰ τὰς παραδόσεις αὐτῶν τοῦ ποινικοῦ δικαίου. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἥτις καὶ σήμερον ἐπὶ ἐπικρατεῖ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ δικαίου, αὕτη καὶ μόνη εἶναι ἀνεπαρκὴς πρὸς ἐντελὴ γνῶσιν οἰονδήποτε αὐτοῦ κλάδου. Ὅπως εὐρισκόμενός τις ἀντικρὺ ὠραίως

εἰκόνας ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν τοῦ παραμυθίου ἀντικειμένου, ἐὰν ἀλληλοδιαδόχως μεταβιβάσῃ τὴν ὄψιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς μιᾶς γραμμῆς εἰς τὴν ἑτέραν, μόνον δὲ ὅταν ἀτενίσῃ ἐπὶ τοῦ συνόλου συνάμα, ἀντιλαμβάνεται ταύτης, καὶ ἐν τῇ ἐνόητῃ τῶν χρωμάτων θαυμάζει τὴν ποικιλίαν αὐτῶν, οὕτω καὶ ὁ ἀνερευνῶν ἐπιστημονικῶς κλάδον τινὰ τοῦ δικαίου, δυσκόλως δύναται νὰ κατανοήσῃ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τὰς διεπούσας αὐτὸν καὶ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν καθέκαστα διατάξεων, ὡσάκις εἰς τὴν μονομερῆ ἐρμηνείαν ἐκάστου ἀρθροῦ διδοῖ ἀλληλοδιαδόχως ἐνδιατρίβει. — Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἐδίδαξαν οἱ ἀρχαιότεροι τῶν ποινικολόγων, ὁ Thomasius, ὁ Beyer καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς IB' ἑκατονταετηρίδος ὅμως λαμβάνει γενικώτερον χαρακτήρα ἡ ἐγκαταλειπούσα τὴν ἀπλὴν κατ' ἀρθρον ἐξήγησιν (ordo legum) περιορίζεται εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν διαφορῶν τίτλων κατὰ τὴν ἐν τῷ νόμῳ σειρὰν αὐτῶν (secundum ordinem legalem), βαθμικῶς δὲ καὶ κατ' ὀλίγην ὑπερπηδᾷ καὶ τὸ πρόσκομμα τοῦτο, καὶ μεταβάλλεται εἰς συστηματικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ συνόλου τῶν ποινικῶν διατάξεων. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐγραψαν πρῶτοι ὁ Gandinus (Tractatus de maleficiis), ὁ Bonifacius de Vitelinis, ὁ Angelus Aretinus, ὁ Julius Clarus, ὁ Tiberius Decianus, καὶ ἄλλοι.

Ἡ ἱστορικὴ μέθοδος ἐρωτᾷ πρὸ πάντων τὰς πηγὰς ἐκ τῶν ἰσχυουσῶν τὸ καθ' ὁρισμένην ἐποχὴν ἰσχύον δίκαιον παρήχθη εἶναι δὲ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα πρὸς ἐντελὴ αὐτοῦ γνῶσιν. Τὸ δίκαιον ὑπὸ καίτοι ὡς καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς τοὺς γενικοὺς τῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου κανόνας. Ανατρέχοντες εἰς τὸ παρελθὸν ἀνακαλύπτουμεν τὰ σπέρματα καὶ τὰς παραγωγούς αἰτίας τοῦ ἰσχύοντος δικαίου, παρακολουθοῦντες δὲ τὴν βαθμικαίαν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ἀνευρίσκομεν τὴν ἀλληλουχίαν, ἥτις συνδέει τὸ παρελθὸν μετὰ τοῦ παρόντος. Αἱ δὲ δὲν πρέπει νὰ περιορίσωμεν τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἔρευναν εἰς χρονολογικὴν μόνον ἀπαριθμῆσιν τῶν κατὰ καιροὺς ἰσχυσάντων νόμων καὶ τῶν μεταβολῶν ἃς οὗτοι ὑπέστησαν· κύριον αὐτῆς ἀντικείμενόν ἐστὶν ἡ ἔρευνα τοῦ πνεύματος τοῦ δικαίου, ὅπερ ἐν τοῖς θετικοῖς νόμοις ἐκάστης ἐποχῆς ἀπεικονίζεται, διότι οὕτω καὶ μόνον δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ ἐννοήσωμεν τὴν βαθμικαίαν ἀνάπτυξιν καὶ προόδον τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη μέθοδος, ἥτις ἀπὸ τῆς IB' ἑκατονταετηρίδος ἤδη ἐπὶ τοῦ ποινικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου ἐφαρμόσθη, ἀνεπτύχθη κατὰ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Alciatus τοῦ Haloander τοῦ Cujacius κτλ. Κατ' ἀρχὰς ἐφημέσθη ἀτελῶς μόνον, ἐπὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἀναπτύχθη δὲ τελειότερον κατὰ τὴν III' ἑκατονταετηρίδα διὰ τῶν συγγραφῶν τοῦ Buerdard Gotthelf Strue (Historia juris criminalis), τοῦ Bormer, τοῦ Quistoppy καὶ ἄλλων.

Αἱ τρεῖς αὗται μέθοδοι τῆς ἐρεῦνης τοῦ ποινικοῦ δικαίου δὲν πρέπει ποτὲ νὰ χωρισθῶσι ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ φιλοσοφικὴ μέθοδος ἀσχολουμένη, ὡς ἴδομεν,

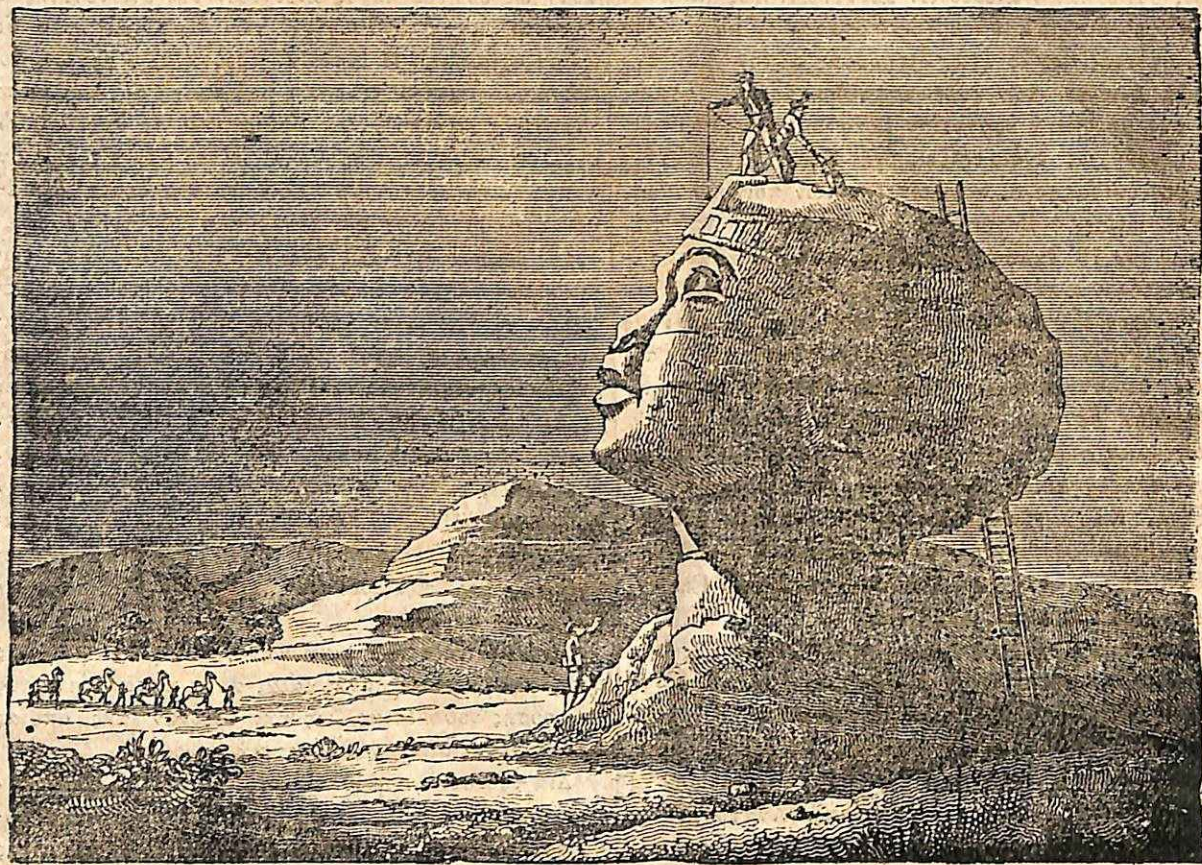
εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ πνεύματος τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὁργανικὴν αὐτοῦ διάπλασιν, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἀνευ τῆς γνώσεως τῆς κατὰ χρόνον ἀναπτύξεως τοῦ δικαίου καὶ τῆς πρακτικῆς αὐτοῦ μορφώσεως. Ἀπ' ἑτέρου ἡ ἱστορικὴ μέθοδος ἀναγκαίως προϋποτίθει τὴν φιλοσοφικὴν, ἥτις χρησιμεύει αὐτῇ ὡς ὁδηγὸς πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος καὶ ἀλληλουχίας τῶν διαφορῶν τοῦ δικαίου ὁρισμῶν. Ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα τῶν ἀρχῶν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τῆς βαθμικῆς αὐτῶν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἀναπτύξεως δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐντελῶς περιττὴ παρ' ἡμῖν· εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ παρ' ἡμῖν ἰσχύουσα ποινικὴ νομοθεσία δὲν ἐγεννήθη οὐδ' ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ἡμετέρας κοινωνίας· ἀλλ' ἐδανείσθημεν ταύτην ἐκ τῶν διαφορῶν ἀλλοδαπῶν νομοθεσιῶν, οὐχ ἡττον ὅμως δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν αὐτὴν ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀλλοτρίαν καὶ ἐπ' ἡλύδα· ἡ νομοθεσία αὕτη ἀνήκει εἰς τὰ πεπολιτισμένα τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης ἔθνη, καὶ ἡ πατρίς ἡμῶν μετὰ πολλῶν αἰῶνων ἀγῶνας, ἐπιτυχούσα τὴν προσήκουσαν αὐτῇ μετὰ τῶν ἐθνῶν τούτων θέσιν, ἀναγκαίως ἔπρεπε ν' ἀποδεχθῇ καὶ τὴν νομοθεσίαν αὐτῶν. Πρὸς ἐντελὴ ὅμως ταύτης κατανόησιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν ἀπαιτεῖται ὅπως ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν πηγῶν ἐξ ὧν αὕτη βαθμικῶς παρήχθη.

Τέλος ἡ τε φιλοσοφικὴ καὶ ἡ ἱστορικὴ μέθοδος εἰσὶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαι πρὸς κατάληψιν τῆς ἰσχυούσης νομοθεσίας, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ὁποίας καταγίνεται ἰδίως ἡ ἐξηγητικὴ μέθοδος.

Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν τριῶν τούτων μεθόδων προκύπτει ἡ ἀληθὴς ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τοῦ δικαίου κλάδου, καὶ πρὸς ταύτην πρέπει διηνεκῶς νὰ τείνωμεν ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ ζωογόνου τῆς ἐπιστήμης πνεύματος. Ἡ δύναμις τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀκαταμάχητος, αἱ ἰδέαι τὰς ὁποίας αὕτη παράγει εἰσὶ μὲν κατ' ἀρχὰς ἀσθενεῖς, καὶ ἐντὸς στενοῦ περιορίζονται κύκλου, βαθμικῶς ὅμως ὁ κύκλος οὗτος ἐκτείνεται, καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς ἐπιστήμης ἐμφανίζεται ἐξωτερικῶς ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, αἱ δοξασαί ἃς αὕτη ὑποστηρίζει μεταβάλλονται εἰς ἀτομικὰς ἐκάστου πεποιθήσεις, καὶ οἱ προσήλυτοι αὐτῆς εἰς ἀδιάρρηκτον φάλαγγα συνασπιζόμενοι, βαίνουν θάρραλως εἰς τὰ πρόσω, τὴν δὲ θριαμβικὴν αὐτῶν πορείαν, οὐδόλως δύνανται ν' ἀναχαιτίσωσι παρελθουσῶν ἐποχῶν ἀπρηχαιωμένοι προλήψεις. Ἡ ἐπιβόητος αὕτη τῆς ἐπιστήμης πρὸ πάντων καταφαίνεται ἐν τῷ Ποιν. δικαίῳ· δι' αὐτῆς κατηργήθησαν τὰ ἀπάνθρωπα τοῦ Μεσαιῶνος βασανιστήρια, δι' αὐτῆς αἱ ἀτιμωτικά ποινὰ ἐπαυσαν μεταβιβαζόμεναι κληρονομικῶς ἀπὸ τοῦ ἐνόχου πατρὸς εἰς τ' ἀθῶα τέκνα, κηλιδούσαι ἀδίκως τὴν τιμὴν ὀλοκλήρων γενεῶν, δι' αὐτῆς ἐξηφανίσθη παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἐπικρατειῶν τὸ δυσεχθὲς λείψανον τῆς βαρβαρότητας, ὁ πολιτικὸς θάνατος, δι' αὐτῆς τέλος ἐκλονήθησαν αἱ βάσεις τῶν ὑπὲρ τῆς θανατικῆς ποινῆς θεωριῶν.

Τὸν ὑψηλὸν τοῦτον τῆς ἐπιστήμης προορισμὸν

συνειδότες, ὡς συμπληρώσωμεν τὸν εὐκλεῆ ἀγῶνα, ὃν ἐνδόξως ἤρξαντο οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ὡς ἀναδείξωμεν τὴν ἡμετέραν πατρίδα ἀξίαν τοῦ συμμερίζεσθαι τῆς δόξης οὐ μόνον τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν φώτων, δι' ἣν τοσοῦτον τὰ ἔθνη τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης καυχῶνται.

Αἰγυπτία Σφίγξ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ ΣΦΙΓΓΟΣ.

—οοο—

Ἐκ Σακκάρας, τῇ 14 Ἰανουαρίου, 1860.

Φίλτατε φίλε !

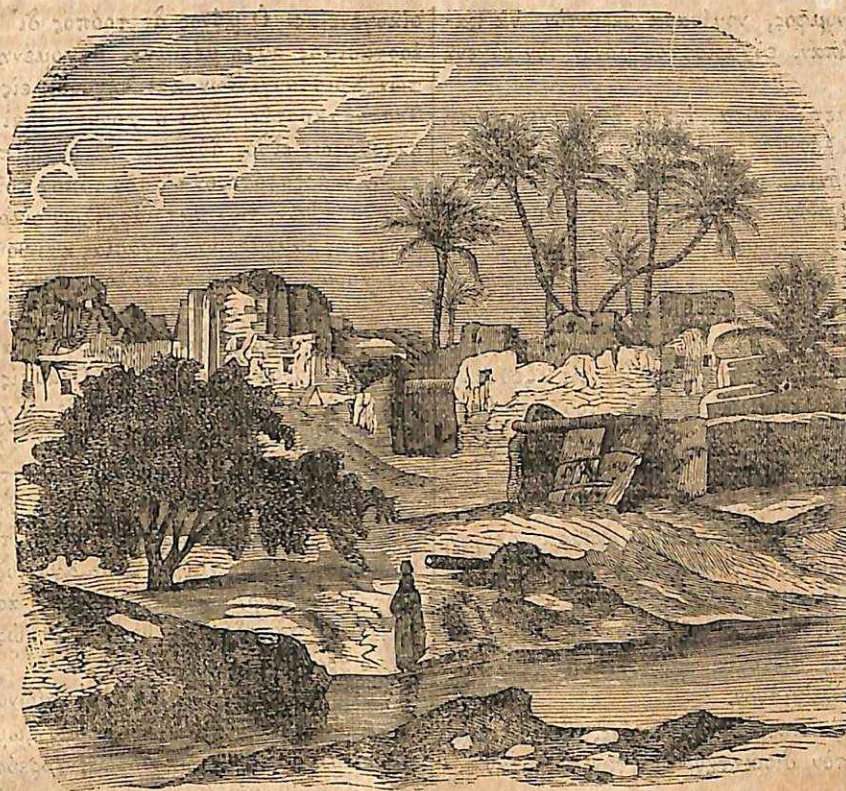
Μικρὰν μὲν ἐσιγήσαμεν σιγὴν πρὸς ἀλλήλους, ὡς ἔγραψέ ποτε Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης πρὸς τινὰ τῶν οικειῶν του· ἀλλὰ, φίλε μου, ἀπὸ δύο ἐτῶν περιφέρομαι, ὡς δὲν ἀγνοεῖς, εἰς Ἰταλίαν, Ἀγγλίαν, Τουρκίαν καὶ Αἴγυπτον ὡς ἄλλος περιπλανώμενος· Ἰουδαίος, καὶ, τὸ χειρότερον, περιφέρομαι χωρὶς κἂν νὰ λαμβάνω καιρὸν νὰ σ' ἐπιστέλλω ἐνίοτε περίεργά τινα διὰ τὴν Παιδῶραν.

Ἀλλὰ σήμερον κατορθῶναι τέλος πάντων νὰ σὲ εἰδοποιήσω ὅτι ζῶ εὐρισκόμενος εἰς Σακκάραν, μεταξὺ φοινίκων κολοσσικῶν καὶ ρυάκων διαυγεστάτου ὕδατος, ἀναπολῶ μὲ πόθον τὸ ἐν Κηρσίᾳ σπήλαιον τῶν νυμφῶν, ὑπὸ τὰς πλατάνους τοῦ ὀπίου τοσόνκι

ἐξαπλωθέντες ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, καὶ νανουρίζομενοι ἀπὸ τὸν μικρὸν καταβράκτιν, ὠνειροπολοῦμεν ἐν βαθυτάτῃ σιωπῇ, καὶ ὠνειροπολοῦμεν ἰσως τὸ αὐτὸ ὄνειρον... τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος. Πολλὰ ἔτη παρήλθον ἔκτοτε, φίλε μου, καὶ ὅμως τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος μένει πάντοτε ἔμβρυον εἰς τὴν κεφαλὴν σου καὶ ἐμοῦ καὶ τῶν ὁμοίων ἡμῶν· μὴ μετεβλήθη εἰς ἐξάμβλωμα ;

Πλὴν τῶν φοινίκων καὶ τῶν ὑδάτων ἔχω πλησίον μου καὶ τὴν περιώνυμον Σφίγγα τοῦ Θουθμῶσιος. Ἐν τῷ σώματι τῆς εἶναι αἰνίγμα, τοιοῦτος ὅμως καὶ τοσοῦτος· ὁ ὅλος αὐτῆς, ὥστε οὔτε αἱ γείτονες πυραμίδες, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος ἐκμηδενίζει ὅλα τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος, δὲν παραβλάπτουσι τὴν ἐξ αὐτῆς ἐντύπωσιν.

Φηνίσθητι ὅτι ἡ Σφίγξ αὐτὴ εἶναι μονόλιθος, κεκολλημένη ἐντὸς τοῦ Λυδικοῦ ὄρους, καὶ παρίσταται ὡς ζῶον ἐπὶ τῶν τεσσάρων ποδῶν καθήμενον, ἀλλὰ κεφαλὴν ἔχον γυναικὸς. Καὶ τὸ μὲν ὕψος αὐτῆς εἶναι ποδῶν τεσσαράκοντα, ἴσον πρὸς τὰ δύο τρίτα τοῦ Περθενῶνος, τὸ δὲ μήκος ἑκατὸν δεκαεπτὰ, ἡ περιφέρεια τῆς κεφαλῆς ὀγδοήκοντα ἐνός, καὶ ἡ ἀπὸ

Σακκάρα.

τῆς κοιλίας μέχρι τῆς κορυφῆς ἀπόστασις πεντήκοντα καὶ ἐνός ποδῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς ὑπάρχει ὄργανον ποδῶν τινῶν, εἰς ὃ προσηρμύζοντο καὶ βασιλικαὶ καὶ ἱεραὶ κεφαλοδέσμαι, δι' ὧν προσδιωρίζετο τοῦ κολλοσσοῦ τούτου ὁ συμβολικὸς χαρακτήρ.

Τί δὲ ἦτο κυρίως ἡ μνημονιμένη αὕτη κάτοιχος τῆς ἐρίμου ; Μὴ ἦτο ἡ αἰωνία φρουρὸς τῶν αἰώνων πυραμίδων ; Περὶ τούτου ὑπῆρχον ἀμφιβολίαι μέχρι τῆς εἰς Αἴγυπτον γαλλικῆς ἐκστρατείας, ἥτις μετὰ τῶν πολεμικῶν κατακτήσεων ἔπραξε καὶ ἐπιστημονικὰς, ἀξίας πολλοῦ λόγου. Τότε ἀνεκαλύφθη ὅτι ἡ Σφίγξ εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, τὸ τεράστιον καὶ καθ' ἑαυτὸ μοναδικὸν τῶν πυραμίδων πρότυπον· διότι, μεταξὺ τῶν δύο ἐμπροσθίων ποδῶν τῆς ἀνεκαλύφθη διὰ τῆς ἀνασκαφῆς πύλη, φερουσα εἰς τὰ ἐντόσθια αὐτῆς, καὶ ἐκεῖθεν διὰ μακρῶν σιγίγγων καὶ ἀπεράντων ἐντέρων τοῦ τέρατος εἰς τὰ ἐνδόν τῆς μεγάλης πυραμίδος, καὶ πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ τόφους ἄλλοθεν ἀπορρίπτουσι. Πλὴν τούτου ἡ Σφίγξ κοινώνει, ὡς μετὰ ταῦτα ἀνεκαλύφθη, καὶ μὲ ἐξοδὸν τινα ἐπὶ τινος τῶν πλευρῶν τῆς πυραμίδος· ἡ ἐξοδος ὅμως αὕτη κλείεται ὑπὸ μεγάλου λίθου μετὰ τοσαύτης ἐπιτηδεύσεως, ὥστε καὶ ὁ μᾶλλον γεγυμνασμένος ὀφθαλμὸς δύσκολα δύναται νὰ διακρίνῃ αὐτόν. Τὴν διὰ τῆς Σφίγγος ταύτης διόδον πρὸς τὰς πυραμίδας ἐγίνωσκον καὶ οἱ Ἀραβες ἱστορικοί.

Ἡ χρῆσις αὐτῆς τῆς Σφίγγος ἀποδεικνύει τὴν σύγχρονον αὐτῆς ἐποχὴν μετὰ τῶν πυραμίδων· αὗται δὲ εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων μνημείων τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀνηγέρθησαν

ὅτε εἰς Αἴγυπτον ἐστεροῦντο καὶ αὐτῆς τῆς ἱερογλυφικῆς γραφῆς, κατὰ μὲν τὸν Ἡρόδοτον ἐπὶ βασιλείᾳ Ἀρξάντος μετὰ Σέσωστριν καὶ πρὸ τοῦ Αἰθίοπος Σαβάκκωνος· ἐπὶ τῆς Σφίγγος ὅμως εὐρέθη ἐπιγραφὴ Θουθμῶσιος τοῦ ΙΑ', ἀκμαῖαντος διακόσια ἔτη πρὸ Σέσωστριδος τοῦ μεγάλου, ἥτοι πρὸ τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Ἀλλὰ μὴ λησμονήσῃς ὅτι πολλοὶ Σέσωστριδες ὑπῆρξαν βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὅτι, ὡς φαίνεται, τὸ ὄνομα τοῦτο ἦν μᾶλλον ἐπίθετον. Αἱ δὲ πυραμίδες ἀνηγέρθησαν, ὡς εἰκάσεται, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Δ' δυναστείας, ἥτοι περὶ τῆς 8,000 ἐτη π. Χ. καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐλατομήθη καὶ ἡ Σφίγξ.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ μνήμης μᾶλλον περὶ τῆς Σφίγγος, τῆς κεφαλῆς τῆς ὁποίας σὲ στέλλω μικρογραφημὰ περὶ δὲ τῆς Σακκάρας, τῆς ὁποίας ἐγλείψω ἐπίσης τὴν εἰκόνα, μάθε τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον· ἡ θυγάτηρ προξένου τινὸς ἐν Καίρῳ, ἔλεγε μίαν τῶν ἡμερῶν πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Σακκάρας, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Τξέδδᾳ τρομερὰν σφαγὴν ἐθεώρει τοὺς Τούρκους ὡς ἀπανθρώπους. Ἐκεῖνος δὲ, ἐπιθυμῶν νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἰδέαν τῆς νέας, προσέφερεν αὐτῇ, τὴν παρχμονὴν τοῦ γάμου τῆς, ἐκείστιον δέρμα τίγριδος, τὴν ὁποίαν, εἶπεν, ὅτι ἐφρόνουν ἰδίᾳ χεὶρὶ ἦτο δὲ τὸ δέρμα τόσον ἐκτεταμένον ὥστε ἐσκέπασε τὸ ἔδαφος τοῦ δωματίου ἐνθ' ἐλούετο ἡ μελλοννυμφος.

— Τὸ δέρμα τοῦτο, εἶπεν ὁ διοικητής, ἔχει τοῦτο τὸ προτέρημα, ὅτι ἄλλην τρύπαν ἀπὸ τὴν τοῦ αὐτίου δὲν ἔχει· διότι ἐφρόντισα νὰ σηματοδύσω ἐκεῖ διὰ νὰ μὴ τὸ χαλάτω.

Ἄλλ' ἢ μελλόνυμφος, νομίσασα περιττὸν νὰ παρρησιάζη τὴν τρύπαν, εὐχαρίστησε μόνον τὸν εὐγενῆ ὄφρην.

Τρεῖς μῆνας μετὰ ταῦτα, ἡ νέα ἥτις εἶχε παύσει τοῦ νὰ εἶναι μελλόνυμφος, ἐδείκνυε μίαν ἐσπέραν πρὸς τοὺς συνελθόντας, μεθ' ὧν ἦτο καὶ ὁ διοικητής, τὸ δέριμα τῆς τίγριδος, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν περιττῶν ἢ ὁμιλίαν εἰς τὴν σκληρότητα τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ διοικητής, πλήρης ζήλου ἐθνικοῦ, ἠγωνίζετο νὰ δικαιολογήσῃ τοὺς ὁμοεθνεῖς του. — Τὸ κατ' ἐμέ, εἶπεν, ἐάν ποτε ἀπαντήσω τὴν Κ. Ἐβελλάρ, (τῆς ὁποίας τὸν πατέρα ἐφόνευσαν οἱ ἄραβες εἰς Τζέδδα), θὰ ζητήσω συγχώρησιν ἐν ὀνόματι τοῦ προσφύτου, καὶ θὰ φονεύσω, ὡς ἐφόνευσαν καὶ διὰ σῆς, μίαν ὠραίαν τίγριν σημαδεύον αὐτὴν εἰς τὸ αὐτίον.

Ταῦτα ἀκούσας ἐπεθύμησα νὰ ἴδω τὸ δέριμα.

— Πιθανόν, εἶπεν ὁ διοικητής ἐρυθρῶς ὀλίγον, νὰ εὐρίσκηται ἀκόμη εἰς τὸ αὐτίον ἡ σφαῖρα.

Ἡ πρόφην μελλόνυμφος παρατηρήσασα τότε ἐξήγαγεν ὄχι σφαῖραν, ἀλλ' ὠραιότατον ἀδάμαντα ἰσομεγέθη σφαίρας, ἀξίζοντα τριακονταεπέντε χιλιάδας δραχμῶν τοῦλάχιστον.

Φαντάσθητι τὴν ἀπορίαν τῆς κυρίας, ἥτις ἐσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν διοικητὴν διὰ τὴν τοιαύτην εὐγένειαν αὐτοῦ.

— Ὁ ἀμφιβάλλετε ἀκόμη, ἠρώτησεν οὗτος με πολλὴν χάριν, διὰ τὴν καρδίαν τῶν Μουσουλμάνων;

Ἡ κυρία ἐθλίψε περιπαθῶς τὴν χεῖρά του, καὶ ἐπὶ συγχωρήσασα τὴν σφαῖρην τῆς Τζέδδας.

— Ὁ! ὅποια καὶ ὅποση ἡ δύναμις τοῦ πλοῦτου! Ἐρρωσο.

Α. Μ.

Ο ΕΝ ΜΑΝΤΣΕΣΤΕΡ ΧΟΡΟΣ

Τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας.

— 000 —

Περисπούδαστε φίλε!

Εἰς τὴν χώραν ταύτην τῆς ὀμίχλης, τῶν συχνῶν ὑετῶν, τοῦ μακροῦ χειμῶνος καὶ, κατὰ τὰς Ἀναμνήσεις τοῦ Ἀποδημητοῦ, τῆς παντοεινῆς νυκτός, ἔχομεν τὰς ἀποκρέω μας καὶ ἡμεῖς τὰ τέκνα τῶν ἑλληνικῶν οὐρανῶν. ἔχομεν, λέγω, καὶ ἡμεῖς τὰς διαχύσεις τῆς ἀποκρέω, ἀλλ' ἐορτάζομεν αὐτὰς οὐχὶ ἐν μέσαις ὁδοῖς, ἢ ὑπὸ κυανοῦν οὐρανόν, ἢ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, οὐχὶ θορυβῶδεις καὶ ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἀλλὰ, συμμορφούμενοι ἐξ ἀνάγκης μετὰ τὰς αὐστηράς ιδιότητάς τοῦ κλίματος, καὶ μετὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς προτεσταντικῆς σοβαρότητος, τελοῦμεν αὐτὰς κατ' ἰδίαν, ὑπόστεγοι, κατὰ τὰς ὥρας τῆς μακρᾶς νυκτός, ἐπὶ ἐδάφους ἐστρωμένου μετὰ τάπητας, ἀπέναντι τῆς φλογόβολου ἐστίας, ἐν μέσῳ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἀερίου καὶ τῆς ἡσύχου ἀρμονίας τοῦ κλειδοκυμβάλου, τοῦ στερεοτύπου τούτου ἐπίπλου πάσης σχεδὸν Ἀγγλικῆς

οἰκογενείας. Ὁ μόνος δὲ τρόπος δι' οὗ ἐκτελεῖται ἡ ἐορτάσιμος αὕτη μέριμνα, ἀρχομένη συνήθως ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων καὶ λήγουσα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Τεσσαρακοστῆς, εἶναι ὁ χορὸς. Καὶ τί ἄλλο διασκεδάσεις; εἶδος δύναται νὰ εὕρῃ τις καταλλήλοτερον ἢ ἀρεστότερον εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῶν ὁμοιωμάτων ἢ θῶν, τῶν πατριαρχικῶν οἰκογενειακῶν ἐθίμων, τῆς καθημερινῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἐμπορίου πλὴν τοῦ χοροῦ; Εἰς οὐδένα ἄλλον τόπον πεπολιτισμένον δὲν ὑπάρχει πιθανῶς βαθύτερα ἢ πρὸς τὸν χορὸν κλίσεις, καὶ οὐδαμῶς ἴσως δὲν αἰσθάνεται τις τὴν ἀνάγκην τοῦ χοροῦ ὅσον ἐνταῦθα. Οὐαὶ εἰς τὸν κατοικοῦντα μὲν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀγνοοῦντα δε τὸ χορεύειν! Κινδυνεύει νὰ ὀνομασθῇ ἡμιδάρδαρος, νὰ ζῇ μονοτόνως, νὰ κυριεύεται ἀπὸ ἀνίαν, καὶ τὸ χειρίστον, νὰ μείνῃ ἀγαμος ἐάν ἦναι νέος. Καθ' ὅτι εἶναι ἤδη γνωστὸν ὅτι ἐνταῦθα ἡ ὁμαλωτέρα ὁδὸς πρὸς τὸν βωμὸν τοῦ Ἰμεναίου εἶναι ὁ χορὸς, ὁ δὲ ἀγαμος βίος παρὰ τῇ βρετανικῇ λαῶ, τῷ κατ' ἐξοχὴν ἀσπαζομένῳ τὰς Γραφικὰς παραδόσεις, θεωρεῖται ὡς ὁ γδοὺν πληγὴ τοῦ Φαραώ.

Συνεπῆς λοιπὸν εἰς τὰ ἀπ' αἰῶνος καθιερωμένα ἔθιμα τοῦ λαοῦ παρὰ τῷ ὁποίῳ ζῶμεν, καὶ διανύσας τὴν ἐποχὴν τῶν χορῶν, χρρεῖσασα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον παρὰ φιλικῆς οἰκογενεῖας ἑλληνικῆς καὶ ἀγγλικῆς, ἡ ἐνταῦθα ἑλληνικὴ νεολαία, πλήρης οὕτω τῆς εὐχαριστήσεως ἣν παρέσχον αὐτῇ καὶ φιλόφρονες ὑποδεξιώσεις καὶ οἰκογενειακαὶ καὶ περιποιήσεις, συνέλαβε τὴν εὐτυχὴν ἰδέαν τοῦ νὰ προσφέρῃ χορὸν πρὸς τὰς φιλικὰς οἰκογενείας, τὰς τε ἑλληνικὰς καὶ τὰς ἀγγλικὰς. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐξέφραζε χαριέντως τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀγάμων πρὸς τοὺς ἐγγάμους καὶ ὁ χορὸς οὗτος, ὅστις ἐγένετο χθὲς τὸ ἑσπέρα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σημερινῶν ἐφημερίδων, ὑπῆρξεν ἐπιτυχὴς κατὰ πάντα.

Χάριν δὲ τῆς περιεργίας τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Παρῶρας, πρὸ πάντων τῶν ἐκ τοῦ ὠραίου φύλου, ἔρχομαι νὰ σᾶς εἰπῶ ἐν συνόψει τὰ κατ' αὐτόν.

Ἐπιτροπὴ συντεθεῖσα ὑπὸ τῶν Κ. Κ. Α. Εὐμορφοπούλου, Π. Γερούση, Α. Ἀλεξανδρῶφ, Γ. Τριανταφυλλίδου, Θ. Τουμπίνη, Ε. Παρώδη καὶ Γ. Χρυσάνθου, συνέλεξε τὰς εἰς τὸν προτεθέντα σκοπὸν συνεισφοράς, χορηγηθείσας ὑπὸ προθύμου πλειονοψηφίας τῶν ἐνταῦθα ὁμογενῶν νέων ἀναθέσασα δὲ ἐν γενικῇ συνεντεύξει τῶν μελῶν τὴν προστασίαν τοῦ χοροῦ εἰς τὰς ἐντίμους Κυρίας Σκαρामαγκᾶ, Γ. Ζηροῦ, Σ. Σκυλίτση, Σ. Φραγκοπούλου, Ι. Ἀσλαν, καὶ Θ. Σοβαζόγλου, ἡσυχολήθη εἰς εὐρεσίαν καταλλήλου αἰθούσης, εἰς ἀποστολὴν προσκλητηρίων, καὶ εἰς τὴν ἱλικὴν διακόσμησιν τοῦ τόπου τῆς ἐορτῆς. Ὡς τοιοῦτον δὲ ἐνοικιάσθη τὸ μέγαρον τῆς δημαρχίας τῆς πόλεως ταύτης.

Τὸν ζῆλον τῆς Ἐπιτροπῆς ἐνεθάρρυνεν ἡ ἀποδοχὴ τῶν προσκλητηρίων παρ' ὅλων τῶν ἐνταῦθα ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, ἐκτὸς ὀλίγων, καὶ παρὰ μείζονος ἀριθμοῦ ἀγγλικῶν. Ἐφ' ὅλην δὲ τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα κατὰ τὴν ἡμετέραν συνοικίαν

δὲν ἐλαλεῖτο οὐδὲν ἄλλο σχεδὸν ἢ τὰ κατὰ τὸν χορὸν τῆς Παρασκευῆς (12/24 Φεβρουαρίου), καὶ τὰ ἐργαστήρια τῶν καλῶν ῥαπτειῶν ἐπολιοῦντο ὑπὸ ἀμαξῶν κυριῶν, αἵτινες συνέρρεον πρὸς παραγγελίαν φορεμάτων τοῦ νεωτάτου συρμού τῶν Παρισίων.

Τέλος ἐβῆκεν ἡ ἑσπέρα, καὶ ἤγγικεν ἡ κρίσιμος ὥρα, καθ' ἣν ὠρεῖται ν' ἀνταμειφθῶσι πόσαι δαπάναι, πόσαι φροντίδες καὶ πόσοι μόχθοι τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τῆς παρουσίας τῶν προσκεκλημένων ἐορταστῶν. Οὐδὲν δὲ εἶχε παραμεληθῇ. Αἱ πρώται ἐντυπώσεις ὑπῆρξαν εὐάρεστοι! ἡ πρώτη χρυσὴ ψῆφος ἐδόθη! Τὸ πᾶν ἡκολοῦθη τὸν ῥοῦν τῆς πρώτης ἐπιδοκιμασίας.

Ὁλόκληρον τὸ Δημαρχεῖον ἐφαίνετο μεταμεμορφωμένον εἰς παλάτιον χοροῦ, καὶ οἱ εἰσερχόμενοι διὰ τοῦ προπυλαίου καὶ τῆς μεσαίας πύλης, ἀπῆλθον πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς εἰσόδου τοῦ στρατιωτικοῦ μουσικοῦ τοῦ 96 τάγματος, ἐτοίμους νὰ παινίσωσι τὴν ἐναρξίν τοῦ χοροῦ. Ἀκολούθως ἀνῆρχοντο τὴν μεγαλοπρεπῆ μαρμαρίνην κλίμακα, κεκοσμημένην ἐκατέρωθεν δι' ἀναριθμητῶν αἰθαλῶν φυτῶν καὶ δένδρων, διὰ τῶν προτομῶν τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους τῆς Μεγάλης Βρετανίας, καὶ διὰ τῶν εἰκόνων τῶν δημάρχων τῆς πόλεως, ὠραίων μνημείων εὐγνωμοσύνης τῶν πολιτῶν. Ἐλαφρὰ φωτοχρυσία ζωογονοῦσα τὴν ἀνοδὸν καὶ χορηγοῦσα εὐάρεστον ἐντύπωσιν παρεσκεύαζε βαθμηδὸν τοὺς μέλλοντας νὰ ἴδωσι τὴν αἶθουσαν.

Ἡ θέα τῆς αἰθούσης ὑπερέβαινε πᾶσαν προσδοκίαν. Ὁ στολισμὸς αὐτῆς δὲν συνίστατο εἰς θαυμάσιαν πολυτέλειαν, μαρτυροῦσαν μόνον τὴν δύναμιν τῶν δαπανηθειῶν λιρῶν, ἀλλ' ἦτο καὶ ἀπλὸς καὶ χαριέστατος, καὶ ἑλληνικός. Ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος, δι' ὃ διακρίνονται οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁμογενεῖς, διήγειρε τὸν δίκαιον ἔπαινον πάντων τῶν θεατῶν, καὶ ἰδίως τῶν Ἀγγλῶν. Τὰ παράθυρα τῆς ἐπὶ τὰς ὁδοὺς πλευρᾶς ἐκαλύπτοντο ὑπὸ μεγάλων κατόπτρων, τὸ ἄνω μέρος τῶν ὁποίων κατεῖχε διαζῶσμα ἑλληνικῆς ἐπικοσμήσεως, καὶ ἐλαφρὰ παραπετάσματα ἐπιπτον ἐκατέρωθεν τὴν δὲ βάσιν ἐκάστου κατόπτρου ἐκόσμει ἐπίμηκες κύνυστρον, πλήρες ἀνθέων καὶ ἄλλων φυτῶν. Πολυκρίθμα δὲ ἀνοφόρα στοργυλὰ κύνυστρα ἐκρεμῶντο ἀπὸ παντὸς ἀεριοφόρου λυχνίας. Τὸ ἄκρον τῆς αἰθούσης ὑπεράνω τοῦ παραπετάσματος ἐν ᾧ ἐκάθηντο οἱ μουσουργοί, ἐκάλυπτε μέγα τρόπαιον σημαίων, τῆς ἑλληνικῆς ἀναμειγμένης μετὰ τῶν σημαίων τῶν τριῶν εὐεργετιδῶν δυνάμεων, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν διακρίνοντο τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῶν ὀνομάτων τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης ἡμῶν, Ο. Α., ὑπὸ βασιλικὸν στέμμα. Τὸ μέτωπον τῆς ὀρχήστρας ἐκκάλυπτετο ὑπὸ πολυπύχων κυκλοεύκων ὑφασμάτων κομψῶς διατεθειμένων, καὶ ἐκατέρωθεν τῶν ἄκρων αὐτῆς ἴσταντο ἀνοδόλοι πορτοκαλέα. Εἰς διάφορα ἄλλα τῆς αἰθούσης μέρη ἐκείντο λεμονεῖα καὶ πορτοκαλέα καὶ πολυκρίθμα ἀνοφόρα κύνυ-

στρα εἰς τὸ δάπεδόν τῆς αἰθούσης ἦτο ἐστρωμένον φοιόχρουν λινὸν ὑφάσμα, τὰ δὲ περὶ τὰ ἄκρα θρανία ἐκαλύπτοντο ὑπὸ ὑφασμάτων ὁμοίων χρωμάτων μετὰ ἀργυροειδῶν ταινιῶν.

Ἄς φαντασθῶσιν ἤδη αἱ ὑμέτεραι ἀναγνώστρια ὁποῖον θέαμα παρέστησεν ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη αἶθουσα, ὅτε περὶ τὴν 9 ὥραν ἐπληρώθη ὑπὸ περιπλοῦ ἐκατὸν ζευγῶν χορευτῶν, ἐκτὸς τῶν περιπλοῦ σταμένων. Ἄς ἐπιθεωρήσωσι πρὸς τοὺς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας τοὺς μὲν κυρίους εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένους, τὰς δὲ κυρίας παρατασσομένας μετὰ τὰς χαριέσσας αὐτῶν μορφάς, μετὰ τὰ ἀνθινὰ αὐτῶν στέμματα, μετὰ τὸν πλοῦσιον καὶ εἰσέτι ἀνέπαρον αὐτῶν στολισμὸν, τὰς Ἀγγλίδας μετὰ τὰ ὑψηλὰ των καὶ πῶς στερούμενα εὐκαμψίας ἀναστήματα, μετὰ τοὺς βαθυπύχους καὶ καταλεύκους διαφανεῖς ἐπενδύτας, μετὰ τὴν νεαρὰν πολλῶν αὐτῶν μορφήν καὶ μετὰ τὸ ἀγέρωχον βρετανικὸν ἦθος, τὰς ἡμετέρας ὁμοεθνεῖς μετὰ τὴν ἑλληνικὴν φυσιογνωμίαν, πλήρη ζωηρότητος, μετὰ τὰ ἐκ Παρισίων μόλις τὴν πρώϊαν ἐλθόντα φορέματα, μετὰ ἀδάμαντας περὶ τὰς χεῖρας, (μὴ λησμονήσετε, παρακαλῶ, καὶ τὰς παντοδυνάμους κρινολίνας, αἵτινες ἐάν ἐγνωρίζοντο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἥθελον χρησιμεύσει εἰς τὸν Ὀβίδιον ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσιν) ἄς φαντασθῶσιν ἐπομένως ὅτι, μετὰ τὸν παιανισμὸν τῆς κάτω τοῦ μεγάρου σταθμεύουσας στρατιωτικῆς μουσικῆς, ἤρξατο ἡ πολυφωνὸς ἀρμονία τῆς ὀρχήστρας, ἐτέθησαν εἰς κίνησιν ὅλα τὰ ζεύγη καὶ ὁ χορὸς ἤρχισε.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ χοροῦ ἔληξε περὶ μέσας νύκτας. Ἡ αἶθουσα, καὶ τὸ κοπιᾶσαν πλήθος μετέβη εἰς τὴν παρακειμένην εὐρύχωρον αἶθουσαν, ὅπου ἦτο ἡ τράπεζα τοῦ δείπνου εὐτρεπισμένη μετὰ δαψίλειαν, καὶ ποικιλίαν ἐδεσμάτων καὶ οἶνων, ὅλων τούτων προητοιμασμένων κατὰ τοὺς κανόνας τῆς γαστρονομίας. Οἱ Ἀγγλοὶ, ἀκριβεῖς παρατηρηταὶ τῶν ἐθίμων, εὖρον ἀρεστά εἰς τὸν οὐρανίσκον καὶ τινα γλυκίσματα τῆς ἡμετέρας μαγειρικῆς τέχνης· εὐκόλως συμπεραίνεται ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ δείπνου ἐξετελέσθη μετὰ ὀρέξεως ἐφαμίλλου τῆς τῶν Ἀναγνῶν τοῦ Ὁμήρου.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο.

Ἐγένοντο δὲ καὶ τινες προπτήσεις παρὰ τινῶν Ἀγγλῶν συνδαιτυμόνων, καὶ ἰδίως παρὰ τοῦ Δημάρχου, ὅστις ἐξέφρασεν ἀγαθὰ ὑπὲρ τῶν ἑλλήνων φρονήματα, καὶ παρὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Δημαρχίας. Οὗτος, μετὰ τῆς συνήθους εἰς τὰ ἀγγλικά δειπνα στωμυλίας μεταξὺ λόγων ἐξέφρασε χαριέντως τὴν λύπην του ὅτι, τοιοῦτος χορὸς εἶναι δύσκολον νὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, (ὡς σχολὸν νὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, διότι εἶναι ἀπαρά τινῶν νέων ἑλλήνων ἐρρέθη), διότι εἶναι ἀδύνατον, εἶπε, τῶν παρουσῶν νεανίδων αἱ χάριτες νὰ μὴ ἐπενεργήσωσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀγάμων, ὥστε πολλοὶ τούτων νὰ μὴ αὐτομολήσωσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐγγάμων, καὶ οὕτω νὰ ἀραιοθῇ ἡ φάλαγγς αὐτῶν, καὶ ν' ἀποβῇ ματαία ἡ ὑπόσχεσις.

— Περιττή ἡ συζήτης τῶν λέξεων, ἐνθ' ἡ ὑπόθεσις εἶναι σπουδαιότερη κατ' οὐσίαν. Ὁ ὁρθὸς λόγος καὶ ἡ τιμὴ ὑπαγορεύουν, κύριε, νὰ πούσατε ἐχόντες ἐλπίδας αξιοκατακρίτους, ἀδίκους, μωρὰς, γελοίας καὶ ὅλας τὰς ὕβρεις καὶ πάντα ἀτελεσφόρους. Ὁ Κ. Ἀλλορου εἶναι ἀποφασισμένος νὰ κόψῃ ἀπὸ σήμερον τὸ νῆμα.

— Βέβαια! βέβαια! εἶμαι ἀποφασισμένος, ἀνέκραξεν ὁ Ἀλλορου, καὶ κατεσπάρασσε διὰ τοῦ βλέμματός τὸν νέον, ἐνθ' ὁ δικηγόρος ἐθαύμαζε τὴν εὐστάθειαν καὶ τὴν πραότητα του.

— Τί ἐπιθυμεῖτε λοιπόν; ἠρώτησεν ὁ νέος.

— Νὰ ἀποβάλτε ἀμέσως καὶ ἀτολῶτως πᾶσαν ἐλπίδα νὰ ἀποδώσατε εἰς τὴν Κ. Ἀλλορου τὰ γραμμάτια της νὰ ὑποσχεθῆτε ὅτι θὰ παύσατε πᾶσαν σχέσιν καὶ ἀνταπόκρισιν μετ' αὐτήν. Καὶ σὰς προσφέρωμεν θέσιν ἐκτός τῆς Ἀγγλίας ἀξιόλογον καὶ στερεάν, συγχρόνως δὲ καὶ δεκαπέντε χιλιάδας δραχμῶν εἰσόδημα ἐκ τῶν χρησῶν τοῦ δημοσίου.

— Συμφωνῶ, εἶπεν ὁ Ἀλλορου ἱκετευτικῶς ἀτενίσας τὸν νέον, καὶ ὑπόσχομαι ὅλ' αὐτά.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἑλλιοτ δὲν ἐκινεῖτο οὔτε ἤνοιγε τὰ χεῖλη, ὁ δικηγόρος μετ' ἐπιτηδεύματα ἐπερίγραψε τὴν δύσκολον θέσιν εἰς ἣν θὰ εὕρισκετο ἡ νέα ἐάν ποτε τὸν ὑπανδρεύετο· κατέδειξε τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν πόρων της, οἷτινες μόλις ἀνέβαινον εἰς δεκαεπτὰ χιλιάδας δραχμῶν, τὴν τρομερὰν πτωχείαν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔξωι, καὶ τέλος πάντων τὸν ὀλεθρον καὶ τῶν δύο.

Ὁ δὲ Ἑλλιοτ, μετὰ βαθεῖαν ἀναπνοήν, ἐξ ἐκείνων αἰτίνες ἀνακουφίζοντι τὰς ζωτικὰς δυνάμεις, καὶ διδούσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον δυνάμιν ἐνεργείας, ἀπεκρίθη μετ' ἤθος τεθλιμμένον μὲν ἀλλὰ εὐσταθές. Ὁ Ἀλλορου ἤνοιξε τὸ στόμα καὶ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ὡς διὰ ν' ἀκούσῃ καὶ τὴν τελευταίαν συλλαβήν.

— Ὅλγ' ἔχω ν' ἀντιτάξω, εἶπεν ὁ νέος, εἰς τὰς κατηγορίας σας. Ὅπωςδήποτε καὶ ἀνζητήσατε νὰ ἐξηγήσατε τὸν χαρακτήρα μου καὶ ν' ἀμυρῶσατε τὴν διαγωγὴν μου, ἡ ὁποιαδήποτε βλάβη καὶ ἀν μὲ προξενούν τὰ συμβάντα, ποτὲ σκοπὸν ἀτιμὸν δὲν συνέλαβα. Εἶμαι ὑπάλληλός σας, μάλιστα, μισθωτός σας, μάλιστα, ὁ πατὴρ μου ὑπῆρξεν ἀτυχής, μάλιστα, ὅλ' αὐτὰ εἶναι ἀληθέστατα.

Ἐνταῦθα ἐσιώπησεν ὁ νέος· σταλαγμοὶ ἰδρώτος ἔρρεον ἀπὸ τὸ μέτωπον τοῦ Ἀλλορου, καὶ δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ Ἑλλιοτ ἀναλαβὼν δὲ θάρρος ἐζήκαλούθησεν.

— Ἀδιόφορον... εἶμαι ἄξιος τῶν πικρῶν ἐπιτιμῶν σας· πολλὴν καὶ ἐπολέμησα τὸ πάθος τὸ ὑποπτόν με ἔτακεν· ἡ Κ. Ἀλλορου ἐγνώριζε τὴν ἐνδοξάν μου, ἤξευρε ποῖος ἦμην, καὶ μετὰ παρατήρησε με προσοχήν. Ἐλαβε συμπάθειαν πρὸς ἐμὲ, ἀπερίσκεπτος βέβαια, ἀλλὰ μετ' ἡρώϊκην καρδίαν. Ἐσυμμερίσθη τὰ αἰσθήματά της, ἐπράξε κάλιστα, δὲν τὸ ἀρνόυμαι. Κατηγορήσατέ με, μεμφομένη με ὑποτάσσομαι. Ἐάν με ἀποσύρῃ τὴν ἀγάπην της, ὑποτάσσομαι καὶ κατὰ τοῦτο. Ἐάν ὅμως με κρίνῃ ἄξιον αὐτῆς (εἶπε καὶ ἰκτινοβόλησαν οἱ ὀφθαλμοὶ του) δὲν εἶμαι τόσο ἐξη-

χρησιμμένος, κύριε, οὔτε τόσο ποταπὸς ὥστε νὰ θυσιάσω τὴν ἀγάπην αὐτὴν εἰς ἄλλα συμφέροντα· οὔτε θὰ ἀθετήσω τὸν λόγον μου.

— Ἀκούεις, ἀκούεις! ἀνέκραξεν ὁ πατὴρ.

Καὶ παροξυσμὸς μανίας παρεκκολούθησε τὸν λόγον του· φοβεραὶ ὕβρεις ἰκούοντο ἐπὶ δέκα λεπτὰ κατὰ τοῦ νέου. Πνευστιῶν, μόλις δυνάμενος νὰ προφέρῃ λόγον, μὴ ἀναπνέων σχεδόν, ἐπισωρεύων ὕβρεις, κατάρξας, ἀναθέματα,

— Ἄ! ἔκραξεν, ἄτιμος... κακοῦργε... νὰ θέλῃς τὴν κόρην μου... γυναῖκα... νὰ τὴν σκοτώσῃς... νὰ τὴν κλέψῃς... δοκίμασε καὶ ὅθ' ἰδῶμεν... Μὴν με ἀκούετε καὶ οἱ δύο... καὶ νὰ... ὁ δικηγόρος... θὰ κάμῃ τὴν διαθήκην μου... Ἄν πάρῃς τὴν κόρην μου θ' ἀποθάνετε εἰς τὸ νοσοκομεῖον καὶ εἰς τοὺς δρόμους, καὶ αὐτὴ, καὶ τὰ παιδιά σας· οὔτε ὁβολὸν δὲν θὰ σὰς δώσω... Ὅθ' ἰδῆς, κακοῦργε!

Καὶ γελῶν ὡς σατανᾶς, καὶ κροταλῶν τὰ δάκτυλά του, τὰ ὁποῖα ἐσύριζαν ὡς μάστιξ ἀμαξήλατου, — Πάρε τὴν, ἔλεγεν, ἂν θέλῃς πάρετὴν.

Ὁ δὲ ταλαίπωρος Ἑλλιοτ ἐξῆλθε καταβεβλημένος ἀγῶνι καὶ αὐτὸς πῶς διευθύνετο· παρ' ὀλίγον μάλιστα νὰ τὸν βίβῃ τὸ ὄχημα τοῦ λόρδου Σάμπελτ-ἄλ-λά δὲν τὸν ἀπέπεμψαν, ὡς ὑπέθετον. Ὁμως δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ ταῦτα, τετρακόσιαι τεσσαράκοντα δραχμαὶ ἔλειψαν ἀπὸ τὸ ταμεῖον τοῦ καταστήματος. Ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι ἐταράχθησαν καὶ ἐκλείσθησαν δόλαι αἱ θύραι· καὶ καλεσθέντος τοῦ ἀστυνόμου ἐγένετο ἔρευνα εἰς τὰ γραφεῖα τῶν ὑπαλλήλων· εὕρεθησαν δὲ εἰς τὸ τοῦ Ἑλλιοτ. Διὰ κατηγορηθεὶς ἐπὶ κλοπῇ ἀνεκρίθη καὶ ἐρρίθη εἰς τὴν φυλακὴν.

Θέλωμεν λοιπὸν τὸν εὐρεῖ μετ' ὀλίγον εἰς Newgate μετὰ τῶν καθαυμένων τῆς κοινωνίας, ἐν μέσῳ ἐγκληματιῶν καὶ κακούργων καὶ ἄλλων γεγηρακότων ἐν κραιπάλαις καὶ ἀσελγείαις.

Β'.

Μίαν τῶν ἡμερῶν, ἐνθ' μετὰ τὴν λιτὴν γεῦμά του, ἐπανήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου του, ἐσκέπτετο ἀπορῶν πῶς δὲν τὸν ἀπέπεμψαν, ἔως τότε ἀνεπόλει δὲ περιλῦπος καὶ τὴν κτηνωδίαν τοῦ Ἀλλορου κατὰ τῆς θυγατρὸς του καὶ τὰς ὀχληρὰς ἐπιτιμὰς τοῦ Σάμπελτ. Ἡ νεανικὴ του κεφαλὴ καὶ ἡ ἐρώσια καρδία του περιεφέροντο εἰς λαβύρινθον θλιβερῶν ὑποθέσεων. Ἐλθὼν ἐκάθησε πρὸ τοῦ γραφείου του, καὶ ὅτε ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἀποθέσῃ τὸν πῖλόν του, εἶδεν ὅτι ὅλοι του οἱ συνάδελφοι προσήλοναν ἐπ' αὐτοῦ περιεργα καὶ ἀπορὰ βλέμματα. Μὴ ἐννοῶν δὲ τί διέτρεχεν, ἀπέσπυνε τὸν λόγον πρὸς τὸν γείτονά του· ἀλλ' αὐτὸς ἔστρεψε τὴν ῥάχιν.

— Κύριε Ἑλλιοτ, ἔκραξε τις ὑπὲρ τῆς, ὁ Κ. Ἀλλορου σὰς ζητεῖ.

Καὶ ἐγερθεὶς ἀμέσως μετέβη εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ἐμπόρου· μόλις δὲ εἰσῆλθε καὶ κλείσας τὴν θύραν ὁ Κ. Ἀλλορου ἔκραξε·

— Κύριοι, κύριοι! συλλάβετέ τον.

Καὶ ἀμέσως δύο ἄνθρωποι μαῦρα φοροῦντες τὸν

συνέλαβον καὶ ἐσκάλισαν τὰ θυλάκιά του. Παῖσαν δὲ εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον καὶ εἰς δικηγόρος, ὁ πρῶτος γραμματεὺς, οἱ σύντροφοι τοῦ καταστήματος, καὶ τινες δικαστικοὶ κλητῆρες. Ὁ Ἑλλιοτ ὠπιοδορῶν καὶ τὸ πρόσωπόν του ἔγεινε κάτωχρον· τὰ κατάλευκα χεῖλη του ἐδείκνυν ὅτι θὰ ἐλειποῦνται παρ' ὀλίγον ἐπιπτεν ὅτε τῶν συντρόφων λυπηθεὶς αὐτὸν εἶπε·

— Δόσατέ τον ὀλίγον νερόν.

Εἰς τῶν κλητῆρων ἐπρόσφερεν αὐτῷ ποτήριον· ἀλλ' ἀπωθήσας αὐτὸν ἠρώτησε μετ' ὤντην ἐντονον·

— Τί σημαίνουν ὅλ' αὐτά; διὰ τί προσβάλλετε τὴν ἐλευθερίαν μου; διὰ τί κατηγοροῦμαι;

— Διὰ κλοπῆν.

— Διὰ κλοπῆν!

Ἀδύνατον νὰ περιγράψωμεν τὴν φρίκην, τὴν βαθυτάτην ἐκπληξιν τοῦ Ἑλλιοτ· ἐγένετο ὡς ἔξω φρονῶν, καὶ οὐδὲ λέξιν νὰ φελλίσῃ ἐδύνατο. Ὅτε τὸν μετέφεραν εἰς τὴν ἀστυνομίαν ἐκάθησεν ὡς κεραυνόπληκτος ἐπὶ μίαν ὥραν. Ἐν τοσούτῳ ἔφθασε καὶ ὁ κύριός του μετὰ τοῦ δικηγόρου καὶ δύο ἄλλων γραφῶν, οἷτινες ἦσαν οἱ κατήγοροι τοῦ συναδέλφου των. Ἐκεῖνος δὲ ὡχρὸς, ἀλλ' εὐσταθής, τὸ βλέμμα ἔχων προσηλωμένον εἰς τὸν Ἀλλορου, ἰστάμενος ὁρθος, καὶ ἀκίνητος ἤκουε, χωρὶς διόλου νὰ δείξῃ ἀγανάκτησιν ἢ ἀπορίαν, τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ. Παρατήρησαν, εἶπον, ὅτι ἔλειπον τραπέζογραμμάτια ἀπὸ τὸ κατάστημα, καὶ ὅτι ἐκλάπησαν ἀπὸ ὑπάλληλον. Μετὰ πολὺν χρόνον εἰς τὰς εἰδήσεις αἱ ὑποψίαι ἔπεσαν εἰς τὸν Ἑλλιοτ. Τὸν παρατήρησαν κυφίως, καὶ εἶδον ὅτι εἶχε σχέσεις μετὰ τινος φυλακισμένου εἰς Newgate ἐπὶ κλοπῇ. Ὅλα του τὰ κινήματα ἐφαίνοντο ὑποπτά· τέλος πάντων διὰ νὰ βεβαιωθῶν ἂν εἶχον βάσιν αἱ ὑποψίαι των, ἔδωκαν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους διαφόρους παραγγελίας, καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθον ἠρέμνησαν τὰ γραφεῖα των. Εἶρον δὲ ὅτι εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ἑλλιοτ ὑπῆρχε χαρτοφυλάκιον καὶ ἐν αὐτῷ τραπέζογραμμάτια, τὰ ὁποῖα εἶχον φροντίσει νὰ σημειώσῃ πρὶν διὰ νὰ τὰ γνωρίσωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κλοπὴ ἦτο φανερά, παρέδιδον τὸν κλέπτην εἰς τὴν δικαιοσύνην.

— Λοιπὸν, ἠρώτησεν ὁ δικαστὴς τὸν Ἑλλιοτ, τί ἀποκρίνεσθε;

— Τί ἀποκρίνομαι; καὶ ἡμπορεῖτε νὰ πιστεῦσατε ὅτι εἶπαν;

— Τὰ ἀρνεῖσθε; ἠρώτησεν ὁ δικαστής.

— Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἀρνοῦμαι· τὰ ἀποκρούω με ἀγανάκτησιν. Ἐγὼ κλέπτης! ἤξεύρουν, καὶ τὸ ἤξεύρουν κάλλιστα, ὅτι δὲν εἶμαι.

— Ἥμπορεῖτε νὰ τὸ ἀποδείξετε; ποῖα μέσα ὑπερασπίσεως ἔχετε; Πῶς ἐξηγεῖτε τὰς μαρτυρίας; Δὲν θέλω νὰ σὰς ὑποχρεώσω νὰ ἐγκαλέσατε τὸν ἑαυτὸν σας μετὰ λόγια ἀπερίσκεπτα. Δὲν εἶθε ἴσως ἐτοιμασμένος, καὶ διὰ τοῦτο ἀναβάλλω ὅκτ' ἡμέρας τὴν ὑπόθεσιν. Θὰ περάσῃ μία ἐβδομάς πρὶν σὰς στείλω εἰς τὴν φυλακὴν!

— Εἰς τὴν φυλακὴν! Ἀλλ' εἶμαι ἀθῶος ὅσον καὶ σεῖς.

— Λοιπὸν, κύριε, δὲν ἔχετε δυσκολίαν νὰ μᾶς

εἰπῆτε πῶς εὕρεθσαν αἱ 440 δραχμαὶ εἰς τὸ γραφεῖόν σας.

— Εἰς τὸ γραφεῖόν μου; ποτέ! ποτέ! Βεβαίως δὲν εὕρεθσαν εἰς τὸ γραφεῖόν μου, διότι ὅλη μου ἡ περιουσία εἶναι ἑκατὸν δεκαπέντε δραχμαί, καὶ μερικαὶ δεκάρας.

— Καὶ ὅμως οἱ μάρτυρες σὰς ἐγκαλοῦν μετ' ὀρκου. Ἐρωτήσατέ τους ἂν θέλατε, ἔχετε τὸ δικαίωμα.

— Οἱ μάρτυρες τοῦ Κ. Ἀλλορου μετ' ἐγκαλοῦν!... Ἄ! ἐννοῶ! αἰσχρὰ σκευωρία!

Καὶ κύψας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν Ἀλλορου εἶπεν αὐτῷ μετὰ ταπεινὴν φωνήν·

— Εἶσαι ἄτιμος!

Ἐπειτα δὲ στραφεὶς πρὸς τοὺς δικαστάς·

— Μαρτύρομαι, εἶπε, τὸν Θεόν, ὅτι εἶμαι ἀθῶος· ἀνάξιος νὰ πράξω τοιοῦτον ἐγκλημα. Γίνομαι θυμωμένος. Στείλετέ με εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ τὸ ταχύτερον μάλιστα· ἀναθέτω τὰς ἐλπίδας μου εἰς τὸν Θεόν, πατέρα τοῦ μὴ ἔχοντος πατέρα.

Οἱ δικασταὶ συνεκινήθησαν ἰδόντες τὴν τὴν τότεν ἀφελειαν καὶ τὴν τὴν τότεν εὐστάθειαν τοῦ νέου, καὶ ἔδωκαν ὁκτὶ ἡμερῶν προθεσμίαν εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ Ἀλλορου μὴ τολμῶν ν' ἀτενίσῃ αὐτόν εἶπεν ὑποκριτικῶς ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὸν νέον ἀθωούμενον, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του ἐλυποῦντο ὅτι ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν ἐγκαλέσωσι χάριν τῆς δημοσίας ἠθικῆς.

Μετὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ὁ Ἑλλιοτ ἐφυλακίσθη εἰς Newgate, καὶ ὅλαι αἱ ἐφημερίδες ἐπανέλαβον τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ἐγκλημα. Τοῦτο τὸ κακὸν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους ἡ δημοσιότης, τὸ νὰ διαδίδῃ ψεῦδη τοιοῦτά· καὶ νὰ ταράσῃ οὕτω τὰς οἰκογενείας. Τὸ ἑσπέρως τῆς αὐτῆς ἡμέρας, μία τῶν ἐφημερίδων τοῦτον εὕρισκετο εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Μαρίας· ἐνθ' ὅτε ἠτοιμάζετο νὰ κοιμηθῇ, εἶδε τὴν ἐφημερίδα, ἀνέγνωσε τὴν εἰδήσιν, καὶ ἀπωθήσας τὴν θαλαμηπόλον ἥτις ἤθελε νὰ τὴν ἐμποδίσῃ, ἐξῆλθε, κατέβη ἀκατάσχετος τὴν κλίμακα, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ ἐστιατόριον ὅπου ὁ πατὴρ της, καθήμενος παρὰ τὴν ἐστίαν, ἐχώνευ τὸ γεῦμά του ἡδυπαθῶς καὶ ἀνεπόλει κέρδη.

— Πάτερ μου, ἀνερώνησεν, ὁ Εὐγένιος Ἑλλιοτ σὰς ἔκλεψεν! ὁ Εὐγένιος εἰς τὴν φυλακὴν! αὐτὸς κλέπτης!

Καὶ ἐδακτυλοδείκτει τὴν εἰδήσιν τὴν περιεχομένην εἰς τὴν ἐφημερίδα.

— Σεῖς τὸν ἐγκαλεῖτε, σεῖς! Εἶναι ἀδύνατον.

Καὶ μειδίαμα ἐπλανᾶτο εἰς τὰ κάτωχρα χεῖλη του, μειδίαμα σχεδὸν παράφορον· ἡ ὀργή, ἡ λύπη ἔδιδον αὐτῇ ἤθος ἡγεμονικόν, καὶ, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς νευρικὰς γυναῖκας, ἐφαίνετο δυνατωτέρα καὶ φοβερωτέρα καὶ ἀνδρὸς ὠργισμένου. Μετὰ βῆμα δὲ ταχὺ περιερχετο εἰς τὴν αἴθουσαν ἐπαναλαμβάνουσα πάντοτε μετὰ φωνὴν τῆς ὁποίας ὁ τόνος προεμνήεν ἐπικειμένην παραφροσύνην.

— Ὄχι, ὄχι, ὄχι! ἀδύνατον. Ἐντροπή σας, ἐντροπή σας! Δὲν ἔχει κἀνένα οὔτε μητέρα, οὔτε πατέρα, κἀνένα νὰ τὸν ὑπερασπισθῇ, κἀνένα... Λοιπὸν θὰ τὸν ὑπερασπισθῶ ἐγὼ... ἐγὼ!...

Καὶ ἐγὼ τότε παραδόξως, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι παρεφρόνησεν ὁ δὲ πατήρ, ὅλως ἐντρομος, ἀπὸ ἐπιρριουήθη αὐτήν, ἀνέβη εἰς τὸ ὄχημά του, μετέβη σπεύδων εἰς τοῦ δικηγόρου, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι ἐπεθύμει ν' ἀπαλλαχθῇ ἀμέσως, εἰ δυνατόν, τῆς φυλακῆς ὁ Ἕλλησις.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΑΝΔΩΡΑ.

Κατὰ τινὰ γερμανικὴν ἐφημερίδα, τὰ ἐν Εὐρώπῃ ἐργαστάσια τῶν βαμβακίνων νημάτων ἐξήγαγον κατὰ μέσον ὅρον.

ἀπὸ τοῦ 1781 μέχρι τοῦ 1783	10,800,000	λίτρας
1791 " " 1793	27,400,000	"
1801 " " 1803	36,500,000	"
1811 " " 1813	79,680,000	"
1821 " " 1823	132,200,000	"
1831 " " 1833	313,510,000	"
1841 " " 1843	583,300,000	"
1851 " " 1853	711,500,000	"

Ἐντὸς μόνον τοῦ ἔτους 1856 ἐξήγαγον 913,800, 000, λίτ. Ἐὰν καὶ σήμερον διετηρεῖτο ὁ αὐτὸς τοῦ ἐργάζεσθαι τρόπος, ὑποίως ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τὴν παρελθούσαν ἐκατονταετηρίδα, μόνον τὰ ἐργαστάσια τῆς Ἀγγλίας ἤθελον κατὰ τὸ 1856 λάβει ἀνάγκην 91, 800,000 ἐργατῶν, δηλαδὴ ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Πρωσίας, ἐνῷ νῦν ἐπασχολοῦσι μόνον 379,200, διότι ἔχουσιν εἰς κίνησιν μηχανὰς δυνάμει 83,000 ἀτμοκινήτων καὶ 9,430 ὑδραυλικῶν ἵππων. Ἡ δύναμις ἐνὸς ἵππου ἐκκίνει τὸ μὲν 1850 ἔτος, 275 ὀβελοῦς, τὸ δὲ 1856, ἕνεκα τῆς βελτιώσεως τῶν μηχανῶν, 345. Κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα εἰς ἐργάτης μόλις ἔδυνάτο νὰ ἐπιτηρῇ 500 ὀβελοῦς, ἐνῷ σήμερον ἐπιτηρεῖ 1500 μέχρι 2200, ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ.

ΚΕΡΑΥΝΟΒΛΗΤΟΙ ΚΑΙ ΑΛΕΞΙΚΕΡΑΥΝΟΙ. Κατὰ τὸν Ποέϋον ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1856 ἐτελεύτησαν κεραυνόβλητοι 403 ἄνθρωποι, ἦτοι:

1852	37	ἄρ	8	θλ.	43
1853	8	"	2	"	10
1854	16	"	1	"	17
1855	14	"	3	"	17
1856	13	"	1	"	14
	88		13		103

Τούτων ὁ νεώτερος εἶχεν ἡλικίαν ἐνὸς ἔτους καὶ ὁ πρεσβύτερος 65 οἱ δὲ πλείονες διέτρεχον ἡλικίαν ἀπὸ

40 ἕως 35 ἐτῶν. Οἱ θάνατοι συνέβησαν κατὰ τοὺς ἐξῆς μῆνας καὶ κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἀναλογίαν οἶον.

τὸν Ἀπρίλιον	4
Μαῖον	14
Ἰούνιον	14
Ἰούλιον	38
Αὐγουστον	22
Σεπτέμβριον	8
Ὀκτώβριον	2

103

Κατὰ δὲ τὸν ἱατρὸν Βοϋδίνον ἐν Σουηδίᾳ, ἐντὸς πέντε ἐτῶν, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1846 μέχρι τοῦ 1850, ἀπεβίωσαν κεραυνόβλητοι 56, ἀνὰ 23 ἐξ ἑκάστου φύλου. Ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ, λέγει, διακοῦντος τοῦ 1835 ἔτους ἀπέθανον ὑπὸ κεραυνοῦ 111 ἀπὸ δὲ τοῦ 1835 μέχρι τοῦ 1852 1038, ἐξ ὧν 67 ἐπὶ τοῖς ἐκατὸν ἦσαν ἄρρενες, 10 θήλειαι, καὶ 23 ἀγνώστου φύλου, δηλαδὴ μὴ σημειούμενοι ἐν ταῖς ληξιαρχικαῖς βιβλίαις. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ κατὰ φύλον ἀναλογία τῶν κατ' ἔτος κεραυνόβλητων ἄρρένων πρὸς τὰς γυναῖκας εἶναι ὡς 32 πρὸς 44, ἐν δὲ τῇ Σουηδίᾳ ὡς 5 πρὸς 3.

Ἐν Βυτεμβέργῃ ἀπὸ τοῦ 1841 μέχρι τοῦ 1850 συνέβησαν 117 πυρκαϊαὶ ἕνεκα κεραυνῶν. Καὶ ἡ πρὸ τῆς χρήσεως τῶν ἀλεξικεραυνῶν ἐτησίως προξενουμένη εἰς τὸ ἀγγλικὸν ναυτικὸν ζημία ὑπελογίζετο εἰς 6000—10,000 λίρας ἀπὸ δὲ τοῦ 1810 μέχρι τοῦ 1815 κατεστάθησαν ἄχρηστα ἕνεκα κεραυνοῦ 35 δίκροτα, καὶ 35 ἄλλα μικρότερα πλοῖα. Πολλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν κεραυνόβλητων εὐρέθησαν ἀπεικονισμένα διάφορα ἐκ τῶν περίεξ πραγμάτων. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρετηρήθη καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἀνθρώπων, παρευρεθέντων μὲν εἰς τὴν πτώσιν τοῦ κεραυνοῦ, οὐδόλως δὲ ὑπ' αὐτοῦ προσβληθέντων. Τοῦτο ἐξηγεῖται σήμερον εὐκόλως ἐκ τῆς θεωρίας τῆς διαγεροτυπίας.

Μεταξὺ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1858 δημοσιευθεισῶν διατριβῶν παρὰ τῆς ἐν Βρυξέλαις Ἀκαδημίας, ὑπάρχει καὶ ἡ τοῦ Κ. Δυπρέζου, ἐν ἣ δια στατιστικῶν εἰδησεων ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἐν χρήσει ἀλεξικεραῖνοι ἔχουσι τοιαύτην τινὰ ιδιότητα. Εἰς 168 δὲ ἀλεξικεραυνῶν, ὧν ποιεῖται μνηεῖον, 144 προσεβλήθησαν ὑπὸ κεραυνῶν τούτων 74 ὑπῆρχον ἐπὶ πλοίων, 30 ἐπὶ κωδωνοστασίων, 9 ἐπὶ πυριταποθηκῶν καὶ 31 ἐπὶ ιδιωτικῶν καταστημάτων. Ἐκ τῶν κεραυνόβλητων τούτων ἀλεξικεραυνῶν, 27 μόνον δὲν προσφύλαξαν ἐντελῶς τὰ μέρη ἀφ' ὧν ἐκρέμαντο, δηλαδὴ 14 κωδωνοστάσια, 9 πλοῖα, 1 πυριταποθήκη, καὶ 6 ιδιωτικὰ καταστήματα. Ὅσῳ δὲ τριῶν ἱστίων πλοῖον φέρῃ ἐφ' ὅλων τῶν ἱστίων ἀλεξικεραυνούς, ὁ κεραυνὸς πίπτει συνήθως ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου, κατ' ἀναλογίαν 27 πρὸς 17· σπανίως δὲ ὁ κεραυνὸς ἀντὶ νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ ἀλεξικεραυνοῦ πίπτει πλησίον αὐτοῦ.

Ι. ΔΕΚΗΤΑΛΛΑΣ.